

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 27
32-33/2012
25. august 2012

L. Štúr

ZALOŽIL EUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

Cena 1 €

Menej Maďarov na Slovensku
Strana 4.

Záhorie nie je od slova horí
Strana 9.

Spevák Tublatanky
Mat'o Ďurinda
Strana 12.

Krivočervený plesnivec
Strana 18.

Drotársky regiment proti cisárstvu
Strana 19.

SLOVO O SLOVENSKU

Do celoslovenskej ankety, ktorá mapovala postoj Slovákov k slovenským výrobkom a prebiehala celý jeden letný mesiac, sa zapojilo až vyše jedenásťtisíc respondentov. Potvrdením, že téma nakupovania domácich produktov je celospoločensky aktuálna, je fakt, že až 94 percent Slovákov uvedomelo kúpu slovenské výrobky a rovnaké percento našincov je presvedčených, že slovenské výrobky sú kvalitné. Z hľadiska veku sa do ankety zapojilo najviac respondentov v produktívnom veku od 26 do 40 rokov. Verejnosť si teda uvedomuje, že kúpa slovenských výrobkov znamená viac práce pre našich občanov.

Podľa iných údajov, ktoré zverejnil úrad OECD, bez práce je každý siedmy ekonomicky aktívny Slovák! V počte odpracovaných hodín sme však predbehli Českú republiku. Na jedného Slováka pripadá 1 793 odpracovaných hodín za rok a v rebríčku sme na piatom mieste. Podľa tohto ukazovateľa sme jedným z najpracovitejších národov Európskej únie. Priemerný počet odpracovaných hodín v rôznych štátoch závisí od toho, na čo je ekonomika zameraná a akým spôsobom funguje. V niektorých krajinách vyšší počet odpracovaných hodín môže byť daný výraznejšou finančnou motiváciou, v iných tým, že pracovať viac je nevyhnutné na udržanie si pracovného miesta.

Zaujímavé je, že posledná priečka patrí Holandsku s 1 379 a predposledná Nemecku s 1 413 hodinami na jednotlivca ročne. Súvisí to s tým, že mzdy v týchto krajinách sú neporovnateľne vyššie a ľudia zarobia viac za menej práce. „Počet odpracovaných hodín súvisí s pracovnou legislatívou platnou v krajine. Na Slovensku by bol zo strany zamestnancov záujem pracovať aj viac, ako je povolené. Súvisí to s tým, že u nás máme menšiu mzdu, takže by sme si chceli prílepiť. Naopak v krajinách, kde ľudia majú lepší plat, nemusia sa naháňať za nadčasmi,“ vysvetľuje sociologička Zuzana Kusá. Slováci očividne vedia a chcú pracovať, len tú prácu musia mať...

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ

R - 2012039

ISSN 0862-8823
9 770862 882007

Zastupiteľstvo Starého mesta súsošie vierozvestcov na Hurbanovom námestí nechce

Kopia sa prekážky okolo sv. Cyrila a Metoda

BRATISLAVA (Alexander GOCZ) – Keď boli 21. februára známe mená troch autorov najlepších návrhov na súsošie sv. Cyrila, Metoda a Gorazda, zdalo sa, že realizácii projektu nič nestojí v ceste. Definitívne určenie víťaza bolo len otázkou krátkeho času a vyhlasovatelia sa sústredili najmä na uzavretie otázky financovania dôstojného pamätníka našich vierozvestcov, aby na budúci rok, keď oslávime 1 150. výročie ich príchodu na naše územie, mohol byť slávnostne odhalený. Zastupiteľstvo mestskej časti Bratislava-Staré mesto však na svojom zasadnutí neodporučilo umiestnenie súsošia na predbežne dohodnutom Hurbanovom námestí.

Vyhlasovatelia súťaže, ktorými sú Matica slovenská, Rada Konferencie biskupov Slovenska pre vedu, vzdelanie a kultúru a Spoločnosť svätého Gorazda, zostali zaskočení. Odhladnuc od faktu, že konečný víťaz súťaže akademický sochár Anton Gabrik z Modry už na súsoší pracuje, pôvodné miesto jeho umiestnenia na Hurbanovom námestí vedľa Kostola Svätej Trojice kultúrna komisia Starého mesta neodporučila, pričom dôvody neuviedla.

„Umiestnenie súsošia práve na Hurbanovom námestí bolo uvedené aj v podmienkach súťaže a všetci autori z toho

vychádzali,“ povedal tajomník Matice slovenskej Peter Mulík. Aj keď miesto bolo predbežne odobrené magistrátom a súťažné návrhy na súsošie sv. Cyrila, Metoda a Gorazda boli v marci tohto roku vystavené v Primaciálnom paláci v Bratislave, vznáša sa nad celým projektom neistota. Monumentálne dielo v rozpočtových nákladoch okolo 165 tisíc eur, ktoré tvorí trojica 270 centimetrov vysokých postáv, zatiaľ aj napriek nepriazni niektorých verejných činníkov dostáva v sochárskom ateliéri svoju definitívnu podobu.

(Viac na 2. strane)

Horná časť modelu sochy, ktorá má vyrásť v Bratislave.

Nadácia pomenovaná menom Matice slovenskej odďaluje audit Národného pokladu

Trezor plný dohadov a možných odpovedí

MARTIN (Dušan D. KERNÝ) – Mimoriadnu pozornosť vyvoláva snaha otvoriť zrejme najpozoruhodnejší trezor na Slovensku. Podľa všetkého patrí Nadácii Matice slovenskej (MS), ale uložený je v budove Matice slovenskej v Martine. Nadácia je osobitným právnym subjektom a komunikácia s Maticou očividne viazne. Matica slovenská dokonca požiadala nadáciu, aby si z názvu vypustila jej meno.

Časť vyzbieraného zlata pretavili do tehličiek. Kde je dnes?

Podľa dostupných informácií úsilie otvoriť trezor sa zakladá na výroku okresnej prokuratúry Bratislava I. z októbra 2011 – je to podozrenie z trestného činu porušovania povinností pri správe cudzieho majetku. Prístup k trezoru má údajne Nadácia MS, ktorá v priebehu uplynulého pol roka mala dvoch správcov – obaja písomne zatiaľ neprijali termíny, v ktorých sa mal trezor komisionálne otvoriť. Podľa vedenia MS predstaviteľia Nadácie MS „naďalej znemožňujú objasniť pravdu o skutočnom stave Národného pokladu Slovenskej republiky, teda kovovej časti, ktorá má byť uložená v trezore“. Podľa spravodajstva agentúry SITA nový

správca nadácie snahu o verifikáciu označil za autoritatívny postoj MS pri určovaní čohokoľvek vo vzťahu k Nadácii Matice slovenskej. Podľa predsedu MS Matica chce tento problém, ktorý ju zaťažuje, vyriešiť čo najskôr; stanovisko o tom je o. i. na webovej stránke ustanovizne. Podľa HN online z júla tohto roka hodnota Národného pokladu sa pôvodne odhadovala na 863 tisíc eur plus obrázky a drahé kovy. Zrejme sú zároveň zatažené zmenkami. Tie sa podľa hovorkyne MS a auditu zatratujú do celkovej sumy a dosahujú až do výšky 760 000 eur. Sú však nekryté, resp. vložené do spoločnosti, ktorá je v konkurze.

(Viac na 2. strane)

3 OTÁZKY PRE: Sergeja KOZLIKA, poslanca Európskeho parlamentu

• V Európskom parlamente má Slovenská republika trinásť poslancov. Stačí Slovensko pokryť svoje záujmy v orgánoch Únie?

Nie, a ani podstatné záležitosti. Je to s nami podobné ako s väčšinou ostatných malých a nových členských krajín. V prípade veľkých krajín sa viac angažujú ich početnejšie ministerstvá a odborníci. U nás doma ešte sotvako tuší – parlament nevnímajú – ako fungujú európske inštitúcie a ich orgány. Európarlament funguje na báze väčšinového hlasovania, pričom nemusí stačiť, ani keď sa malé krajiny dohodnú na spoločnom postupe – napríklad na poľnohospodárskej politike.

• Slovensko prispieva miliardami eur pomoci a solidarity prostredníctvom eurovalu, hoci krotí deficit štátneho rozpočtu. Je to v poriadku?

V týchto súvislostiach nemám rád pojmy pomoc a solidarita. Prvoradé sú záujmy Slovenska. Lenže naši občania by mali mať informácie a vedieť, že napríklad aj v Grécku ide o záujmy Slovenskej republiky. Čo vedia klienti bánk a sporiteľia v dôchodkových správcovských spoločnostiach o tom, že tieto tiež nakupovali grécke dlhopisy? Nie som proti eurovalu, no ak dlžník neplní podmienky, má smolu, ústretovosť nie je namieste. Keď vznikol slovenský štát a potrebovali sme stabilizovať finančnú situáciu republi-

ky, MMF a ďalší veritelia nám dali podmienky a my sme ich museli dodržať. V dnešnej situácii by mala pritvrdiť aj slovenská vláda. A ešte: euroval aj na pomoc bankám? Tie keď skrachujú, neuvidíme z pomoci a solidarity ani cent!

• Slovenský štát pred privatizáciou do svojich bánk „nalial“ 100 miliárd korún...

Privatizácia našich bánk bola podvodom na úkor štátu a občanov, takisto predaje „zlatých vajec“ slovenskej ekonomiky – plynná, energetiky a ďalších, ktoré vtedajšia vláda predala pod cenu. A teraz sa môže stať, že veľké banky vyťahnu peniaze z malých.

Zhovárал sa Stanislav VANČO
FOTO: autor

Zastupiteľstvo Starého mesta súsošie vierozvestcov na Hurbanovom námestí nechce

Kopia sa prekážky okolo sv. Cyrila a Metoda

(Dokončenie z 1. strany) – Zdalo sa, že umiestneniu dôstojného pamätníka svätých Cyrila, Metoda a Gorazda na bratislavskom Hurbanovom námestí už nič nestojí v ceste. Už len účasť dvadsiatich štyroch autorov na súťaži, z ktorej vyšiel víťazne návrh akademického sochára Antona Gabríka z Modry, jasne ukázal, že myšlienka takéhoto pamätníka rezonuje v myšliach umelcov, ale aj širokej verejnosti. Potom prišla studená sprcha. Komisia pre kultúru miestneho zastupiteľstva Staré mesto na svojom zasadnutí – citujem – „neodporúča umiestniť súsošie sv. Cyrila, Metoda a Gorazda na Hurbanovom námestí, ale odporúča hľadať iné vhodné miesto na celom území hlavného mesta SR“.

■ CHABÉ ARGUMENTY

Poslanec mestského zastupiteľstva Staré mesto a člen mestskej rady Mgr. Sven Šovčík

Na tomto mieste má byť umiestnená socha slovenských svätcov.

si myslí, že pred umiestnením akéhokoľvek súsošia na verejné priestranstvo sa k tomu má vyjadriť odborná verejnosť. Kunsthistorik Richard Gregor zasa poukazuje na spornú umeleckú hodno-

tu diela a to napriek tomu, že v komisii, ktorá vyberala z navrhnutých súsoší, boli zástupcovia vyhlasovateľov súťaže: riaditeľka Domu Matice slovenskej Daniela Suchá a odborníci – sochár

a vysokoškolský pedagóg Alojz Drahoš, hlavná architektka mesta Ingrid Konradová či sochár Dušan Králik. O tom, že hlavné mesto Slovenska môže turistom poskytnúť nanajvýš tak umelecké „skvosty“ typu Čumila, Schone Náciho či Paparazza, už dotýčniami páni cudne mlčia. Naša história sa skrátka nenosi, čoho výrečným dôkazom boli mediálne tance istej časti politikov a inteligencie v súvislosti so sochou kráľa Svätopluka na Bratislavskom hrade.

■ NOVÍ TROJAZYČNÍCI

Zdá sa, že naši vierozvestcovia Cyril a Metod niekomu hlboko ležia v žalúdku. Odhladiac od žilcovitého a nekompetentného výpadu istého novinára, ktorý ich nazval dokonca „zverozvestcami“, najznámejšou kauzou je tragikomická fraška v Komárne. Tam magistrát celé roky odmietal dôstojne umiestniť súsošie na niektorom námestí, aby po

n niekoľkých rokoch strávených na priechod tamojšieho matičného domu skončilo napokon na najväčšom komárňanskom kruhovom objazde, kde ho vzápätí doposiaľ nezistený vandal polial farbou. Keby sa voľakto takto zachoval k už inštalovanej komárňanskej soche sv. Štefana, ostrý protest z Budapešti by nás pravdepodobne neminul.

■ ZA ROZUMNÝ PRÍSTUP

Komisia mesta Bratislava o veci ešte nerozhodla a odporučila primátorovi zavolať pracovné stretnutie. Chce tiež, aby Mestský ústav ochrany pamiatok vypracoval o umiestnení súsošia posudok podľa koncepcie narábania s pamätníkmi a pamätníkmi. Takéto pravidlá týkajúce sa umiestňovania sôch v meste majú poslanci schvaľovať až v septembri. Veríme, že pôvodný návrh sa napokon presadí, a turisti, ktorí vykrúčia spod Michalskej brány smerom ku Kostolu Svätých Trojice, zhladnú nielen slovenských vierozvestcov, ale aj patrónov Európy svätých Cyrila a Metoda s Gorazdom.

Foto: autor
Viac aj na 4. strane

Nadácia pomenovaná menom Matice slovenskej odďaľuje audit Národného pokladu

Trezor plný dohadov a možných odpovedí

(Dokončenie z 1. strany) – Podľa denníka Pravda – zlato, drahé kovy a obrazy boli ohodnotené na sumu každá časť po štyri milióny korún (teda každá z nich dnes okolo 133 tisíc eur). Zlato sa malo sčasti pretaviť do tehličiek a časť predať na dražbe. „O akú sumu ide dnes, nadácia zatiaľ neprezradila,“ uvádza denník Pravda.

■ ODVIEZLI ARCHÍV

Nadácia svoj archív po nástupe nového vedenia z matičných priestorov v Bratislave odviezla. Objavili sa záznamy, podľa ktorých nadácia a dokonca i niektorí predstavitelia Matice slovenskej v minulosti ponúkali cenné kovy a umelecké diela na predaj. Z toho, čo zostalo v archíve samotnej Matice, sa dá usúdiť, že Nadácia Matice slovenskej ponúkla na dražbu zlato a striebro v hodnote takmer milión

korún (964 456 Sk) v roku 1995, lenže kalkulovala s priamym predajom. „Návratnosť vynaložených nákladov na aukciu, ako i predaj všetkých predmetov z drahých kovov sú diskutabilné, pretože obyvatelia Bratislavy si môžu vybrať drahé kovy v hustej sieti zlatníctiev a predajní

klenotov – odporúčam preto predmety z drahých kovov, určené na aukciu, predať priamym predajom kompletne podľa zoznamov a do ceny zahrnúť aj náklad na puncovanie a leštenie,“ píše sa v stanovisku predstaviteľa nadácie.

V osobnej korešpondencii bý-

valého predsedu MS sa zachovala žiadosť o ocenenie známok s uvedením čísla bankového účtu v prípade, že adresát je ochotný známky kúpiť. Podľa listu ide o 26 listov známok a leteckých známok Slovenska z pozostalosti prof. F. Šubíka (Andreja Žarnova). Adresátom ponuky bol Zväz slovenských filatelistov. Známky pritom darovala vdova po F. Šubíkovi (Žarnovovi) Matici slovenskej. Takisto z osobnej pošty bývalého predsedu MS pochádza list adresovaný príjemcovi – krajanovi do Austrálie –, ktorý prejavil na jar 1993 v Adelaide záujem o kúpu starožitných predmetov darovaných na Národný poklad SR. List obsahuje údaj, že „to bude možné čoskoro, začiatkom februára 1996, predmety sú ocenené odbornou komisiou a pomerne veľkú časť z nich chceme ponúknuť na predaj – ide o veľký počet predmetov zo zlata a striebra

a ďalších cenných premetov, najmä mincí a medailí v úhrnnej hodnote 1 107 559 Sk“. List obsahuje aj aktuálny prepočet tejto sumy podľa vtedajšieho aktuálneho kurzu na americké, resp. austrálske doláre.

■ BOLESTIVÁ ZÁLEŽITOSŤ

Aj z uvedenej mozaiky je zrejme, že komisionálne otvorenie trezoru, ktorý je paradoxne v budove Matice slovenskej, aj keď jej údajne nepatrí, môže priniesť jasnú odpoveď na všetky vecné otázky a urobiť koniec mediálnym dohadom. Najmä však môže jednoznačne uzavrieť záležitosť, ktorá ťaží matičný život o to väčšmi, že sa týka riadne zvolených členov vrcholných, ale aj regionálnych orgánov Matice slovenskej. Práve preto je to bolestivá záležitosť. Pokiaľ ide o právnu stránku – nadácia sa od Matice „osamostatnila“, no zostane takisto právnom otázkou, aký postup v rámci pokračujúceho vyšetrovania v tomto vskutku kurióznom prípade nastane, či môže nastať v zhode s právnym poriadkom platným v SR.

VŠIMLI SME SI

Spomienka na Vladu Mináča

Spisovateľ, esejista, filmový scenárista, kultúrny a politický činiteľ. Jeden z mála našich kultúrnych a spoločenských činníkov, k menu ktorého sa celkom prirodzene pridávalo označenie „batko“, aj keď sa Vlado Mináč proti tomuto prídومku ohradzoval. Pre istú časť médií, vrátane takzvaných mienkotvorných, je ešte stále persona non grata. Matica slovenská však na svojho dlhoročného predsedu nezaбудla.

Vladimír Mináč sa narodil 10. augusta 1922 v Klenovci. Vyštudoval na gymnáziu v Rimavskej Sobote a Tisovci, v štúdiu pokračoval na Filozofickej fakulte UK v Bratislave, kým do jeho života osu-

dovo nezasiahlo SNP. Bojoval v ňom, po potlačení bol zajatý a odvečený do koncentračných táborov Mauthausen a neškôr Dachau. Prežil...

Po vojne pracoval ako redaktor, scenárista, funkcionár spisovateľského zväzu a v rokoch 1974 až 1990 zastával funkciu v poradí trinásteho predsedu Matice slovenskej. Predovšetkým však stále písal. Romány, poviedky, scenáre a najmä ostré polemiky a eseje. Vlado Mináč svojim národným čítaním, zmyslom pre etické a morálne hodnoty, ako aj pre sociálnu spravodlivosť vždy išiel konkrétnym režimom tak trochu proti srsti. Opatrné mlčanie, ktoré okolo tohto nášho významného dejateľa zachováva veľká časť médií, prerušila Matica slovenská. Jej predstavitelia a sympatizanti na čele s predsedom Mariánom Tkáčom sa 10. augusta, na výročie nedožitých 90. narodenín Vlada Mináča zhromaždili na bratislavskom cintoríne Slávičie údolie, aby položením vencov, hymnickými piesňami a umeleckým slovom vzdali hold tomu slovenskému veľikánovi. Predseda Matice slovenskej Marián Tkáč príhodne ukončil túto pietnu spomienku slovami: „Vladimír Mináč bol a ostáva pre nás inšpiráciou v každodennom úsilí zlepšovať život Slovákov tu a teraz...“

Text a foto: Maroš M. BANČEJ

Dôchodkový a odvodový systém na Slovensku čakajú etapové zmeny

Veľká augustová sociálna revolúcia

Prvé zmeny už od septembra, ďalšie od januára nového roku. To je výsledok rekordne dlho prerokovanej novely zákona o sociálnom poistení. Novinky sa budú týkať budúcich i súčasných dôchodcov, tzv. dohodárov a živnostníkov.

Súčasným dôchodcom štát od januára zvýši dôchodky o pevnú sumu 12,6 eura, predčasným dôchodcom o 13,1 eura a invalidným dôchodcom o 11,7 eura. Počas nasledujúcich piatich rokov dôchodky budú každoročne rásť o pevnú sumu. Potom sa budú percentuálne zvyšovať o výšku inflácie.

■ OTVORIA DRUHÝ PILIER

Budúcich dôchodcov bude zaujímať, že vek odchodu do penzie sa bude od roku 2017 predlžovať o 50 dní ročne. Výrazné zmeny sa dotknú druhého piliera. Terajší deväťpercentný príspevok sa zníži na štyri percentá. Druhý pilier štát otvorí od septembra do januára. Ten, kto chce z neho vystúpiť, musí o to listom požiadať Sociálnu poisťovňu. Celá, doteraz nasporená suma mu prej-

de automaticky na jeho osobný účet v poisťovni. Aj živnostníci a zamestnanci sa budú musieť prispôsobiť zmenám. Prvou je nárast sociálnych a zdravotných odvodov zo súčasných 160,24 eura na 185,3 eura v roku 2013. Minimálne odvody sa budú rátať z polovice priemernej mzdy. Zme-

AKTUÁLNE

ni sa aj vymeriavací základ. Najbližšie klesne koeficient pre jeho výpočet na 1,9. Tí zamestnanci, ktorí poberajú mzdu nad 1 200 eur mesačne, budú platiť vyššie odvody ako doteraz. Odvodové stropy budú zjednotené na úrovni päťnásobku priemernej mzdy.

■ ZMENY PRE DOHODÁROV

Najvýraznejšie zmeny čakajú tzv. dohodárov. Doteraz platilo, že zamestnávateľ z dohody zamestnanca odvádza 0,8 percenta na úrazové poistenie a 0,25 na garančné poistenie. Po novom to už budú takzvané plné odvody, ktoré dohodára môžu stať 13,4 percenta z mzdy, a zamestnávateľa ďalších 35,2 percenta doho-

dárovej mzdy. Parlament súhlasil s výnimkou pre študentov vo veku do 18 rokov. Všetky ich príjmy do výšky 66 eur budú oslobodené od akýchkoľvek odvodov. Starší študenti, výsluhoví a invalidní dôchodcovia budú mať znížené odvody na 29,8 percenta. Zo mzdy starobných dôchodcov bude povinné odviesť 23,8 percenta. Dohodári však môžu očakávať aj to, že po schválení ďalších noviel zákonov budú mať nárok na dovolenku, nemocenské plnenie v prípade choroby a uvažuje sa aj o povinnosti pre zamestnávateľov hradiť im stravné lístky. Tieto „benefity“ však v súčasnosti narážajú na ostrý nesúhlas zamestnávateľov.

Ivan BROŽÍK

Verejnoprávne médiá v roku nula

Maroš M. BANČEJ

Slovenské verejnoprávne médiá, ktoré sa nedávno spojili do mediálneho komplexu zvaného RTVS, čakajú nové časy. Aspoň tak to vyzerať po mediálne vďačnej kauze odvolávania bývalej generálnej riaditeľky Miloslavy Zemkovej, ktorú nahradil už vopred favorizovaný Václav Mika. Keď však vezmeme východiskovú pozíciu oboch médií a ich potácajúcu cestu za skutočnou službou verejnosti počas posledných, dajme tomu desiatich rokov, tak „rok nula“, ktoré niektoré médiá v prípade televízie naznačujú, je skôr zbožným želaním ako plánovanou akciou.

Václav Mika prichádza do RTVS z komerčného rozhlasového aj televízneho prostredia. Na takmer päťdesiatnika má vo svo-

jom portfóliu rešpekt vzbudzujúcu participáciu na najpočúvanejšom rádiu a najsledovanejšej televízii. Žijeme na Slovensku, tak aby sme si rozumeli, to je tá rozhlasová stanica a tá televízia, pre ktoré sú vlastné nevkus, primitívna honba za senzáciami a podliezanie latky umeleckej náročnosti. A predsa tieto médiá vedú rebríčky sledovanosti a počúvanosti. Hovorí to niečo o väčšinovom vkuse? Áno, aj... Ale hovorí to veľmi veľa najmä o úrovni verejnoprávnej televízie a rozhlasu. Obe inštitúcie dokážu čoraz menej vytvárať protiváhu komerčným staniciam, ktoré devastujú mravnú aj intelektuálnu úroveň Slovákov.

Rozhlas ako staršia a kompaktniejšia zložka mediálnej rodinky dokázal lepšie vzdorovať

okolitým tlakom a zachoval si dosť silnú pozíciu, najmä čo sa spravodajských relácií týka. Ostatne, nový generálny riaditeľ sa téme rozhlasu ani veľmi nevenoval a nechá ho zrejme pokračovať v jazde na trati vytýčenej Zemkovou, aj

KOMENTÁR

keď tá trať sa končí zrejme na slepej koľaji. Mika sa zamerá najmä na televíziu. Jeho plány posilniť a skvalitniť spravodajstvo sú iste chvályhodné. Ostáva len veriť, že sa mu podarí dať dohromady výpovedami preriedenú, vnútrotelevízny sporní unavenú a platmi znechutenú partiu spravodajských redaktorov dokopy. Ďalej pán generálny riaditeľ spomenul zlepšenie technologického vyba-

venia. Mám však taký pocit, že keď dáme špičkové husle do ruky podpriemernému hráčovi, husľový virtuóz sa z neho nestane. Z televízie totiž odišli alebo boli „odídenci“ takmer všetci špičkoví odborníci v najlepšom veku. Samozrejme do súkromných médií a produkčných spoločností. Mladí nadšenci by sa aj voľačo chceli naučiť, ale akosi nie je od koho. Ako sme už v SNN upozorňovali, jedným z najväčších hriechov manažmentu vedeného Zemkovou bolo bezprecedentné zlikvidovanie generačnej kontinuity v našich verejnoprávnych médiách. Posledným zámyslom pána Miku je obnovenie športového tretieho okruhu a hľadanie možnosti, ako zriadiť „mediálny komplex“, kde by sa ubytovali obe inštitúcie. Hovorí o športovom programe v časoch nášho rozpačitého vystúpenia na olympiáde v Londýne je tak trochu kontraproduktívne. No a výstavba mediálneho komplexu posmrkáva na Slovensku už tradične predraženými tendrami pod dirigentskou taktovkou niektorých veľkých investičných rýb.

Matica slovenská vystrela ústretovo ruku k RTVS ešte za kormidlovania Miloslavou Zemkovou. Bez akejkoľvek odozvy... Umelecká rada, v ktorej by boli zastúpení reprezentanti od filmárov, scenáristov, hercov, ale aj spisovateľov či hudobníkov, je v nedohľadne. Staršia generácia vynikajúcich slovenských osobností z kultúrneho, zo spoločenského a z vedeckého sveta odchádza na večnosť bez toho, aby existovali medailóny o ich živote. Špičkoví tvorcovia televíznych rozprávok živia a deduško Večerníček zarezáva v súkromnom sektore. Reláciu o unikátnych pamiatkach a jedinečných miestach na Slovensku robí za verejné peniaze súkromná firma pre našu najsledovanejšiu a najbulvárnejšiu súkromnú televíziu. Zatiaľ sa však nezdá, že by to nové vedenie RTVS chcelo voľajako zmeniť. Vyzerá to tak, že avizovaný rok nula pre naše verejnoprávne médiá môže ľahko skončiť na mieste, ktoré sa zvyklo označovať dvomi nulami.

Csatáry našiel azyl v rodnom Maďarsku

Eva ZELENAYOVÁ

Na základe informácie Centra Simona Wiesenthala britský žurnalisti objavili miesto pobytu v súčasnosti najhľadanejšieho vojnového zločincina Lászlóa Csatáryho. Podľa centra hral dôležitú úlohu pri deportáciách 15 700 košických Židov do koncentračného tábora v Osvienčime na jar 1944. Ako zástupca polície zvláštnej komisie sa však podieľal nielen na príprave zoznamu, ale aj na zatýkaní, mučení a deportácii približne 1 200 „nespohľadných občanov“ mesta.

Denník Sme v tejto súvislosti uverejnil niekoľko článkov. Pod titulom Najhľadanejší nacist bol veliteľom v Košiciach uviedol, že „Csatáry bol po vojne v roku 1948 v neprítomnosti odsúdený za voj-

nové zločiny v rodnom Maďarsku...“ No v článku pod názvom Košický sadista – číslo jeden na zozname nacistov ten istý denník napísal: „Okresný súd v Košiciach po bezvýslednom pátraní 8. júna 1948 odsúdil Csatáryho v neprítomnosti na trest smrti povrazom, 15 rokov straty občianskych práv a zhabanie osobného majetku. Rozsudok súdu sa našiel až koncom júla t. r. v Ústave pamäti národa.“

Kto je László Csatáry? Svedkovia, ktorí vypovedali pred súdom v roku 1948, ho opisovali ako fešáka s kamenným srdcom. Cynický úsmev a kožený korbáč, čistý doktor Mengele, tak utkvel v pamäti svojich obetí. Csatáry pôsobil v roku 1944 ako vysoký

policiálny funkcionár a politický dôstojník na vtedajšom Policajnom riaditeľstve v Košiciach. Bol členom maďarskej fašistickej Strany šípových krížov, ktorá v tom čase bola v Maďarsku pri moci. Košice a juh Slovenska sa po Viedenskej arbitráži v roku

POZNÁMKA

1938 stali súčasťou Maďarska. Csatáry sa pred koncom vojny stratil a až v roku 1995 ho zadržali a identifikovali v Kanade, kde v roku 1955 získal štátne občianstvo. V roku 1997 práve pre podozrenie z vojnových zločinov mu občianstvo odňali. Kanadu preto bez stopy opustil. Až nedávno, v rámci operácie Posledná šanca,

sa ukázalo, že azyl našiel v Budapešti.

Ústredný zväz židovských náboženských obcí v SR apeluje na slovenské orgány, aby sa zasadili o vydanie Csatáryho na Slovensko a aby súd s ním sa konal na území SR. Maďarské orgány sa nepohľadujú. Zato médiá na Slovensku urobili z maďarského nacistu slovenského vojnového zločincina. TA3 napríklad odvysielala správu, „že Csatáryho môžu súdiť aj za zločiny, ktoré spáchal na území vtedajšieho Slovenského štátu“ (?). Miroslav Klobučník na blogu časopisu Týždeň v kauze Csatáry vidí našu poslednú príležitosť „prestať zahmlievať a konečne sa čestne vysporiadať s našou totalitnou minulosťou“. A Ladislav Struhár mu prítakáva: „Áno, štát, ktorý sa nevie vysporiadať so svojou minulosťou sa, žiaľ, nikdy nezaradí medzi kultúrne a sebavedomé štáty Európy. O temnej minulosti Slovenského štátu sa nehovorí, neučí v školách...“

Naozaj, prečo? Aby sa ľudia nedozvedeli pravdu?

GLOSAR
ANDREJA MIŠANEKA

AKO BOLO, ČO BOLO

Ku cti prvej Ficovej vlády slúži, že postavila na bratislavskom hrade monument, ktorý symbolizuje našu modernú európsku štátnosť. Odhalenie jazdeckej sochy kráľa Svätopluka bolo ako lakmusový papierik a vyfarbilo tých, ktorí vlastný štát nechceli, ale radi by v ňom vládli. Boli pohoršení, že pri vychádzaní z hradu uvideli kónský zadok. Stavím sa, že keby koňa otočili naopak, tak by frflali, že im ten zadok prekáža, keď prichádzajú na hrad. Ak by im mal sochár vyhovieť, musel by spáchať koňa s dvomi hlavami, ktorý by mohol konkurovať dvojchvostému českému levovi. Odporcom sochy prekážalo, že na sochu, ktorú stvárnil grátis Ján Kulich a postavili ju za peniaze zo zbierky, nevypísali konkurz. Ani ich nenapadlo, že by oni urobili zbierku na „krajšieho Svätopluka“, ktorého by urobil niekto iný. Národ by sa potešil, keby uvidel v modernom

stvární svätoplukovskej témy šípky, trojuholníky, pokrútené rúry, hajzlové misy či vnady „monalisy“.

Po voľbách 2010 sa dostal k moci dzurindo-sulíko-hrušovsko-bugárovský zlepenec. Predsedom Národnej rady SR sa stal Sulík z OLO. Nesplnil predvolebné sľuby, ktoré dal

Nejde len o Svätopluka

Peter VALO

časti „mariškichtivej“ mládeže a homosexuálom. Nuž chcel ukázať, že predsa len čosi spraví a pustil sa do Svätopluka. Na jeho znehodnotenie zostavil spohľadivú komisiu. Budila dojem zarytých vegetariánov, ktorí musia hodnotiť súťaž mäsových výrobkov. Unisono odsúdila nápis na podstavci, ktorý hovoril o kráľovi Starých Slovákov. Vraj urážal Morava-

nov, lebo Svätopluk bol aj ich panovníkom. Nuž bol, ale prečo mu nestavajú sochy? Žeby sa báli vládnych Čechov, ktorým práve náš kráľ Svätopluk dal pokrstiť ich knieža Bořivoja?

Potieraním Starých Slovákov nahrávala komisia maďarským historikom, ktorí radi tvrdia, že tu Slovákov nebolo.

Vyvráždene územie osídlili vraj Nemci a iní. Nechcú povedať, od koho sa Nemci a iní naučili našu reč. Prekladateľ Blahoslav Hečko hovoril, že slovenčina je epicentrom slovenských jazykov. Asi na tom čosi bude: Prečo Čech a Poliak nerozumejú Rusovi, no zato my rozumieme Rusovi, Poliakovi i Čechovi?

Zavackej komisii napriek

odporu verejnosti, vatikánskym a iným dokumentom, ktoré jasne hovoria „rex“, teda kráľ, odobrala Svätoplukovi titul. Puklicou dali zakryť znak, aký nájdete aj na rebre v skalickej kostole a pochádza z trinásteho storočia. Antikrižové ťaženie pripomínalo seriál Kríž v osídľach moci nakrútený ko-

maďarských a českých kráľov. Barbarské ťaženie proti Svätoplukovej soche spôsobilo, že sa o Svätopluka začal zaujímať aj ten, kto o ňom nič nevedel. Adekvátne vzrástli aj sympatie k SMER-u, ktorého lídri prispeli k osadeniu sochy. Vláda, vedaná šéfkou nadácie maďarského miliardára Sörösa, padla. Na Hrade zanechala sulíkovskými zmenami dokatovaného Svätopluka. Terajší predseda NR SR by mal veci uviesť na pravú mieru.

Medzitým skupina spoluobčanov postavila pred Slovenské národné múzeum sošku prezidenta Masaryka, zároveň chceli z námestia Ludovíta Štúra odpratať súsošie štúrovcov a nahradiť ho Máriou Teréziou. Keď narazili na odpor verejnosti, nepodarenú repliku sochy imperátorky vycapili neďaleko odtiaľ. Zatiaľ. Čochvíľa oslávime dvadsiate výročie vzniku druhej samostatnej Slovenskej republiky. Odhlasovali ju v starej budove národnej rady. Nepatrilo by sa na ňu konečne osadiť pamätnú tabuľu?

Bratislava potrebuje cyrilo-metodský monument

Už sme si zvykli, že sa patrí do sviatočných príhovorov vsunúť aj pasáž o cyrilo-metodskej tradícii. Pomaly sa z toho stáva formalizmus. Málokto si však uvedomuje, že slovenská metropola Bratislava nemá nijaký významnejší cyrilo-metodský monument, ktorý by pripomínal dôležitosť tejto tradície ako jedného z pilierov nášho národného povedomia.

S iniciatívou postaviť takýto monument prišla Matica slovenská spolu s Radou pre vedu, vzdelanie a kultúru pri Konferencii biskupov Slovenska a so Spoločnosťou svätého Gorazda. O našom originálnom zámere – lebo sv. Cyril, Metod a Gorazd doteraz neboli spoločne stvárnení – sme informovali Magistrát hlavného mesta SR. Akademický sochár Anton Gábrik už pracuje na tomto umeleckom diele. Nepochybujeme o tom, že solúnski bratia Konštantín a Metod navštívili Bratislavu, ba je pravdepodobné, že vzhľadom na rozsiahlosť veľkomo-ravskéj baziliky na Bratislavskom hrade tu aj pôsobili. Hoci inkulturačný experiment, ktorý byzantská misia uskutočnila u našich slovenských predkov, netrval dlho – a z jeho plodov čerpajú najmä Bulhari, Srbi, Macedónci, Čiernohorci, Ukrajinci, Rusi a Bielorusi – nesmieme zabudnúť, že písmo, reč, kultúra a civilizácia, priniesená sem na žiadosť kniežaťa Rastislava, bola pôvodne určená stredodunajským Slovenom. My sme boli adresátmi a určite aj nositeľmi tejto vyspelej slovanskej kresťanskej kultúry. Uvedomujeme si to? To bol dôvod, prečo chceme so sv. Cyrilom a Metodom stvárniť aj sv. Gorazda – prvého slovenského svätca domáceho pôvodu.

Bratislava nemá monumentálny sakrálny objekt zasvätený sv. Cyrilovi a Metodovi ani sv. Gorazdovi. Na budúci rok si pripomenieme 1 150. veľké jubileum príchodu byzantskej misie do Rastislavovej ríše. Pripomenieme si ho v Nitre, na Devíne a v Martine. Pri ktorom monumente v historickej Bratislave si ho pripomenieme? Hurbanovo námestie, kde staré historické centrum s Michaliskou bránou vyúsťuje k Prezidentskému palácu a k starej budove Slovenskej národnej rady, je veľmi vhodným miestom pre tento pamätník. Toto miesto bolo určené už pri vypísaní verejnej anony-mnej súťaže na tento cyrilo-metodsko-gorazdovský monument. Preto sa obraciame s prosbou na bratislavskú verejnosť, ale najmä na kompetentných, aby pomohli realizovať toto súsošie, a tým prispeli k dôstojným oslavám cyrilo-metodského jubilea v Bratislave.

Peter MULÍK
Foto: (mab)

Pracuje slovenská vláda správne so správnymi štatistickými číslami? O nezamestnanosti nielen mladých trochu inak

Ivan BROŽÍK – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Napriek tomu, že slovenský priemysel má aj v čase globálnej hospodárskej krízy stúpajúci trend – predovšetkým vďaka trom automobilkám – životná úroveň Slovákov je stále nízka. Pre porovnanie: nemecký učiteľ poberá plat vyše 2000 eur „v čistom“, slovenský s rovnakým vzdelaním a zaradením len 500. Tento priepastný rozdiel negatívne ovplyvňuje aj nezamestnanosť, ktorá patrí medzi najvyššie v Únii. Sociálnodemokratická vláda prirodzene urgentne rieši tie demografické ukazovatele, ktoré môžu byť na prvý pohľad alarmujúce. Jedným z nich je vo verejnosti rozšírené a všeobecne akceptované konštatovanie, že na Slovensku je v radoch nezamestnaných dominantne najviac mladých ľudí. Tu sa však môže začínať reťazenie závažných omylov.

Na Slovensku vykazujeme podľa metodiky Eurostatu siedmu najhoršiu mieru nezamestnanosti v Európskej únii, konkrétne bez desiatiny celých štrnásť percent. V rámci členských krajín najnižšiu mieru nezamestnanosti evidovali v Rakúsku – iba štyri percentá. Najvyššia nezamestnanosť bola v Španielsku a presiahla dvadsaťštyri percent. U nás sa všeobecne tvrdí, že každý tretí nezamestnaný človek na Slovensku je vo veku do 24 rokov. Zaužívalo sa to práve z údajov spomínaného Eurostatu. Niet sa preto čo čudovať, ak vláda mobilizuje milióny eur, aby takto vyzerajúce hrozivé čísla zmenila na lepší obraz.

■ JE TO ASI INAK

Až nedávno sa podrobnými analýzami prišlo na prekvapujúcu skutočnosť – v celkovej štatistike nezamestnaných mladých ľudí na Slovensku je veľký počet študentov vysokých škôl, ktorí popri štúdiu prirodzene nepracujú. Ak vláda pracuje s údajom o takmer troch percentách nezamestnaných vo veku do 24 rokov z celkového počtu ľudí bez práce, v skutočnosti ide iba o necelé jedno percento. Tu niekde sa skrýva aj odpoveď na otázku, kam sa „štatisticky“ stratili občania po päťdesiatke, a najmä ženy. Táto veková skupina je

totiž nezamestnanosťou na Slovensku postihnutá najviac, aj keď v rozpore s „diskriminačným“ zákonom, zdá sa, že bez povšimnutia úradov. Pritom v čase hľadania finančných rezerv pre štátny rozpočet by bolo určite zaujímavé pohrať sa s výškou každoročných výdavkov štátu na sociálnu pomoc tejto skupine obyvateľstva. Taktiež by bolo treba analyzovať, prečo je na Slovensku až dvojnásobný počet tých mladých, ktorí po osemnástom roku zostávajú študovať, ako napríklad v Dánsku či vo Veľkej Británii. Potrebuje naša malá krajina vysokoškolsky vzdelaných ľudí na práce, na ktoré stačí nanajvyššiu stredoškolská kvalifikácia? Odpoveďou je, že najviac mladých nezamestnaných je práve so stredoškolským a s nižším vzdelaním. Ale nie preto, že by mali nedostatočnú stupeň vzdelania. Na pracovných miestach vyžadujúcich si strednú kvalifikáciu pracujú totiž zdanlivo nelogicky absolventi vysokých škôl. Je to tým, že zamestnávateľia dostanú kvalifikovanú pracovnú silu, ale vyplácajú jej iba takú mzdu, akú by platili sile oveľa menej kvalifikovanej.

■ VETERNÉ MLYNY

Čo tak napríklad upriamiť pozornosť na tie regióny Slovenska, v ktorých

je nezamestnanosť vyššia ako dvadsať percent? Máme až štrnásť takýchto okresov. Pri príprave novely Zákonníka práce by tiež bolo osožné presnejšie kvantifikovať porušovanie antidiskriminačného zákona. Veď napokon aj samotná štátna politika zamestnanosti mladých je v ústavnom rozpore s týmto zákonom. Súčasný trend v oblasti zamestnania mladého človeka, ktorý hovorí, že terajší mladík vystrieda najmenej 15 pracovných miest, je taktiež v priamom rozpore so smerovaním Európskej únie a SR, ktorých stratégie spája boj proti krátkodobým zamestnaniam. Aj krátkodobé zamestnanie však buduje pracovné návyky a smeruje k dlhodobej práci. Nie je však zamestnanie ako zamestnanie. Až štyridsať percent ľudí v aktívnom veku u nás pracuje „na dohodu“. Teda bez akejkoľvek záruky, ktorú

inak bežne zabezpečujú trvalé pracovné pomery na dobu neurčitú. A bez odvodov štátu – to je logické. Na druhej strane by si štát tie odvody nemal pýtať, ak za ne neponúkne adekvátnu ochranu zamestnancom. Aj samotný boj proti nezamestnanosti mladých ľudí bez zmeny myslenia uchádzačov, bez zmeny priorit štátu a bez príležitosti na prax zo strany podnikov je boj s veternými mlynmí. Podniky by mali jasne deklarovať požiadavky na konkrétne okruhy pracovných pozícií a následne ich akceptovať. Argumentom by mala byť cena práce. Lenže – až keď si mladý človek zakorení, že mzda je ekvivalentom ním vytvorenej hodnoty na danom trhu a podniky či štát utvoria podmienky na adaptáciu tohto vnímania, až potom bude Slovensko podtatranským Fort Knoxom zamestnanosti (mladých) v Európskej únii.

Reči o hrozivom úbytku Maďarov u nás sú účelové klamstvo a šovinistická propaganda Čarovanie s demografiou alebo demagogografia

Viliam KOMORA – Foto: internet

Predstavitelia niektorých maďarských politických strán, hnutí a spolkov bubnujú na poplach, že sa na Slovensku násilne a hrozivo znižuje počet Maďarov. Oficiálna štatistika Štatistického úradu SR hovorí (<http://portal.statistics.sk/files/tab-10.pdf>), že v rokoch 1991 – 2001 došlo k asi štyridsaťtisícovému poklesu počtu Maďarov, a v rokoch 2001 – 2011 k vyše päťdesiattisícovému. Tí, čo tieto úbytky označujú ako rapidné, uvádzajú fakty obozretne, zámerne nejdú do hĺbky a ich práca so štatistickými údajmi je selektívna. Dôvodom asi je, že už pri trochu hlbšej analýze sa ukazuje neopodstatnenosť tvrdení, ktoré z toho stavu vlnia slovenskú spoločnosť. Tvrdenia, ktoré v súvislosti s tým uvádza napríklad predseda SMK József Berényi, nie sú pravdivé, sú zavádzajúce, sú to klamstvá a dôvod je úplne inde.

V Komárne žije stále vyše 60 percent Maďarov.

Demografický pokles počtu Maďarov spôsobuje nižšia pôrodnosť tohto etnika vo všetkých krajinách, kde tento národ žije. Najvýraznejší je v samotnom maďarskom štáte, kde je pôrodnosť len okolo 9 novonarodených detí na 1 000 obyvateľov, čo zapríčiňuje dlhodobé klesanie počtu obyvateľov.

Demografický pokles evidujeme vo všetkých krajinách tzv. vyspeleho sveta. V Maďarsku je však taký alarmujúci, že tam dochádza k postupnému, takpovediac vymieraniu Maďarov, na čo poukazujú aj tamojší sociológovia, politológovia a iní odborníci. Len v ro-

koch 2001 – 2008 zaznamenali takmer 160-tisícový pokles obyvateľov MR. (<http://www.nationmaster.com/encyclopedia/Hungary>)

■ OSUDY REPATRIANTOV

Nezmyselné tvrdenia o asimilácii Slovámi možno vyvrátiť aj na príkladoch osudov tzv. repatriantov z Maďarska. V Maďarsku boli Slovámi vyše dvesto rokov, ale po ich návrate v rokoch 1947 – 1948 sa z nich v jazykovo zmiešaných maďarsko-slovenských oblastiach Slovenska za necelých štyridsať rokov stali Maďari!

O poklese týchto slovenských rodín či jednotlivcov sa hovorí až pri troch štvrtinách, čo však je problémom štatistiky verifikovať. Takto sú na Slovensku pre silnú nacionalistickú maďarskú politiku a kultúru asimilovaní Slováci Maďarmi. A to potichučky, paradoxne vo vlastnom štáte, diskriminuje národnostná menšina príslušníkov štátotvorného národa.

SLOVENSKÝ JUH

Zbytočné sú nám protidiskriminačné a iné právne predpisy, keď sú Slováci vo vlastnom štáte bez skutočnej ochrany akosi cielené zatlačení. Ba možno povedať, že ich na juhu krajiny ochraňuje len osamotená Matica slovenská.

■ ZA LEPŠÍM ŽIVOTOM

Jednou z preukázateľných príčin mizivého poklesu Maďarov na slovenskom juhu, najmä na vidieku (keďže Maďari žijú prevažne na dedinách), je odchod mladých a aktívnych ambiciózných slovenských rodín za lepším bývaním. Deje sa to na celom Slovensku, ale len v jazykovo zmiešaných oblastiach to prináša negatívne reakcie zo strany Maďarov pre následné demografické zmeny. Dôvodom je lacnejšia pôda na dedine, a preto aj výhodnejšia stavba nových domov či rekonštrukcia lacnejších starých obydli – a nie protimaďarské akcie Slovákov či štátu. Opak je pravda!

Najvýraznejší pokles Maďarov na Slovensku zapríčiňuje jednoduchá a zo strany Maďarov dobre zamlčovaná skutočnosť. Veď z rovnakého dôvodu dochádza aj k poklesu Slovákov; za roky 1991 – 2011 evidujeme takmer 170-tisícový pokles, teda mnohokrát prevyšujúci pokles Maďarov. Za všetkým sú Rómovia. Toto etnikum je do značnej miery veľmi prispôsobivé voči miestnej moci a lokálne väčšinovému obyvateľstvu, dokáže sa prispôbiť každej politickej, kultúrnej či náboženskej situácii, vláde a všetkému v záujme relatívne lepších životných podmienok a istých výhod. Len pred niekoľkými rokmi sa „národné uvedomilí“ najmä pričinením treťosektorových, sociálnoprávnych, humanitárnych a neviem ešte akých organizácií, ktoré zneužívajú ich slabú osvetu, aby si na práci s nimi vybudovali pohodlnú živnosť. Táto menšina sa čoraz viac hlási k vlastnému etniku a stávajú sa oficiálne, právne, a teda aj štatisticky Rómami. To je pravá príčina poklesu maďarského obyvateľstva, keďže štatistiky hovoria jasnou rečou, že približne koľko Maďarov (a Slovákov) ubudlo, toľko Rómov pribudlo.

Posledným dôvodom je nezáujem a nechota časti obyvateľov uviesť pri štatistickom zisťovaní svoju národnosť, čo znižuje relevantnosť a validitu výsledku, ale aj samo osebe hovorí o niečom inom než o pozitívnom postoji k vlastnému národu.

Počasia ovplyvnilo výsledky žatvy v rozhodujúcich produkčných oblastiach

Nižšie výnosy obilnín vzbudzujú obavy

Zhovárал sa Oto BALOGH – Foto: archív

Milan Semančík

• Čo je charakteristické pre tohoročnú žatvu v Slovenskej republike?

Najmä to, že ju viac ako v minulosti poznamenali extrémne výkyvy počasia. Kým pred dvomi rokmi spadlo asi od polovice mája príliš veľa zrážok, tentoraz mnohé miesta na Slovensku potrápilo nečakané sucho. Zrážkový deficit od minuloročnej jesene sa neskončil doteraz, aj keď sa v druhej polovici júla rozpršalo takmer vo všetkých regiónoch. Na vymazanie absencie vlhky to však nemohlo stačiť, najmä nie v produkčných oblastiach, ktoré postihlo sucho najviac. A to bol ďalší, pre tohoročnú žatvu charakteristický jav. Poveternostné extrémny najviac úradovali tam, kde sa zvyčajne dosahovali dobré, ba až nadpriemerné výsledky. Akoby príroda chcela poľnohospodárom dokázať, že

Slovenské leto bolo nečakane suché. Pre dovolenku pri vode síce príjemné počasie, no sucho negatívne vplyva na poľnohospodársku produkciu. Nepriazne počasia výrazne poznamenala výsledky tohoročnej žatvy. Porozprávali sme sa o tom s Milanom SEMANČÍKOM, predsedom Slovenskej poľnohospodárskej a potravinárskej komory.

si zaslúži veľký rešpekt a neradno ju podceňovať. Paradoxné však je, že sa dažďové zrážky pohybovali v pásoch a v regiónoch sa vyskytovali veľmi rôzne. Kde mali smolu, doplatili na sucho. Kde mali trochu viac šťastia, dočkali sa dažďa aspoň v rozsahu, ktorý im doprial solídnu úrodu, aj keď s hodnotením treba vyčkať až do úplného ukončenia zberu. Trebárs aj poľnohospodári na strednom Považí sa nádejali, že v tomto roku budú s výsledkami spokojní, ale náhla ľadovcová smršť tam na viacerých miestach všetko obrátila hore nohami. Ľudová múdrosť, podľa ktorej sa má o úrode hovoriť až vtedy, keď je v sýpkach a nie keď je ešte len na poli, sa opäť prejavila v plnom rozsahu.

• Dávajú priebežné žatevné výsledky dôvod aspoň na čiastočnú spokojnosť?

Z celoštátneho hľadiska určite nie, hoci sú veľmi rozdielne medzi regiónm, ale aj medzi jednotlivými podnikmi a parcelami. Rozdiely boli aj v minulosti, ale nie až také veľké. Už pred žatvou sme odhadovali medziročný výpadok v priemerných hektárových úrodách husto siatych obilnín na zhruba 20 – 25 percent. Zdá sa, že správne, aj keď pripomínam značné rozdiely vo

výsledkoch. Kým napríklad pri repke niekde nezobierali z hektára ani tonu, inde sa dostali až na hranicu štyroch ton. Pšenica niekde „nesypala“ ani 2 tony z hektára, no niektorí pestovatelia sa môžu pochváliť aj viac ako šesťtonovými hektárovými priemermi. Tí sú, samozrejme, spokojní. Viacerí ich kolegovia majú hlavu v smútku. V porovnaní s vlaňajškom zaznamenali 50-, ba aj 60-percentné výpadky produkcie. V ich prípade je problém o to väčší, že do výroby vložili všetko potrebné, čo ich stále nemalé prostriedky. Napriek vysokým nákladom nie sú odmenení primeranou úrodou a ich ekonomika to pociťuje veľmi negatívne. Aj preto sme už od minulej jesene upozorňovali na tieto fakty. Oceňujeme, že náš hlas počúvalo nové vedenie ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka i celá vláda, ktorá vzišla z marcových parlamentných volieb. Uvedomujeme si, že v období konsolidácie verejných financií nemá peňažní nazvyš, ale aspoň suchom najviac postihnúť poľnohospodári potrebujú pomoc. Inak budú skrachujú, alebo budú nútení výrazne zredukovať činnosť a prepustiť zamestnancov, ktorí ťažko nájdu uplatnenie na trhu práce.

• Hektárové úrody pšenice a jačmeňa budú rozhodujúce pre celkové

hodnotenie žatvy. Môžu slabšie výsledky znamenať reťaz problémov z hľadiska platobnej schopnosti poľnohospodárov?

Určite áno. Najviac dopadnú na subjekty s kompletnou výrobou, ktoré sa zaoberajú aj chovmi hospodárskych zvierat. Živočišná výroba je dlhodobá stratová a aktuálny vývoj nasvedčuje, že si zaslúži zvýšenú pozornosť a účinnú pomoc, inak bude ďalej upadať. Slabá úroda u nás i vo svete tlačí na zvyšovanie cien obilnín, ktoré sa uplatňujú v humánnej výžive, no slúžia aj na kŕmenie hospodárskych zvierat. Sucho postihlo negatívne nielen produkciu zrnín, ale aj zelených krmovín. Ich prvá kosba priniesla medziročný pokles produkcie zhruba o polovicu. Vo viacerých oblastiach to nebude lepšie ani pri druhej kosbe. Navyše riedke a nízke porasty obilia spôsobia nedostatok slamy pre živočišnú výrobu, čo môže obmedziť chovateľské aktivity. Absencia finančných i tovarových zdrojov a zásob sa môže prejavovať v „šetrení“ na výžive zvierat s dosahom na pokles úžitkovosti a redukciu ekonomických parametrov v ich chovoch. Preto treba zmodernizovať všetky nástroje a mechanizmy na udržanie a postupnú revitalizáciu živočišnej výroby.

Zasiali dobre

Ako píšeme na inom mieste, výsledky tohoročnej žatvy nebudú práve povzbudivé. Extrémne výčiny počasia poznačili úrodu obilnín na Slovensku a môžu negatívne zasiahnuť do vývoja cien potravín. Kým naši poľnohospodári majú hlavu v smútku, výsledky „žatvy“ niektorých našich politikov naznačujú, že zasiali viac ako dobre.

Exminister financií I. Mikloš je podľa zdrojov blízkych Európskej banke pre obnovu a rozvoj horúcim kandidátom na kreslo jej viceprezidenta. Funkciu v Londýne má prevziať po J. Fischerovi, ktorý kandiduje v nadchádzajúcich prezidentských voľbách v Českej republike. Samotný Mikloš, ako inak, sa k tejto téme nevyjadruje. Pre istotu si však bol svoju teplú stoličku pozrieť vopred, aj keď oficiálne štvordňovú návštevu britskej metropoly odôvodnil účasťou na hrách tridsiatej letnej olympiády.

Urdujúca vláda z Miklošovej nominácie nadšená nie je minimálne z dvoch dôvodov. Prvým je kolaps daňových úradov na Slovensku a z neho vyplývajúce katastrofálne následky na tohoročný štátny rozpočet. Druhým, o nič menším dôvodom je nominácia bývalej šéfky Fondu národného majetku SR A. Bubeníkovej do Rady expertov pomáhajúcich gréckej vláde pri privatizácii štátneho majetku. Súčasné vedenie ministerstva financií tvrdí, že Bubeníkovú do funkcie nominoval v júli minulého roku práve Mikloš prostredníctvom vtedajšieho zástupcu Slovenska v pracovnej skupine Eurogroup M. Bruncka. Stalo sa tak ešte pred vypuknutím kauzy Gorila, v ktorej je Bubeníková jedným z kľúčových aktérov. Andrej Králik zo Zastúpenia Európskej komisie na Slovensku tvrdí, že vymenovanie Bubeníkovej nasledovalo po absolvovaní výberového konania. Zdá sa, že išlo o mimoriadne utajovaný výberový proces a nebyť kauzy Gorila, nikto by o teplom miestečku pre Bubeníkovú za tritisíc eur mesačne ani netušil. Dokonca ani parlamentný výbor pre nezlučiteľnosť funkcií, keďže Miklošova nominantka príjmy z tejto funkcie v majetkovom priznaní neuviedla. Reči o tom, že členovia Rady expertov musia spĺňať vysoké odborné a etické štandardy, vyznievajú v tejto súvislosti minimálne nedôveryhodne. Nech to je tak či onak, tohoročná žatva pre týchto dvoch spomínaných politikov dopadla úspešne.

(ob)
Karikatúra: (am)

Našich producentov mlieka nezachránili samoobslužné automaty ani predaj z dvora

Trójsky kôň krízy a slovenská mliečna odysea

Stanislav HÁBER – Foto: autor

Pred piatimi rokmi sa začala hrať na Slovensku neoficiálna mliečna liga. Mestá, mestečká a obce sa predbiehali v počte nainštalovaných mliečnych automatov. Vzápätí uderila mliečna kríza v roku 2008, ktorá priniesla likvidáciu stád hovädzieho dobytku u nás, keďže prudko klesala výkupná cena mlieka. Farmári ho dorábali drahšie, než ako ho predávali. A tak sa slovenské chovy výrazne preriedili. Problém bol v nízkej dotácii slovenským chovateľom oproti dotáciám, aké získavali iní farmári v rámci Únie.

V lepšom prípade farmári kravy predali na ďalší chov do zahraničia, v tom horšom putovali na bitúnok. Takto často končili produkčne schopné zvieratá, ktoré by za iných okolností prinášali majiteľom kvalitné a zdravé mlieko, čím by sa zlepšovali aj podmienky dodávky tejto komodity na domácom trhu. Chovatelia hovädzieho dobytku napokon našli záchranu v odvetvovej dohode so spracovateľmi mlieka, kde sa dohodla výkupná cena na úrovni, na ktorej sa už opäť oplátilo chovať kravy na mlieko. Nie je to jednoduchý proces, lebo kým sa vychováva krava produkujúca mlieko, prejdú až dva roky, keď farmár z chovu nemá nijaký úžitok.

■ VLÁDNY ZÁSAH

Mliečnu krízu zapríčinilo viac faktorov. Odborníci často spomínali čínsky faktor. V tejto krajine totiž objavili mliečny svet. Finančné prebytky pri obchodovaní so svetom začali využívať na zlepšenie stravovacích návykov vlastných obyvateľov. A tak zrazu nedostatok mlieka pocítili aj také jeho tradičné spracovateľské bašty, akými sú Nemecko, Francúzsko či Taliansko. Výkupná cena mlieka u nás paradoxne prudko klesala, čo malo dramatický dosah na chovateľov a slovenské stáda. Záchrana prišla v podobe tzv. predaja z dvora. Ten mal konkurovať veľkým obchodným reťazcom, ktoré dokázali na slovenskom trhu umiestňovať lacnú nadprodukcii z celej Európy. Na tento cieľ vznikol zákon o šesťpercentnej DPH na potraviny predávané z dvorov, ktorý vláda Ivety Radičovej zrušila hneď po nástupe k moci. V rámci podpory slovenským farmárom sa za-

čali zavádzať mliečne automaty, kde sa znížená sadzba DPH počítala na čerstvo nadojené mlieko. Predpoklady hovorili, že Slovensko môže z vlastnej produkcie dosiahnuť stav, že sa bude vďaka týmto automatom predávať až 20 percent mlieka z domácich chovov.

■ STÁLE MENEJ

O potrebe piť mlieko v každom veku pre ľudí a prospešnosti tohto

nápoja na ľudský organizmus nemá zmysel hovoriť, lebo tieto údaje sú všeobecne známe. Po piatich rokoch od zavádzania mliečnych automatov sme klesli v predaji nadojeného slovenského mlieka na úroveň sedem, miestami (najviac) na trinásť percent z celkovej produkcie. Trend je podľa Ing. Mariána Vanča z Ústredného kontrolného a skúšobného ústavu poľnohospodárskeho negatívny. Predaj čerstvého

mlieka sa znižuje. Ubúda aj automatov. Z približne 300 automatov sa každý mesiac niektorý celkom uzavrie pre nezaujem verejnosti. Na príčine je podľa Ing. Mariána Vanča jednoznačne cenová ponuka obchodných reťazcov, ktoré ponúkajú liter mlieka za cenu približne 52 centov. Slovenskí výrobcovia to dokážu v cenovej relácii okolo 70 centov, ale je tu výživový nepomer. Liter mlieka z obchodu obsahuje o 50 percent menej tukov, vitamínov, minerálov, lenže je obohatený o množstvo umelo pridávaných látok, ktoré mlieku predlžujú trvanlivosť. Naopak, mlieko z automatov – ako zdôrazňuje inžinier M. Vančo – má viac tukov, vitamínov a zdraviu prospešných látok bez umelých konzervantov. Znamená to však, že po kúpe takéto mlieko treba hneď skonzumovať, prípadne po 48 hodinách nechať prejsť procesom kvasenia. Skúste však urobiť doma kyslé mlieko z kúpeného výrobku. Každý vie, že pre umelú prísadu to nejde, veď získate len páchnucu nepitnú žbrndu.

Proces, počas ktorého sa mlieko dostane do automatu, je pritom podľa M. Vanča pod prísnu hygienickú kontrolu už pri dojení perfektne ošetrovaných zvierat. Odtiaľ putuje do mliečnice, kde sa v prietokovom chladiči schladí z 37 stupňov Celzia na štyri stupne. Vzápätí sa rozváža v nerezových tankoch do automatov. O čerstvosti, chutnosti a zdravotnej prospešnosti nemôžu byť podľa Ing. Vanča pochybnosti. Žiaľ, na Slovensku sa kríza prejavuje aj tak, že ľudia kupujú radšej menej kvalitné, ale lacnejšie potraviny. Pôvod a výrobca pritom nehrajú nijakú rolu.

Kontrolór Ing. Marián Vančo hovorí o výnimočnej kvalite domáceho mlieka.

Kandidát na prezidenta USA Mitt Romney svoju mierovú misiu v Izraeli zbral až tak, že vysokopostavený palestínsky činiteľ musel za úplne neprijateľné označiť jeho tvrdenie o tom, že Jeruzalem je hlavným mestom Izraela. Išlo o zatiaľ najsilnejšiu palestínsku kritiku Romneyho. Šesťdesiatpäťročný Romney bez obalu povedal, že Jeruzalem je hlavné mesto Izraela, a dal dokonca najavo, že by tam presunul aj americké veľvyslanectvo, ak sa stane prezidentom.

Fiasko namiesto uznania

Tým by sa výrazne odklonil od doterajšej politiky Spojených štátov, ktoré majú svoju ambasádu v Tel Avive, a izraelské zbrať východného Jeruzalema z roku 1967 rovnako ako väčšina ďalších krajín neuznávajú. Podľa poradcu palestínskeho prezidenta Mahmúda Abbása Saiba Irikáta boli Romneyho slová úplne neprijateľné. Navyše by údajne podobné výroky a politika posunuli región smerom k extrémizmu. Boli to až slová o Jeruzaleme, ktoré vzbudili prvú silnú odozvu. Romney sa pritom pokúšal o mierovú misiu, ale všetko iba zhoršil. Bývalý guvernér štátu Massachusetts hovoril napríklad o tom, že HDP na osobu je v Izraeli asi 21 000 dolárov, zatiaľ čo na územiach pod palestínskou samosprávou iba okolo 10 000 dolárov. Za dôvody izraelskej prosperity pritom označil tamojšiu kultúru, tradíciu úspechov aj v ťažkých podmienkach, novátorské podnikateľské prostredie či „Božiu prozreteľnosť“. Reakcia Palestínčanov na seba nenechala dlho čakať. „Čo tu ten muž robí? Včera zničil rokovanie tým, že označil Jeruzalem za hlavné mesto Izraela, a dnes hovorí, že izraelská kultúra je pokročilejšia než palestínska. Nie je to rasizmus?“ kládol rečnícke otázky Irikát.

Romney sa vôbec nezmienil o rozsahu izraelskej kontroly nad palestínskymi územiami a jej dosahu na palestínske hospodárstvo. Svetová banka a Medzinárodný menový fond pritom opakovane vyhlásili, že palestínska ekonomika môže rásť iba vtedy, keď Izrael obmedzí svoju kontrolu. Izrael sa síce v roku 2005 stiahol z Gazy, ale stále si vynucuje jej blokádu. Na západnom brehu si ponecháva celkovú kontrolu a naďalej obmedzuje voľný pohyb Palestínčanov a ich tovaru.

Mitt Romney si na svojej zahraničnej ceste renom nezlupšil ani v Poľsku či v Británii, kde kritizoval organizáciu olympiády. Jeho cesta je veľkým diplomatickým fiaskom. Lech Walesa, niekdajší vodca Solidarity, si stretnutie s republikánskym kandidátom pochvaľoval, ale odborové hnutie, ktorému kedysi šéfoval, nechcelo mať s Romneyho návštevou nič spoločné. „Bohužiaľ sme dostali informáciu od našich priateľov z vedenia odborového hnutia AFL-CIO, ktoré zastupuje 12 miliónov zamestnancov, že Mitt Romney podporoval útoky proti odborom a právam zamestnancov,“ znie vyhlásenie Solidarity. Ale pravú príčinu treba hľadať v tom, že Romney je mormón a má v hierarchii tejto cirkvi, ktorá schvaľuje mnohoženstvo, vysoké postavenie.

Peter JÁNOŠÍK

Exminister Ficovej prvej vlády Ján Kubiš nie je doma prorokom Slovákov v afganskej jame levovej

Vojna v Afganistane je stratená, spojenci, Západ, medzi nimi aj Slovensko, hľadajú, ako sa z nej dostať, hľadajú východisko – ale aké? Jeden z medzinárodných „hľadačov“ je aj Slovak. Ján Kubiš. Je v službách takpovediac civilných, diplomatických „modrých prilieb“ – teda vo farbách Organizácie Spojených národov. Pre nás je to viac ako zaujímavý príbeh.

Dušan D. KERNÝ – Foto: aljazeera.com

Slovenský diplomat pred kábuleckými novinármi.

Tento konkrétny sa začína kde-si tam, keď Ján Kubiš, absolvent prestížnej moskovskej diplomatickej školy, bol aj poverený generálnym tajomníkom Organizácie Spojených národov pôsobil v Strednej Ázii, do ktorej prináleží aj Uzbekistan, v Kirgizsku a v Tadžikistane. „Prezident a najmenej polovička vlády v Dušanbe, v Tadžikistane, si ma veľmi dobre pamätá a ja si pamätám ich,“ oči mu osobitne zasvietia, keď mi o tom vraví, ako keby chcel vysloviť: „Kedykoľvek mám k nim otvorené dvere.“ Tadžikistan delí od Afganistanu len tok pohraničnej, ľahko prechodnej rieky. Prihraničné územie Severnej aliancie v Afganistane bolo kľúčovým pre prechod CIA, novinárov a vojakov vo vojne za zvrhnutie predchádzajúceho režimu Talibanu, ku ktorému došlo so začiatkom vojenskej operácie nazvanej Trvalá sloboda.

■ SPOLUPRÁCA S RUSKOM

V Kirgizsku má kľúčovú leteckú základňu Manas nielen USA, ale aj Ruská federácia – slúži najmä pre potreby vojsk, potreby vojny v Afganistane. Aká je dôležitá, ukázalo sa pri konflikte medzi dvomi spojencami – Pakistanom a Spojenými štátmi. Američania bombardovali dediny na pakistanskom území, zasa hynuli civilisti, a tak Pakistanablokoval všetky pozemné cesty pre konvoje NATO medzi pakistanským a susedným afganským územím. Konvoje s palivami, potravínami a inými zásobami sú pre spojenecké vojská takrečeno životodarné – prestrihnutie ich ciest Pakistanom bolo ako preťatie životodarnej tepny. V tej chvíli sa ukázala byť dôležitá spolupráca s Ruskou federáciou. Nielen pre základňu v Manase, ale najmä preto, že Moskva povolila prelety amerických vojenských nákladov pre Manas, teda pre Afganistan, cez svoje územie, tak ako predtým to povolila pre nemecký bundeswehr a francúzske jednotky. Prechod armád, vojenského materiálu a prelety vojenských lietadiel hneď troch ozbrojených síl Severoatlantickej aliancie ukázalo, že Rusko je v tomto spojení Západu. Nenadarmo v septembri roku 2001 to bol ruský prezident Vladimir Putin, ktorý prvý telefonoval americkému prezidentovi Bushovi ml., aby mu vyjadril nielen sústrasť

pri útokoch na newyorské mrakodrapy – Dvojičky, ale aj solidaritu a konkrétnu pomoc pri boji s medzinárodným terorizmom.

■ SMŔŤ PRICHÁDZA DENNE

Ako však vyzerá každý deň z tých piatich mesiacov, ktoré niekdajší slovenský minister zahraničných vecí prežíva v Kábule so svojimi spolupracovníkmi misie OSN, a samozrejme bez rodiny, osamote? Sám o tom hovorí: „Každý deň sa začína zlými správami, správami o počte obetí na civilnom obyvateľstve, koľko ľudí sa stalo obeťami násilia, koľko moslimov bolo zabitých prevažne zasa moslimami. V jeden júnový týždeň bolo 200 obetí – 57 zabitých, 143 ranených. Týždeň predtým to bolo ešte horšie – 244 civilných obetí, z toho 90 zabitých a 154 ranených. V jediný deň, šiesteho júna, boli zabití štyri desiatky civilov z toho desať detí a 67 bolo ranených, a to všetko v troch samovražedných útokoch a jednom bombovom útoku proti medzinárodným vojenským silám. V jeden jediný deň 107 civilných obetí.“ Keď Ján Kubiš hovorí o tom, že teraz má ako predstaviteľ generálneho tajomníka OSN a riaditeľ misie OSN v Afganistane dobrú prácu, treba si to preložiť ako prihlásenie sa k veľkej výzve – každý, čo len najmenší úspech znamená, že tá práca má význam, že je významná. V krajine, kde sa bojuje, v hlavnom meste, kde vybuchujú bomby, kde neraz vojaci nevystřčia nos zo svojich základní bez toho, aby sa na nich neúčilo, je však otázka, čo zmôže civil, čo zmôže OSN. Američania na svoju vojenskú prítomnosť vynakladajú dve miliardy dolárov ročne – čo zmôže OSN proti dobre naolejovanej mašinérii amerického vojensko-priemyselného komplexu, ktorý tu vedie operácie už od roku 2001?

■ BEZ TALIBOV NIET DOHODY

Paradoxne veľa – keď sa zhovárte z Jánom Kubišom, pochopíte, že mnoho závisí práve od civila, od diplomata. Predovšetkým – OSN pred časom stiahlo svojich takmer 600 pracovníkov z Afganistanu a Kábulu, pretože ústredie OSN v chránenej „pevnosti“ uprostred hlavného mesta sa stalo terčom útoku, v ktorom zahynulo päť

pracovníkov misie OSN (UNAMA). Príčina nie je len moslimský terorizmus, ale aj jeho takrečeno „drobnokresba“ – je zrejme, že útočníci najmä z radov Talibanu jednoducho nevideli rozdiel medzi vojenskými silami spojencov a civilným úsilím pracovníkov misie OSN. Je zrejme, že Kubišov čas sa bude merať aj tým, ako dokáže veľmi jasne a zreteľne – na rozdiel od svojich predchodcov – ozrejmiť rozdiel medzi vojakmi a civilmi. Bude niekto, kto bude schopný počúvať aj iných, teda „úplne rozdielne interpretácie založené na svätom Koráne a islamských tradíciách“. Rukolapne povedané – aj tých z radov doterajších protivníkov, z radov Talibanu, bez ktorých to zrejme nepôjde. Samozrejme to nie je jednoduché – je jedna vec poznať, že recept pre stabilitu a pokoj v Afganistane vedie cez tamojších protivníkov, ktorí sa už nenazývajú islamskými teroristami, ale povstalcami, a druhá vec je nájsť ich a ešte k tomu viesť s nimi dialóg. Napokon medzi silami spojencov, medzi odborníkmi sa nepoužíva už ani termín taliban, ale opozičné ozbrojené skupiny.

■ VYČERPANOSŤ VOJNAMI

Preto mohutná, impozantná, priam basketbalová postava Jána Kubiša je ako stvorená vyvolať rešpekt a uznanie nielen svojim zjavom, ale aj dôvtipnosťou a relatívne masívnou skúsenosťou so Strednou Áziou a s mentalitou rôznych národov a ich psychológiou v tejto oblasti. Sám o tom hovorí: „Za päť mesiacov môjho pôsobenia v Afganistane som získal poznanie, že ľudia sú tu skutočne zbožní, úprimne veria v islam, ctia si svoje tradície a náboženské tradície, Afganistan je pestrá krajina mnohých etnických a náboženských skupín – tie stáročia vedeli spolunažívať, a preto možno nájsť spoločný jazyk, mieru a toleranciu medzi OSN a islamom. Je to možné aj preto, lebo najdôležitejším poznaním po tom, čo som hovoril s mnohými Afgancami, je, že sú unavení vojnou. Nechcú nič väčšie než mier.“ Pravda, misia OSN, ako aj misia Jána Kubiša sa opiera o rozhodnutia medzinárodného spoločenstva a o závery vrcholnej schôdzky Severoatlantickej aliancie v Chicagu v máji tohto roku, ktorá sa konala za účas-

ti aj prezidenta Slovenska. Za tým všetkým je poznanie amerického prezidenta Obamu a americký volebný rok. Americký prezident začal radikálnu zmenu, pretože Bushova politika premeny Afganistanu bola z riše fantázií. Začala sa obrovskou leteckou vojnou, bombardovaním, kobercovými náletmi, použitím kazetových bômb ako pri bombardovaní v Juhoslávii v roku 1999, potom sa nasadili mohutné, presne ciele bomby, ktoré sa predtým nikde inde nepoužili, masívne sa navýšil počet amerických vojakov – až sa dospelo k poznaniu, že pokračovanie vojny si v priebehu ďalšieho desaťročia vyžiada bilión dolárov a v Afganistane sa aj tak veľa nezmení.

Teraz ide o to, stiahnutím vojsk v roku 2013 a 2014 nezanechať v Afganistane vákuum. A to je hlavná úloha misie OSN – spojenecké sily sa snažia urobiť všetko preto, aby obrovský bezpečnostný aparát – 340 tisíc ľudí – bol funkčný. Misia OSN bude zohrávať úlohu v tom, aby doterajší protivníci, ktorí robili všetko preto, aby sa vyničili, aby jeden druhého odstránili v zatiaľ neúspešných atentátoch, napokon rokovali. Medzinárodné spoločenstvo po desiatich rokoch, v ktorých sa utápali doslova miliardy dolárov bezvýsledne, plánuje aktívnu prítomnosť na desať rokov po stiahnutí vojsk. Ján Kubiš hovorí o význame regionálnej stability, ktorá ak by sa narušila, jej nepriaznivý dosah by sme pocítili aj my. Regionálna stabilita – na nej majú záujem všetky okolité štáty – otázka je, akú veľkú ju má Pakistan a Irán, bezprostrední susedia Afganistanu. To sú otázky, pre ktoré Ján Kubiš hovorí o riešení nielen významného regionálneho problému, ale aj významnej súčasti geopolitických problémov a geopolitickej stability. Za všetkým je jedno základné poznanie – americké poznanie z fantazирования vojny proti terorizmu a najmä jeho koliske – Afganistanu. Podrobný pohľad na udalosti ukazuje, že rázne opustenie Bushovej politiky vojny proti Iraku a Afganistanu, dvoch drahých vojen, ktoré oslabili medzinárodné postavenie USA, má racionálny dôvod nie v nákladoch, ktoré na dlhé roky zaťažila americký rozpočet, ale v poznaní, že oveľa väčšou hrozbou pre USA – a aj pre nás – je nestabilný vlastník jadrových zbraní – Pakistan.

Treba si pripomenúť, že Ján Kubiš po odchode z kresla ministra zahraničných vecí SR bol verejným kritikom vojny proti terorizmu a utápaniu miliárd v nezmyselných vojnách. Robil to vytrvalo, kvalifikovane a veľmi jednoznačne – v našej, slovenskej medzinárodnej praxi je to jediný prípad takéhoto kritika, ktorý si vydobyl medzinárodný rešpekt práve preto, že nesúhlasil so spojeneckou politikou. Je viac ako v dobrej pamäti, akým terčom prudkých útokov bol za nezávislý a najmä neservilný postoj na vrcholnej schôdzke Severoatlantickej aliancie, pokiaľ išlo o rozšírenie NATO o Saakašviliho Gruzínsko. Jeho najostrejšími kritikom bol Mikuláš Dzurinda, ktorý urobil všetko, aby ho nahradil v kresle ministra zahraničných vecí. Aj pán M. Ježovica, ktorý sa stal Dzurindovým štátnym tajomníkom – a po nástupe M. Lajčáka do kresla ministra nebývalo kritizovanou osobou za „nebyvalé, na ministerstve predtým nevidané vykrúcanie rúk, keď išlo o schvaľovanie miliónových dotácií už po preratých voľbách a pred príchodom druhej vlády R. Fica“.

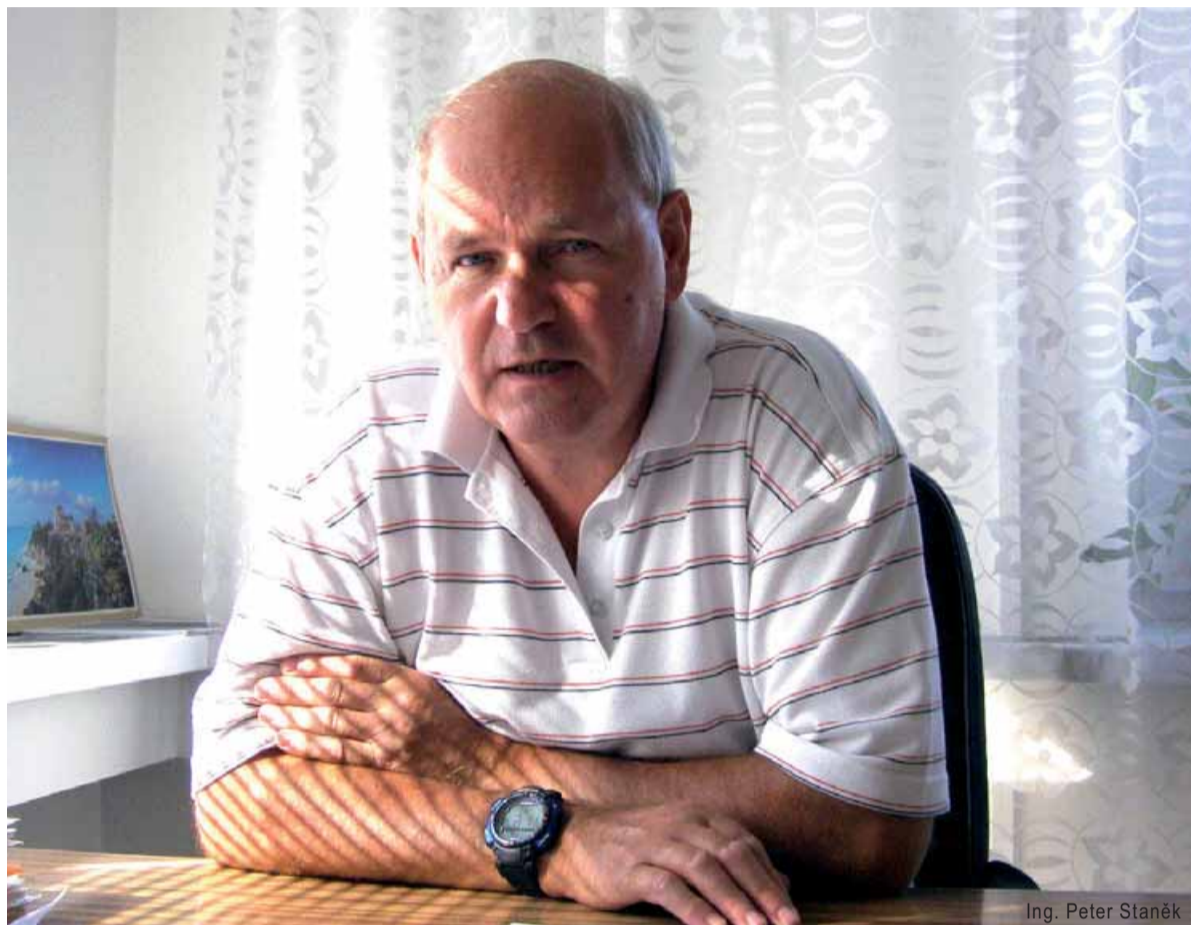

Hovoríme s docentom Ing. Petrom STANĚKOM, ekonomickým prognostikom SAV

Vychovali sme generáciu bez trpezlivosti vedecky študovať

Zhovárал sa: Tibor B. HAČKO – Foto: autor

Veda, výskum a technologický rozvoj – to všetko pomáha vytvárať pracovné miesta, zvyšuje prosperitu a vplýva na kvalitu života. Kreuje vzdelanie národa a jeho spoločenské správanie. Výskum má podporiť spoluprácu a výmenu skúseností vedeckých tímov, ich myšlienok a vytvoriť tak základňu na konkurencieschopnosť vo vzťahu k zahraničiu. Slovensko sa však podieľa na podpore vedy a výskumu necelým pol percentom hrubého domáceho produktu, čo je najmenší podiel v rámci Európskej únie...

Ing. Peter Staněk

• **Sú veda a výskum prioritou slovenských vlád, ako to deklarujú vo svojich programových dokumentoch?**

Bohužiaľ musím povedať, že od financovania až po tzv. zabezpečenie vedy to ide úplne opačne. Z hľadiska financovania je za nami len Albánsko. Podnikateľská sféra výskum nefinancuje ani zo zákona a dobrovoľne už vôbec nie. Tých pár šialencov, ktorí ešte pracujú vo vede alebo sú aktívni vo výskume, neviem, ako dlho vydržia. Druhá línia vo výskume je, že vláda síce pripravila dlhodobé rozvojové programy, ale súčasne prijala tzv. Smernicu 6 mesiacov, ktorou podmienila podporu len tých projektov, čo budú aplikované v poľnohospodárstve do praxe a budú ponúknuté podnikateľskej sfére. Pripomínam, že zahraničnej, čo je zase jeden z príkladov vyšachovania vedy zo Slovenska a znamenajú devastáciu našej vedy. A po tretie, je skutočne slovenský výskum pripravený plniť úlohu, ktorú mu prisudzujeme? Musím sa otvorene opýtať: Sme si naozaj istí, že veda a technologický rozvoj prinášajú zamestnanosť, pracovné miesta a podobné ukazovatele?

• **Technický rozvoj podmieňuje nové vzťahy a pracovné miesta, ktoré ďalej generujú nové technológie. Prvé výskumné laboratória mimo planéty, pracovné miesta spojené s presídľovaním obyvateľstva a následné nové znalosti. Toto by malo byť motorom vedy a výskumu pre 21. storočie...**

Dovoliť si nesúhlasím. My chceme ísť do vesmíru, a pritom stále nemáme vyriešené elementárne problémy našej planéty. Hovoríme síce o znalostnej ekonomike, o vedomostnej ekonomike, o technickom rozvoji, ale nechceme prijať to, čo nám dala príroda do vienka, a navyše nikto o tom nechce ani počuť. Len veľmi malá časť obyvateľstva je schopná pracovať v náročných vedomostných a vedeckých odboroch. Myslenie bolí a my sme si už vychovali generáciu, ktorá nemá trpezlivosť a ani ambície vedec-

ky študovať. Chce všetko a hneď bez zhodnotenia následkov. A za týchto predpokladov máme odvahu hovoriť o tom, že budeme kolonizovať vesmír? My chceme všetok ten chaos, ktorý tu je v spoločnosti, preniesť ešte do kozmu?

• **A čo výskum morí? Sú tu na planéte, nepotrebujeme prekonať ani vzdialenosti a prakticky všetky krajiny sa môžu do tejto oblasti zapojiť.**

Výskum morí je krásna aj profitujúca vec. Príklad Nórska hovorí za všetko. Ako sa však máme zapojiť do výskumu morí, keď je aj ten v prímorských krajinách výsostne komerčné účelovou záležitosťou. Nevypustia nás doň a keď, tak po veľkom úsilí. Na to naše národy nie sú dostatočne trpezlivé, chcú iba okamžité peniaze do vlastného vrecka. Výskum morí nie je dokonca zameraný ani na ochranu toho nesmierneho bohatstva skrytého vo svetových oceánoch. Tisíce kilometrov štvorcových morskej hladiny sú zaplavené odpadkami ľudskej civilizácie. Menia oceány zo živej vody na mŕtvu. Nie sme schopní zabrániť ani tomu, aby sa tieto obrovské splašky dostávali do svetových oceánov a devastovali ekofond, ktorý v týchto oceánoch existuje. Máte pravdu v tom, že poznáme povrch Mesiaca, ale nepoznáme väčšinu morského dna.

• **Prečo výskum naráža na ekonomické bariéry? Čo spôsobilo ignorovanie agregátu budúcnosti v podmienkach SR všetkými vládami? Súvisí to s ich nevedelanosťou alebo je v tom len a len chamtivosť a úsilie vydrancovať všetko a na každej úrovni?**

Po dvadsiatich rokoch veľmi zlého hospodárenia som skeptik. Neverím na priamosť rovnice: veda = technický rozvoj = prosperita spoločnosti = šťastná budúcnosť. Vedecko-technický rozvoj nás dovedie k úvahe, že nie je plošnou vlnou zachytávajúcou celú spoločnosť. Veda je za posledných 60 rokov systematicky orientovaná len na výskum zbraňových systémov

smerujúci k dokonalej eliminácii ľudského činiteľa, a samozrejme na farmaceutický výskum. Nikde tam však nevidím intenzívne riešenie problémov malárie, HIV, rakoviny, spoločenských oblastí a podobne. Prostriedky sa uvoľňujú len na choroby spojené s tzv. bohatou populáciou, ktorá je spracovaná a pripravená platiť za cieľne určené lieky. Ak sa 90 miliárd USD spotrebuje vo farmácii, tak 80 miliárd USD sa stratí v účelových liekoch a zákrokoch spojených s chudnutím a „opravami“ telesnej schránky. Ich skutočný efekt je veľmi diskutabilný. Smeruje skôr na odstránenie psychickej labilita nevedelaneho jedinca. Zvýšenou produkciou liekov na chudnutie alarmujúco narastá kriticky obézná populácia. Vyvarujme sa týchto omylov.

• **Energetické zdroje boli nástrojom moci a nezávislosti. Zdroje sa vyčerpávajú, resp. objavujú v neprístupných lokalitách. Tí, čo ich strácajú, hľadajú alternatívne možnosti získania pozícií cez vývoj...**

Nové energetické zdroje sú síce krásna vec, ale nijaké alternatívne zdroje nenahradia dnešnú kultúru fosílnych palív alebo jadra. Výskum energetických alternatív je síce v centre pozornosti, ale len médií. Mohli by ste mi síce oponovať, že fúzne reaktory sú cestou k novým zdrojom energie. Určite aj budú, no v ich vývoji sme na úplnom začiatku. Riešenie vo väzbe na studenú fúziu sa od roku 1989 nikomu nepodarilo zopakovať, a tak je aj otázne, či vôbec prebehla alebo či bola dobre zdokumentovaná. Nie je cesta niekde úplne inde? Nemáte pocit, že plytváme energiou? Reklamy, vysvietené záhradky a energeticky nedokonalé netesné prevádzky. A na toto plytvanie máme rabovať energetické zdroje tejto planéty? Áno, veda vytvára nové priestory v energetike, dnes máme už pasívne domy, na základe toho môžeme zmeniť štruktúru bývania, štruktúru medzi osídleniami, obyvateľstvom a jeho rozložením na planéte, ale to všetko niečo stojí. Slovensko sa touto cestou nevydálo.

• **Nemala by byť jedna z ciest distribúcie energetiky v 21. storočí cez riadené odbery, a tak nútené zabezpečiť absolútne úspory a efektívne zvýšiť ochranu životného prostredia?**

To už však nediskutujeme o slobode rozvoja, ale prechádzame na diskusiu, kam smeruje dnešná spoločnosť. Dostávame sa na platformu účelovo kontrolovanej a riadenej spoločnosti. Vlastníci finančných zdrojov majú záujem všetko a z každého uhlia kontrolovať. Aj z obavy o svoj majetok. Samozrejme aj z obavy odhľadania. Kumulovanie zdrojov v krátkom čase v jedných rukách nemôže byť úplne legálne. Dovoliť sme úplne chybné prerozdelenie bohatstva; 6 – 9 percent populácie ovláda 95 percent bohatstva všetkých krajín planéty. Na americkom kontinente je tento podiel ešte väčší. Ako chcete prinútiť chudobných ľudí, aby prešli na ekologicky prijateľné zdroje energie? Aby sa správali energeticky kvalitne. Uvedomujeme si, že aby boli alternatívne zdroje návratné, museli by sme šialene zvýšiť výkupnú cenu dodávanej energie a následne aj pre koncového užívateľa. Ako chcete prinútiť 70 – 80 percent chudobných obyvateľov, ktorí prechádzajú alebo sa nachádzajú v záchovom modeli života, aby pristúpili na zvýšenie cien energií o 80 – 100 percent? To nie je otázka psychologického výchovy a školstva. To je otázka prerozdelenia bohatstva spoločnosti?

• **Nové technológie nemajú ambíciu riešiť humanitné a sociologické problémy. Rozvoj technológií slúži na to, aby priniesol nástroje, ktoré uľahčia spoločenský vývoj, jeho sledovanie a má dostatočne včas upozorniť na jeho zmeny, najmä negatívne a degeneratívne. Je na spoločenských elitách, aby ich prospešne využili. Nevedia ovplyvniť psychologické správanie sa jedinca ani spoločnosti. Čo sa v 20. storočí nestalo.**

S tým úplne súhlasím. Elity spoločnosti naďalej robia tie isté chyby a naďalej chcú ovládnuť jeden druhého za akúkoľvek cenu. Preto je toľko chudoby a nikto nemá záujem ju riešiť. Môžeme však očakávať zlom v správaní sa nižších vrstiev s nastúpením deštrukcie. Alžírsko, Rwanda, Sýria sú príkladom masívneho vyvražďovania. A čo spravili svetové elity, aby im zabránili? Nič. Nepoužili ani tie najnovšie technológie na ich zmiernenie. Nikoho nepostavili pred trestný súd a dokonca nikoho ani morálne neodsúdili. Pokiaľ neohrozujú priamo ich, nemajú nijaký dôvod ich riešiť.

• **Na Slovensku sa po zániku federácie úplne zabudlo na rozvoj vodných ciest. Ukončením Gabčíkova, čo bol síce socialistický, federálny, ale vrcholne odborný projekt, sa nepostavil ani meter novej plavebnej dráhy, ani jedno vzdúvadlo. V roku 2010 mali fungovať prístavy Žilina, Sereď, malo byť dokončené splavenie Moravy po Brodskej a Lanžhot, samozrejme s prekladnými kapacitami pre celý priemysel. Obnovia sa projekty na využívanie vodných a geotermálnych zdrojov? Nebolo by vhodnejšie smerovať vedu a výskum na Slovensku smerom, ktorý nám ako na dlani ponúka naša krajina?**

Automobilový investor luskne prstami a my budujeme autostrádu, samozrejme predražene, namiesto

toho, aby sme mu ponúkli vodnú, bezpečnú, ekologickú a plynulú cestu. Kórea sa nemôže porovnávať v možnostiach dopravných alternatív so Slovenskom. Má úbohých 200 kilometrov železníc, Slovensko má desaťnásobnú dĺžku železničných zvrškov. Akým právom ich manažéri, ktorí nepoznajú prednosti tejto krajiny a jej dopravy, diktujú opačné podmienky, dokonca aj pre nich nevhodné? Na Slovensku nemáme záujem oprášiť vynikajúce dopravné štúdie. Pritom dunajské pravidlá sa nie nadarmo volali Bratislavské dohody. Máme ešte nejakú vedecko-technickú základňu v tejto oblasti?

Chcelo by to skutočne spoločensky prijateľný dlhodobý cieľ s koncepciou na 20 – 30 rokov, ale tak, aby sa jej výstupy plnili a nie s každou zmenou vlády okliešťovali zdroje, resp. úplne zastavili výskumné úlohy a budovy s pozemkami predali. My sa k vode správame barbarsky. Pri klimatických zmenách, dejúcich sa okolo nás, je voda už strategickou surovinou. Zvládnutie procesov s využitím vodných a geotermálnych zdrojov je kľúčovým pri znižovaní energetickej náročnosti. Je najvyšší čas s plnou vážnosťou zaoberať sa oblasťou vodných zdrojov.

• **Všetky štúdie OSN hovoria, že budúce vojny sa povedia o vodu ako strategickú surovinu. Ako sa my správame k našim vodným danostiam, k tým desiatkam prameňov kvalitnej, slovenskej minerálnej vody?**

To naozaj nemá obdobu. Rádšej volíme dovoz, a pritom naše minerálne vody poskytujú neporovnateľne vyváženejšie a kvalitnejšie zloženie. Nezaobzeráme sa možnosťami energetiky, ktorú nám naša krajina ponúka. Máme mimoriadne predispozície geotermálnych zdrojov, čo je priama alternatíva fosilnej energie. To nechceme využiť? Výskum vrtoch pri Košiciach, financovaný svetovou bankou v sume jednej miliardy korún, sme nakoniec zapľombovali a prieskum ukončili. Pritom by sme mohli priamo a v krátkom čase s minimálnymi začiatočnými investíciami a prevádzkovými nákladmi uľahčiť a skvalitniť život občanom. Naše politické elity to nechcú. Pýtam sa prečo?

• **Musíme stavať na múdrych politikov, ktorí budú trebárs dvadsať rokov – bez ohľadu na zmenu politických pomerov – prijatú smernicu rozvoja slovenskej spoločnosti rešpektovať v záujme využitia toho, čo nám príroda dala do vienka.**

V tomto ohľade som realista, ktorý dobre pozná slovenské pomery a slovenský systém vzťahov a súvislostí. Na ideí vodných zdrojov, ktoré ste veľmi správne definovali, pracujem už 15 rokov a neposunuli sme sa ani o milimeter. Politické elity nevytýčili žiadne priority. Slovenská veda a výskum sa nespamätá sama. Aj prof. Dr. Ing. Aurel Stodola, náš najvýznamnejší vedec a pedagóg, učiteľ Alberta Einsteina, sa pri odchode na dôchodok lúčil so svojimi žiakmi a s profesorským zborom na Žüríškejskej polytechnike slovami: „Isté je, že niet na svete záračnej vyučovacej metódy, ktorá by mohla pretvoriť menej nadaných ľudí na géniov, nedbanlivé povahy na výkvet horlivosti a pomaly reagujúce temperamenty na virtuóзов výkonosti. No svätou povinnosťou školy a vedy je ujať sa láskyplne všetkých, teda aj menej nadaných... a viesť ich k disciplinovanému mysleniu.“

Nie, o tých poklopových a kanálových a im podobných to nebude. Téma je v podstate ošúchaná a nič sa nevyriešilo. Poznám ja iného zberača. Žije v istej podma-lokarpatskej obci. Jej meno i jeho meno ani za svet neprezradím, pretože ho mám rád. Má toho za sebou naozaj dosť a jeho životný príbeh by vydal na niekoľko knižiek.

Muzeálny zberač

V striebornom veku sa vyzbrojil detektorom kovov a chodí na pátracie prechádzky po nádherných lesoch Malých Karpát. Ako mu čas, počasie a zdravie dovoľia. Zo dva razy som bol u neho. Z jednej izby si spravil múzeum. Také – akurát tak pre svojich známych. Vstupné je fľaška. A dobré slovo, prípadne veselé objatie. Cez svojich takmer dvadsať dioptrií na jednom oku a o niečo viac na druhom sa šibalsky pozerá na príšelca a ide sa chváliť nazbieranými novinkami. Nebudem spomínať také triviálnosti, ako je helma nemeckého vojaka z druhej svetovej. Tých je na každom kroku, dokonca aj tých pravých, ešte stále ako vo výstrojnom sklade wehrmachtu. Zarazím sa pri pohľade na čosi zjavne kovové, no tvarovo ťažko definovateľné. Majiteľ súkromného múzea mi s hrdosťou nálezu a so znalosťou promovanej historika vysvetľuje, že to je pozostatok po Keltoch, je to na to, že keď, tak aby...

Má celú miestnosť plnú regálov a na nich tisíce takýchto náleзов. Viem, nie je to v súlade so zákonmi Slovenskej republiky. Ale keby nebolo jeho, doteraz tie poklady ležia kdeś hlboko pod listím karpatských bukov a dubov. Povedal mi, že až v záвете odkáže tieto poklady štátu, v ktorom žije, ale sa v ňom nenarodil, a napriek tomu ho miluje – našmu Slovensku. Želám mu veľmi, veľmi dlhé zdravie. A dobré nohy, aby ho nosili po stopách histórie, ktorá sa kedysi búrlivo preháňala, inokedy láskavo prechádzala po najrôznejších častiach územia Slovenska. Mám rád chlapíka, ktorý je síce takmer nevidomý, ale poznajúc oveľa viac ako my bežní, zhromažďuje pre nás všetkých a naše deti budúcu muzeálnu expozíciu. Bude v nej všetko to, čo dokumentuje život našich predkov a prapredkov. Na Slovensku vzniká múzeum bez nároku na príspevok v sume čo i jediného eura od štátu, no s nesmiernou zberateľskou hodnotou. Aby vzniklo, neprezradím kde a u koho ani za ten svet. Veď viete, keď sa úrady do niečoho vložia... A je čas zohnať fľašku a zas zaskočiť pozrieť nové prírastky. Aj po to objatie.

Ivan BROŽÍK

Folklórny festival Jánošíkove dni oslavoval päťdesiatku Terchovský štátny sviatok

Text a foto: Igor VÁLEK

Silueta rozoklaného Rozsutca na horizonte sa stráca v hustnej tme, terchovský Amfiteáter nad Bôrami sa však kúpe vo svetle. Nielen z očí reflektorov namierených na pódium, ale najmä vo svetle výbornej nálady sálajúcej z preplneného hľadiska uchváteného strhujúcimi výkonmi tanečníkov z Lúcnice.

V Terchovej žije najviac muzikantov na meter štvorcový.

Takto „strmo“ vstupujeme do diania – priam tak divoko ako lúčniarski junáci vykrúcajúci sa v píruetách dych vyrážajúcich odzernok a zbojníckych tanečných estakád – jubilejného ročníka folklórneho festivalu v Terchovej. Spojeného od začiatku s menom najslávnejšieho tunajšieho rodáka. Koho iného ako legendami opradeného zbojníckeho kapitána. Skôr ako sa však naplno oddáme pôžitku zo spomínanej ukážky prirodzeného zosúladenia tradícií, krásy, sily a mladosti, podme sa na „terchovský štátny sviatok“ – lebo i tak sa zvyknú právom označovať Jánošíkove dni – pozrieť i bilančne. Veď päťdesiatka je kvalifikovaný dôvod, lepši nenájdeš ani s lupou priloženou na slovenskom folklórnem kalendári.

Za polstoročie junák (festival) prešiel od kolísky pôvodne „Jánošíkovo dňa“, cez bujaré mládenčenie hľadania sa, až po zrelý mužný výraz špičkového medzinárodného podujatia. So všetkými atribútmi, ktoré k celému polstoročnému životu patria. Ono, pravda je vlastne taká, že úvodný (dnes označovaný aj ako nulý) ročník sa nesmelo ukázal svetu ešte v roku 1959, no potom ostalo ticho. Aj tak sa hovorí, že sa odmlčal „pod ťarchou“ vtedajšieho nového územného členenia, keď sa nenašiel organizátor. Ludovejšia verzia zas hľasa, že dôvodom mala byť akási bitka a Jánošíkove dni boli úradnou mocou zakázané. Tu mi nedá nespomenúť si na mladšie roky, keď som vo svojom okolí s búšiacim detským srdcom počúval o „blížiacich sa nožíkových slávnostiach v Terchovej“. (Bez urážky, samozrejme, i bez nároku na historickosť takejto ľudovej slovesnosti!)

NÁDYCH KU SKOKU

Z plných plúc sa festival nadýchol v 60. rokoch 20. storočia a tento nádych mal hneď i slušnú divácku kulisu. Podľa dramaturga posledných ročníkov podujatia a autora knižnej pamätnice k jubileu Petra Cabadaja prišlo na jednoňové podujatie 25 tisíc ľudí. Neklamný dôkaz faktu, že Terchovcania vedeli spropagovať svoje podujatie už vtedy. Skrátka, Jánošíkovo rodisko a i rečty miestny folklór sú lákadlami, ktorým neodolali ľudia nielen z Terchovej a okolia, ale aj vzdialenejšieho Slovenska. Ani vtedy, ani teraz, ako sa dočítate v ďalších riadkoch... Prelomovým pre festival bol (aj pre celú spoločnosť) rok 1989. O dva roky neskôr sa zas našiel prvý veľký sponzor, festival nadobúdala postupne medzinárodný charakter. Vlastne od roku 1991 sú Jánošíkove dni naozaj silným medzinárodným partnerom na šachovnici podobných diania. Navyše so zaujímavým presahom do iných žánrových „končín“. Predsa však – a to treba oceniť! – organizátori nespretrhali korene s prapodstatou myšlienky zrodu a folklór bol naďalej kľúčovou témou Jánošíkových dní. Hoci boli ročníky z tohto pohľadu rozpačitejšie... Posledné roky však znamenajú nápravu i naznačenej rozpačitosti. Ešte trochu rečou čísiel: za 50 rokov v Terchovej po-

čas oných dní tancovalo 40 tisíc účinkujúcich z takmer 40 krajín. „Na jubilejnom 50. ročníku Jánošíkových dní sa počas štyroch festivalových dní zúčastnilo takmer 70 000 osôb. Počas uplynulých 49 rokov to bolo viac ako 1 450 000 ľudí,“ dodáva na upresnenie P. Cabadaj. Úctyhodné i nasledoviahodné, čo povieť.

KOLOTOČ PROGRAMOV

Historicky podkutí sadajme na štvordňový pestrofarebný kolotoč programov a podujatí. Tento sa rozkrútil vo štvrtok 26. 7. tradične pozvánkou na pôde partnerského mesta Žilina. Pomyšlou verzálou bola vernisáž výstavy Čriepky v krásne ukryté vo výstavných priestoroch kultúrneho strediska. Program s názvom 50. slávnosti Jurka Jánošíka, v réžii naslovovzatého odborníka (a už aj) čestného občana Terchovej Ondreja Dema otvoril o pár desiatok minút potom v Kultúrnom dome A. Hlinku jubilejný ročník na horúcej, a hlavne prajnej! domácej pôde. Predstavili sa v ňom – a s chuťou si zahrli i zaspievali – muzikanti a speváci z Terchovej, Ťatelinka a speváci z Detvy, Raslavičan, so zdravicou prišli Goralská muzika a Karpeli až z poľského Koscieliska. Dôležitou a azda najslávnejšou súčasťou otváracieho programu bolo predstavenie knižnej pamätnice z autorskej dielne P. Cabadaja, dokumentujúcej podrobne festival a ocenenie 46 osobností. Ľudí, ktorí významne prispeli k jeho vzniku, organizácii, rozvoju, propagácii, obsahovej profilácii a dokázali neraz pomôcť i finančne. Všetci získali pamätnú medailu vyrobenú v Kremnici a spomínanú knihu. Mimochodom, aj tu bola zreteľne čitateľná terchovská pečať, veď graficky ich navrhol martinský výtvarník s terchovskými koreňmi Ján Novosedliak.

Na piatokom (patrí sa dodať rýdzo terchovskom) večere Terchová, Terchová, krásavica moja sa divákovi predstavil folklórny výkvet z Jánošíkovo kraja a jeho najbližšieho okolia. Iskriť sa na pódium i v tisícach očí v hľadisku, veď atmosféra bola elektrizujúca a, veru, aj čo slabším tanečníkom durkalo nohy a nespievakom hlasivky do činnosti.

Túto reportáž i sobotňajší galaprogram v amfiteátri otvorilo vystúpenie Lúcnice. Predznamenané peknou udalosťou: 85-ročný jubilant prof. Štefan Nosál, veľkou časťou života i diela spätý práve s týmto folklórnym telesom, prevzal ocenenie obce. „Dakujem, milí Terchovcania! Ste vynikajúci organizátori. A dakujem aj za to, že sa staráte tak krásne o naše tradície,“ povedal pri prevzatí ceny a odpoveďou mu bol zasľúžený potlesk amfiteátra. Kto sa v druhej časti horúceho a dlhého sobotňajšieho večera tešil na tvorivú konfrontáciu dvojice špičkových národných telies – našej Lúcnice a národného folklórneho súboru Tanec z Macedónska – neodíšiel z dlhým nosom. Organizátori išli až na hranicu udržateľnosti pozornosti (a už aj ruky boleli od potlesku). Pred záverečným

ohňostrojom totiž vystúpilo zoskupenie vyše stovky muzikantov a spevákov s veľkolepým pomenovaním – Terchovský symfonický orchester. Slovami jeho šéfa a dirigenta (začas člena legendárneho hudobného zoskupenia bratov Muchovcov) Ruda Patrničiaka povedané výstižne: „Spevákovi a muzikantovi môže byť 100 až 150, sú z Terchovej a okolia a vo svojom repertoári majú Terchovú.“ Dodáme, že tento orchester môžete vidieť len na Jánošíkových dňoch vždy v sobotu večer. (Pokojne to chápte ako pozvánku na Jánošíkove dni 2013.)

SVIATOČNÁ NEDEĽA

Terchová a hostia jej veľkého „rodinného“ jubilea sa zobudili do krásneho nedeľného rána. V ňom tradične pozorovať pútala (a mnohých veriach i pripútala k najväčšiemu kostolu na Slovensku zasvätenému sv. Cyrilovi a Metodovi) i svätá omša za nositeľov ľudových tradícií. Okrem iných s aktívnou účasťou krojovaných muzikantov a spevákov. Terchovcianov z domova i zo sveta. Lebo títo súdržní a hrdí lokálpatrioti majú taký zvyk. Prísť na Jánošíkove dni akokoľvek ďaleko sú a ak čo len trochu môžu, šup do rodiska pookriať medzi svojimi podfartanskými kopcami...

Od roku 1968 je neodmysliteľnou zložkou záverečného festivalového dňa atraktívny kónský vozový sprievod. Samozrejme, s krojovanými furmanmi a muzikantmi vyhrávajúcimi na vozoch.

Hrdý gazda na vyparádemom voze.

Bez tohto erbového podujatia by nikdy neboli Terchová a Jánošíkove dni predstavené v úplnosti a chýbalo by. Azda ako každá stuha, ktorými sú vyparádemé kone i vozy. Jubilejný 50. ročník Medzinárodného folklórneho festivalu Jánošíkove dni v Terchovej vyvrcholil záverečným programom v Amfiteátri nad Bôrami s názvom Prechádzky po kraji. Predstavili sa folklórne súbory a skupiny z Terchovej, zo severného Považia, z Oravy, Kysúc, Turca a Liptova a zaujímaví hostia s priamymi väzbami

na kraj. Až dovtedy sa počasie držalo, no aj jeho dojatie prevládalo nad zodpovednosťou a obloha pokropila všetkých hojnými slzami v podobe silnej prietže. Aj tak dobre!

SVETOVÉ DEDIČSTVO

Výborná nálada, dobré počasie, hodnotné výkony folkloristov. Aj takto by sa dal zhrnúť jubilejný ročník Jánošíkových dní. Teda určite z pohľadu bežného návštevníka, no pohľad dramaturga musí byť pochopiteľne trochu iný: pozornejší, detailnejší, hodnotiacejší... Čo teda hovoria srdce, duša i oči Petra Cabadaja?

„Zainteresovaní urobili maximum, aby sme jubilejný 50. ročník oslávili dôstojne a v súlade s tradíciou tohto terchovského „štátneho sviatku“. S odstupom času si začínam čoraz intenzívnejšie uvedomovať, že sa to azda aj podarilo. Osobitne ma teší, že sme nezabudli na ľudí, ktorí festival v minulosti rozbiehali, profilovali, podporovali a propagovali. História si tak prirodzene podala ruku so súčasnosťou, kontinuita pokračuje a prehlbuje sa. Tá dramaturgia, ktorá sa roky profilovala, má nepochybné silné divácke zázemie. Viem však, že už máte nejaké predstavy smerujúce k tomu, že po veľkom jubileu ju budete modifikovať. Dovoľte nám nazrieť „do hrnce“, v ktorom sa už dnes chystajú ingrediencie budúceho ročníka a či priam ročníkov?“

„Máme v talóne viacero nápadov, ako modifikovať dramaturgiu. Rozhodne sa o tom v najbližších týždňoch. Mnohí naši priaznivci a podporovatelia však jedným dychom hovoria, že by bolo hriechom meniť osvedčenú a divákmi akceptovanú programovú líniu... Uvidíme, k čomu dospějeme...“

Skôr ako sa rozlúčime s Terchovou a jej jedinečným festivalom, ešte raz zbilancujeme. O program sa počas štyroch dní postaralo vyše 1 250 účinkujúcich na štyroch pódioch – Amfiteátri nad Bôrami, festivalovom šapite pod amfiteátrom, v areáli pod sochou Juraja Jánošíka a v Kultúrnom dome Andreja Hlinku. Celková atmosféra bola doplnená hojne vyhladávanými sprievodnými podujatiami: školou ľudových remesiel, premietaním etnografických filmov; špeciálnou prehliadkou Jánošíkovej expozície Považského múzea; záujemcovia si opäť mohli vlastnoručne vyraziť Jánošíkov dukát; po vernisážach prezrieť kresby Zdena Horeckého i zasmiať sa na ostrom satirickom kreslenom humore obsiahnutom v Dereši Fedora Vica. (Mimochodom, rozdvajajúcej úsmevy i venovania do rovnomennej knihy sediace na pravom dereši z poddanských čias.) Po skúsenosti sa opätovne uskutočnil detský program a Tanečný dom. Veď o pokračovateľov tradícií sa treba starať... V Ter-

chovej to vedia a aj robia. Ako hovorí zástupca starostu obce Marián Zajac: „Terchová a folklór sú spojené nádoby. Ľudia ľudovou tradíciou žijú, uchovávať ju, zveľaďujú a pokračujú v nej.“ Patrí im za to vďaka a uznanie!

Ešte bodka. Terchovskú muziku na sklonku roka zapísali do Reprezentačného zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska a ocitla sa v trojčlennom výbere z celého sveta o zápis do Zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO. Držme palce!

Od júla môžeme do vojenských lesov vstúpiť bez špeciálnych povolení Na Záhorí chcú zabudnúť na slovo horí

Text a foto: Ivan BROŽÍK

Počas návratu z reportáže na Záhorí polícia odkláňala dopravu z diaľnice medzi Malackami a križovatkou Lozorno na „starú cestu“. Popri Dé dvojke horel porast. Nateraz iba porast. Rozumie sa tým tráva, krovie. Stromy, čo stáli len o niekoľko metrov ďalej, plamene tentoraz ušetrili. Nádherný borovicový les – napohľad. Ten istý les, ktorý do tla zhorel presne pred dvadsiatimi rokmi. Aj vtedy bol rekordne teplý deň – taký nebol posledných desať rokov...

Rána v prvý júlový týždeň tohto roku boli podobné. Horúčavy už niekoľko dní lámali dlhoročné rekordy. Predpoveď počasia varovala, že popoludní sa majú teploty blížiť k štyridsiatke. To je hranica päťdesiatročných maxim. Za odbočkou na Lozorno v smere na Malacky spúšťame okná a zároveň kameru...

„Iste sa mnohí z vás pamätajú na lesný požiar na Záhorí. Zničujúci oheň sa rozšíril od Lozorna skoro až do Malaciek. Uplynulo zopár rokov, stačí však pohľad na pravú stranu a vidíme, že aj napriek ľudskej pomoci sa príroda z toho ešte nedokázala spamätať. Ťažko je opísať úsilie požiarnikov a náklady, ktoré boli vynaložené na hasenie, ako aj následné ekologické škody.

Keď ľudí, čo kráčajú v zamyslení po ulici, sústredí na seba hluk sirén požiarnických áut, sotva si uvedomia, že za výjazdom hasičov je väčšinou nezodpovedné ľudské konanie. A môže to byť aj lajdáckosť a ľahkomyselnosť spojená s povolením vstupu verejnosti do časti územia vojenských lesov. Aj tu môžu každú chvíľu zaznieť sirény, ak...“ zaznamenáva mikrofón.

■ ODOMKNUTIE LESOV

Ozbrojené sily Slovenskej republiky, teda „armáda“, vlastní niekoľko krásnych lesnatých území. Trénujú v nich naši i cudzí vojaci, no nádherná príroda láka aj veľa civilov. Tí však na vstup do vojenských lesov potrebovali vari „odjakživa“ špeciálne povolenie. No to sa – konečne – zmenilo. Od prvého júla už môžeme do vojenských lesov vkročiť bez špeciálneho povolenia. Bez povolenia však neznamená bez rozmyslenia. Do konca júna hrozila za vstup do vojenských lesov bez povolenia pokuta do výšky 500 eur. To však neodradzalo. Veď huby zo Záhoria sú také obľúbené! Samotné bratislavské evidenčné čísla fungujú ako ukazovatele ich úrody. Keď je veľa áut, rastú...

„Vysoký muž kráčal lešom s puškou na pleci. Slnko páliło, po tele mu stekali tenké pramienky potu. Aj v lete nosil zelenú lesnícku košeľu s dlhým rukávom, dlhé nohavice a ťažké vojenské topánky. Končil obchádzku a chcel sa vrátiť domov. Vyšiel na pole a zahľadel sa do diaľky. Pri tom pohľade mu prešiel mráz po chrbte. Za polom bol mladý les. Bol tam ešte ráno, keď začínal obchádzku. Teraz sa neveriacky díval na čierne zhorenisko. Opatrne kráčal po zvyškoch zhorenej trávy a ihličia. Z čiernych pahýľov pomaly stúpala dym. Vyschlo mu v ústach. Bolo jasné, že služba sa mu dnes ešte nekončí,“ spomína si na požiar pred dvadsiatimi rokmi Zuzana z miestnej horárne. Ten muž bol jej otec.

■ TAK NA CIGARETKU...

Smerom od Malaciek počuť silnejúcu huku. Vydávajú ho obrovské pneumatiky hasičského cisternového vozidla. Akoby preň neexistovala nijaká terénna prekážka, ľahko sa prehupne cez hlbokú priekopu, prekoná porast na okraji lesa a vnorí sa medzi borovice. So „svojimi chlapmi“ sa v ňom vezie mladý náčelník Okresného riaditeľstva Hasičského a záchranného zboru Slovenskej republiky v Malackách magister Juraj Slovinský. Na čokoľvek sa pozrie, je zápalné: „Pozrite sa na tamten

sklený črep – chýba akurát ten správny uhol slnečných lúčov a bude fungovať ako lupa. Na tej suchej tráve a suchom ihličí – veď podte.“ Chytil sklo do ruky, pozrel na slnko, mierne črep skrútol, položil opäť na svoje pôvodné miesto a po chvíli – tak na jednu cigaretu – už okolitá tráva tlela...

Začali sa pri nás pristavovať okolo jazdiace autá, veď hasičský voz, oheň a Záhorie – to je vždy predzvesť katastrofy. Tentoraz však iba fingovanej. A keď už sme pri tej cigarete. Jeden z chlapov si ju zapálil na našu prosbu, pokojne dofajčil a... pod dozorom odhodil len tak, ako ich zvyknú fajčiari odhadzovať. Už prvý ohorok založil oheň.

Mimochodom, aj vaše zaparkované auto na okraji lesa sa môže stať podpaľáčom a zakladačom rozsiahleho lesného požiaru. Stačí, aby sa výfukový „hrniec“ čo i len trochu dotýkal stebiel trávy. Vysoká teplota jeho povrchu po jazde dokáže bez problémov presne to isté čo človek so zápalkami.

Miestni sa obávajú, že vstup do vojenských lesov bez povolení je tlejúcou zápalnou šnúrou. „Ak sa paštekári trochu nechytia rozumu, máme tu čosoro obrovský problém,“ hovorí jeden z nich na adresu nedelňých hubárov z veľkomesta.

■ NEBLEDNÚCI OBRAZ

Vietor. V horúcom letnom dni osvieži. Zdvihol sa náhle, nečakane... „Nedokážeme to!“ kričal muž, ktorý držal hadicu. „Nedočiahne tam. Potrebujeme viac áut! Kde sú ďalší?“ Lesník zdvihol hlavu. „Nie!“ zakričal. „Nesmie to prejsť do porastu! Ten les má tristo hektárov! Vnútri to nikdy nezastavíme!“

Vietor. Diablol pomocník. Zapáčilo sa mu naháňať červené jazyky plaziace sa suchou trávou. Hnal ich ďalej a ďalej. Stále rýchlejšie. Všetci muži bezmocne hľadeli na to pekelné divadlo. Nastalo úplné ticho. Na prahu lesa akoby vietor na okamih ustal. Zhlboka sa nadýchol a s novou silou sa oprel do plameňov. Tie sa bleskovo vyšplhali po kmeňoch stromov v prvej línii. Keď dosiahli koruny, ihličie s hukotom divoko vzbĺklo. Všetci muži ustúpili o krok dozadu. Na tvárach pocítili horúčavu. V diaľke začali hasičské sirény. Prichádzala pomoc...

Spomienky Zuzany na požiar spred dvadsiatich rokov môžeme doplniť. Pomoc prichádzala z celého Slovenska. Hasičská technika bola zoradená na uzavretej diaľnici od Lozorna po Malacky. V samotnom hlavnom meste policajti uzavreli ulice, po ktorých jazdili vozidlá hasičov z najväčších bratislavských staníc. V meste to bolo akoby po bombardovaní – ibaže bez bômb, všetky záchrannárske zložky boli v teréne s majákmi, s húkačkami, deň-dva, takmer týždeň.

„Lesník sa rozbehol. Oheň ho rýchlo dobiehal. Kľučkoval medzi stromami. Nevnímal únavu, smäd, hlad. Nohy akoby mu ani nepatrili. Počul praskajúce stromy za sebou a dupot vlastných nôh v ťažkých topánkach. Myslel mal čistú. Strach o život mu jasne ukazoval cestu von z lesa. O chvíľu už nič nepočul. Všetka energia sa sústredila do nôh a na orientáciu. Ešte sto metrov a bude na kraji lesa. Von z pekla. V škole bol v šprinte dobrý. Bolo to pred dvadsiatimi rokmi. Vtedy vždy vyhrával. Keď vybehol z lesa na cestu, vedel, že po rokoch opäť vyhral a vyčerpaný padol na kolena.“ Tretia spomienka mladej ženy. Pozerám sa na nekonečný val piesku, zarastený už trávou. Akoby dieťa mimozemšťanov. „Tam sú nahrnuté

pne z obhorených stromov a zakryté pieskom, možno to raz niekto spracuje, vtedy nebolo ani času, ani síl,“ vysvetľuje jeden z ďalších sprievodcov, miestnych a znalcov.

■ VOJAK PRÍRODY

Osemnásť biotopov európskeho a šesť národného významu ukrýva Vojenský obvod Záhorie. Desať z nich je súčasťou sústavy chránených území schválených Európskou komisiou – Natura 2000. Keďže tu stále prebieha vojenská činnosť, platí takzvaná predbežná ochrana.

Mimoriadna je ich pestrosť. Na malom území sa striedajú tečúce, stojaté vody, mokrade a pieskové duny. Najrozsiahlšie a najzachovanejšie biotopy pieskových dún a vresovísk na Slovensku sú práve vo tu. Dôvodom je paradoxne – pravidelné narušenie pôdneho krytu vojenskou činnosťou. Žijú tu viaceré kriticky ohrozené druhy rastlín a živočíchov a tvoria jedinečné spoločenstvá. Zaujímavé pritom je, že hoci na hluk techniky si zvieratá vraj zvyknú, prekrážajú im ľudia.

Ako by sa teda mali správať počas návštevy tunajšej krásnej prírody, ktorej zjavy dlhoročné armádne aktivity škodia menej ako víkendové nájazdy turistov? Prednosta Obvodného úradu Vojenského obvodu Záhorie Pavol Škrha dlho slová nehľadá: „Nuž, ako ľudia... ako rozumní ľudia...“

Obdobie špeciálnych povolení na vstup do vojenských lesov sa teda skončilo. Prechádzky alebo cyklistika či hubárčenie v lesoch však nebudú úplne bez obmedzení. Treba sledovať plán vojenskej činnosti a cvičení, aby ste sa z prechádzky vrátili bezpečne a zdraví.

Novela zákona o vojenských lesoch nanovo definuje vojenský obvod, spôsob jeho využívania a označenia. Upravuje tiež podmienky trvalého, prechodného alebo dočasného pobytu na území vojenského obvodu. Podľa nej môžeme vstupovať do vojenských obvodov bez povolenia na maximálne 24 hodín. Na dlhší pobyt je potrebné povolenie, ktoré vydáva ministerstvo obrany. Občania sú povinní rešpektovať dočasné zákazy vstupu do vojenského obvodu, ktoré sú vyhlasované v čase vojenských cvičení. Podľa zákona je fyzická osoba povinná zistiť si takéto informácie ešte pred vstupom na územie vojenského obvodu. Ľudia, čo vstupujú na územie obvodu, sú podľa novely tiež povinní rešpektovať pokyny vyplývajúce z tabúl, dopravných značiek, dopravných zariadení alebo piktogramov a poslúchnuť pokyny osôb zabezpečujúcich poriadok a bezpečnosť vo vojenskom obvode. Je v ňom zakázané manipulovať s nájdenými zbraňami, so strelivom, s výbušninami alebo s ich časťami, ako aj zhotovovať nákresy, plány, fotografické zábery alebo filmové zábery objektov obrannej infraštruktúry. Zakázané je tiež vstupovať do ohradených častí.

Za priestupky podľa nového znenia zákona hrozí pokuta od 100 do 1 000 eur, pričom ministerstvo nebude zodpovedné za poškodenie zdravia ani za škodu, ktoré vzniknú osobe pre nerešpektovanie zákona.

■ NIE SÚ TO FÁMY

Vojenské lesy na Záhorí sú plné municie. V lepšom prípade už vybuchnutej. Odborníci však vedia, že aj tej nevybuchnutej tu je a bude veľa. Vinníkom – obrazne – je neďaleká Kuchyňa, vojenské letisko. Ak chceme byť detailisti, potom však Letecké dopravné krídlo Kuchyňa. Na Záhorí je tiež niekoľko strelníc pre delostrel-

cov alebo pre paľbu z ručných zbraní. Mimochodom, najťažšia bomba, ktorá bola zhodená na jednu z leteckých strelníc, bola „päťstokilovka“. Záhorie je strelnicou už odepamäti alebo prinajmenej ešte z čias c. k. mocnárstva. Miestnou raritou je, že najskôr ho zbombardovali Nemci v začiatkoch druhej svetovej vojny a k jej koncu ho úspešne zbombardovali Američania. Teraz ho na vojenských cvičeniach NATO bombardujú spoločne. Načo vraj lietať niekam do púštynných oblastí Nevady, keď také isté rozsiahle piesočnaté podložie je aj na západnom Slovensku. A to majú Záhoráci šťastie. Ak by munícia nevybuchovala v piesku, ale napríklad na skalnom podloží, najvyhľadávanejším remeselníkom na široko-ďalekom okolí by bol sklenár. Odvrátenou stranou mince zvanej piesok je, že nie vždy sa po dopade na takto mäkký povrch iniciuje detonátor, a tak časť municie sa zavrúta nehlboko pod povrch v aktívnom stave. A nemusí to byť len munícia. Pavol Škrha neraz rozprával o nadšencovi, ktorému tesne pred nosom spadlo z neba na zem čosi dlhšie, kovové. Milý Záhorák z Malaciek vzal domov, trochu sa s tým v dielničke „pohral“ a tu zrazu sa jeho nález pobral sám s ohlušujúcim revom kadeľahšie. Bol to totiž prídavný úrýchľovací motor s nevyhoreným palivom. Zároveň som mal možnosť prezrieť si zbierku najrôznejších striel – od riadenej leteckej „zem-vzduch“, cez delostrelecký náboj veľkosti nohy menšieho slona, až po klasické a mužom starším ako 40 rokov známe 7,62 – náboje do samopalov. Všetky boli nálezi. Pavol Škrha upozorňuje, že by v obvode, ktorý spravuje, nerád videl hľadačov kovov. Ani nie tak preto, že je to zakázané, ako skôr preto, že dať dohromady ich pozostávajúci po prípadnom nechcenom výbuchu je práca pre odolných chlapov na niekoľko dní.

„Jáj, tak to som nečakal, toto tam dáte?“ Dáme, jasná vec! Verejnosť totiž nevie, že titul Rytier oblohy je medzi pilotmi uznávaný ako neformálne ocenenie, o to možno cennejšie ako iné oficiálne vyznamenania.

Niečo ako Červený barón? Pýtam sa náčelníka základne. A opäť ten skromný úsmev. Nuž, veď vojaci sú úplne takí istí ako my civilisti. Teší ich úspech, ocenenie a vedľa prejaví skromnosť. Plukovník Peter Prokop však už pre verejnosť oficiálne pokračuje: „Vykondávame všetky bežné činnosti, prepravujeme a dopravujeme, cvičíme, usporadúvame aj medzinárodné cvičenia. O tom všetkom vieme mesiac vopred, máme doslova hodinový rozvrh, ktorý dodržiavame. Ten posielame samosprávam, ony o ňom informujú v miestnych rozhlasoch alebo ho dávajú na úradné tabule. Odtiaľ sa teda návštevník vojenských lesov ľahko dozvie časy, kedy je vstup do nich aj naďalej zakázaný. Aby si totiž niekto nemyslel, že sa zmenil zákon a že všetko už je voľné.“

■ KUCHYŇA V KUCHYNI

Hlavným kuchárom je milý, územčistý, usmiaty a ochotný chlapík, veliteľ krídla, plukovník inžinier Peter Prokop. Ozaj, svoje letové hodiny tu nazbieral aj náš kozmonaut Ivan Bella a jeho náhradník Michal Fulier. Na základni pracoval aj pilot nešťastného Antonova, ktorý tragicky prerušil svoj let do vlasti počas návratu z misie pri obci Hejce. Dopravné krídlo nesie meno generála Štefánika. Nie sú na ňom žiadne utajené podzemné hangáre, ako sa zvykne „zasvätené“ vravieť po okolí. Dokonca aj to, čo vyzerá napohľad ako bunkre, sú len nefunkčné staré sklady pohonných hmôt. Plukovník

Prokop čakal, že ho v mene našich novín vyspovedám v rámci tej bežnej klasiky „čo robíte, ako to robíte, kedy to robíte“. Trochu som ho však dobehol, pretože viem, že nosí titul Rytier oblohy.

„Jáj, tak to som nečakal, toto tam dáte?“ Dáme, jasná vec! Verejnosť totiž nevie, že titul Rytier oblohy je medzi pilotmi uznávaný ako neformálne ocenenie, o to možno cennejšie ako iné oficiálne vyznamenania.

Niečo ako Červený barón? Pýtam sa náčelníka základne. A opäť ten skromný úsmev. Nuž, veď vojaci sú úplne takí istí ako my civilisti. Teší ich úspech, ocenenie a vedľa prejaví skromnosť. Plukovník Peter Prokop však už pre verejnosť oficiálne pokračuje: „Vykondávame všetky bežné činnosti, prepravujeme a dopravujeme, cvičíme, usporadúvame aj medzinárodné cvičenia. O tom všetkom vieme mesiac vopred, máme doslova hodinový rozvrh, ktorý dodržiavame. Ten posielame samosprávam, ony o ňom informujú v miestnych rozhlasoch alebo ho dávajú na úradné tabule. Odtiaľ sa teda návštevník vojenských lesov ľahko dozvie časy, kedy je vstup do nich aj naďalej zakázaný. Aby si totiž niekto nemyslel, že sa zmenil zákon a že všetko už je voľné.“

Na ploche letiska v Kuchyni bolo hneď niekoľko zaujímavých pohľadov. Predletovej príprave sa podrobilo L-410, malé dopravné lietadlo. Na oveľa väčšej „Anči“ – AN -28 sa ktosi pre čosi vrtal v motoroch, no najviac ma zaujala „Andulka“ Antonov – 24, sesterský stroj toho, ktorý tragicky skončil počas leteckej havárie v obci Hejce.

„Pôjde do generálky,“ hovorí mi veliteľ krídla, ale upriamuje moju pozornosť na chuchvalec defúreniec. „Pozerajte sa, pôjdu zachraňovať cestujúcich!“ K odstavenému Antonovu sa rúti hasičské vozidlo, vozidlo záchránárov a ešte kadejaká iná technika. Lenže hadice s tryskami neťahajú hasiči, teda dospelí hasiči, ale deti v ich miniatúrnych uniformách. Naoko akože lokalizujú požiar havarovaného lietadla, pomocou páčidiel otvárajú nákladové dvere, dvojice šarvancov z útrobu Antonova vyťahujú jockajúce a pištiace iné dvojice hasťošov a na betónovej ploche letiska im poskytujú prvú pomoc. Hlavný dojem – bavilo to všetkých, aj nás pozorovateľov, aj rytiera oblohy. Hrajú sa tu deti – tu, kde niekoľkokrát za rok cvičia bombardéry a stíhačky NATO.

A viete, že je to starosvetový dojemný pohľad?

Medvedí problém

Príhoda s medveďom, ktorý nedávno na slovenskej strane Vysokých Tatier zranil pracovníka lyžiarskeho strediska, je symbolom odlišného prístupu Slovenska a Poľska k týmto šelmám. Ešte v minulom roku medveď zaútočil na muža, ktorý kontroloval technické zariadenie medzi Skalnatým Plesom a Tatranskou Lomnicou. Napadnutý muž útok prežil s viacerými zraneniami.

Ján Mokoš, primátor mesta Vysoké Tatry, presadzoval zámer medveďa zastreliť. „Strach pred ním majú miestni, boja sa ho turisti. Nechceme čakať, kým sa stane tragédia, s medveďom treba skoncovať,“ povedal vtedy Mokoš poľskému denníku Gazeta Wyborcza. Denník potom uviedol, že „Slovensko odsúdilo medveďa na trest smrti, v Poľsku by si mohol naopak život zachrániť“.

Ešte predtým pri slovensko-poľskej hranici slovenskí poľovníci zastrelili medveďa, ktorý napadol dvoch drevorubačov. Aj na poľskej strane Tatier chcel zaútočiť na lesníkov, ale podarilo sa ho odohnať. „V Poľsku by sme medveďa nezastrelili, je tu prísne chránený, snažíme sa ho od ľudí odháňať,“ povedal Filip Ziemba, ktorý sa v poľských Tatrách zaoberá výskumom divých zvierat, a prístup poľskej strany konkretizoval: „Naši ochranári sledujú, kde sa medveď pohybuje, a všetky usadlosti v horách ohradzujú elektrickými ohradami, aby k nim medveď nechodil. Na Slovensku taký program nie je.“ Podľa Radosława Ślusarczyka z poľskej organizácie Zdrzenie na ochranu všetkých stvorení na slovenskej strane Vysokých Tatier sa rozhorel konflikt človeka s divou prírodou, ktorý ovplyvňuje i poľskú časť veľhôr, keďže zvieratá štátne hranice neuznávajú. V Poľsku vraj žije asi deväťdesiat medveďov, z toho zrejme desať kusov na severných svahoch Tatier. Koľko medveďov je na slovenskej strane Tatier, to nikto presne nevie.

Slovenské úrady po apeľoch časti verejnosti zrejme budú problém s medveďmi riešiť odstrelom niekoľkých zvierat, vrátane tých, ktoré žijú pri hranici Slovenska a Poľska. Primátor mesta Vysoké Tatry sa v tejto veci obrátil na ministra životného prostredia ešte počas vlády Ivety Radičovej. Proti odstrelom protestujú ekologické organizácie z oboch strán hranice. „Dúfame, že v ochrane slovenských medveďov nám pomôžu naši susedia Poliaci a Česi,“ povedal slovenský ochranár Juraj Lukáč. Niekoľko poľských združení na ochranu prírody sa chcelo obrátiť na poľského ministra životného prostredia, aby sa tatranských medveďov na slovenskej strane hôr zastal na úrovni Európskej únie.

(rkh)

Medvede považujú za smrtiacu hrozbu, no blesky sú nebezpečnejšie Turistov na mraky, ale ani jeden autokemp

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ – Foto: Štefan KAČENA, mrs

Keďže mesto Vysoké Tatry je rozlohou najväčšie na Slovensku a je aj spolu s Bratislavou najviac navštevovanou turistickou destináciou, v zimnej i letnej sezóne predstavuje pestrú mozaiku cestovného ruchu. V mimosezónnych obdobiach je však aj podľa domácich až príliš pokojným či vlastne poloprázdny zoskupením viac či menej atraktívnych horských stredísk a osád. Vtedy sú Tatry ideálnym miestom pre tých, čo využívajú kúpeľnú liečbu, a pre turistov, ktorí sa chcú vyhnúť masovým návalom dovolenkárov a vychutnať si jedinečnosť nášho vysokohorského prírodného klenotu bez stresov. Lenže, napokon, nič nie je celkom bez nich...

Nádherná tatranská panoráma. Pohľad od Štrbského plesa.

Chodníky vo vyšších horských polohách i v nižšie položených strediskách sú už koncom leta takmer ľudoprázdné, mnohé turistické značkové cesty sú od októbra do júna uzavreté. Vtedy sú funkčné lyžiarske zjazdové i bežecké trate, dráhy pre sánkarov a pešie chodníky k chatám. Gabriel Jamnický pôsobí v cestovnom ruchu dlhé roky a hovorí:

„Je to v poriadku, aj Tatry si potrebujú niekoľko mesiacov v roku vydychnúť od masovej turistiky.“

■ TRANZITNÍ TURISTI

V letnej i zimnej sezóne v posledných rokoch štatistika návštevnosti Vysokých Tatier stúpa. Neznamená to však, žeby priamoúmerne narastali aj zisky poskytovateľov služieb. Zvyšuje sa najmä počet jednodňových návštevníkov, ktorí do hôr ráno prídu, absolvujú túru a večer odchádzajú. Inou kategóriou sú tranzitní návštevníci, ktorí cez Slovensko, a teda aj cez Tatry, iba prechádzajú z iných štátov do Poľska a zastavia sa iba na kávu a ešte tak urobiť si fotografiu na pamiatku. Sú to najmä motocyklisti, ktorí v poslednom období v celých pelotónoch rachotia na silných strojoch po Ceste slobody, ktorá vedie cez všetky tatranské strediská od Podbanského až na hranicu s Poľskom v Tatranskej Javorine.

Motorkári z Litvy a Lotyšska, migrujúci v početných skupinách, vyznávajú kempingovú turistiku. Večer si v kempingoch rozložia stany, niekde pár dní pobudnú a potom sa presúvajú inam. Možno by radi stanovali aj v Tatrách, lenže kedysi hojne využívaný autokemp pod Tatranskou Lomnicou už dlhé roky nefunguje a navyše jeho zvyšky nedávno vyhoreli do tla. Ďalšou motorizovanou skupinou tranzitných turistov sú vyznávači karavaningu. Tí ani nepotrebuje kemping, stačí im parkovisko. Autokaravany prichádzajú najmä z Holandska a Veľkej Británie. Ich posádky spravidla v Tatrách prespia jednu noc a idú ďalej. Títo turisti našim destináciám v podstate neprinášajú nijaké zisky, ale to je vlastne ich filozofia – precestovať čo najviac a minúť čo najmenej.

■ NÁŠ DRAHÝ LOMNÍČÁK

Turisti, ktorí nemajú príliš hlboko do peňaženiek, vyhľadávajú a navštevujú v Tatrách najlákavejšie atrakcie. Tou najpríťažlivejšou je výlet na Lomnický štít. Pravda, nie po vlastných, ale lanovkou. Z Tatranskej Lomnice cez Skalnaté Pleso až na štít stojí spiatocňé

cestovné pre jednu osobu podľa zvoleného programu cesty až štyridsať eur, teda tisíc dvesto korún. Napriek tejto cene je už ráno často vypredané aj na celý deň vopred. Cestovné lístky sa dajú objednať a zaplatiť aj cez internet niekoľko dní dopredu, no nie je isté, či bude lanovka premávať. Ak duje vietor s rýchlosťou nad 70 km/h, musia ju odstaviť. Vtedy turistom buď vrátiť peniaze, alebo im ponúknu náhradný termín. Aj v ideálnom počasí je to však lotéria. Po zaplatení lístka dostáva kupujúci časenu, ktorá mu určuje, kedy sa dostane pri prestupovaní na Skalnatom Pleso do kabíny lanovky smerujúcej na štít.

Mnohí majitelia lístkov si musia počkať aj zopár hodín, počas ktorých sa predtým nádherné počasie môže absolútne zmeniť. Nuž a presne to isté hrozí, aj keď sa turista napokon lanovkou dostane až na vrchol. V priebehu niekoľkých minút sa môže ocitnúť v hmle hustej ako mlieko, cez ktorú počas štyridsaťminútového pobytu na našej druhej najvyššej hore neuvidí vonku nič okrem zábradlia a najvyššie postavené budovy na Slovensku, z ktorej vyšiel na terasu. Niektorým stačí, že sa ocitli na vrchole hory a euforicky precitujú majestátnosť prírody, iní sa tešia na výhľady, ktoré poľskáajú oči i srdce.

„Za tohle sme platiť opravdu nemuseli,“ komentuje rozčarovaný pán z Česka to, že sa ocitol v nepriehľadnom oblaku. Jeho partnerka sa snaží vliat' do smutnej nálady trochu nádeje:

„Snad se to rozplyne a aspoň něco uvidíme...“ Ak by im šťastie prišlo a oblaky by sa rozplynuli, mohli by vidieť skutočne čarovnú panorámu. Nielen samotných Vysokých Tatier, ale aj veľkej časti Slovenska i Poľska.

Niektorí skúsení tatranskí horskí vodcovia tvrdia, že z „Lomničáku“ aj z iných štítov možno pri správnej viditeľnosti dovidieť do Krakova. Menej pravdepodobne však vyznieva vyhlásenie, že až do Budapešti. To už vyzerá skôr ako reklamná fáma na prilákanie maďarských turistov. V Tatrách ich nie je príliš veľa aj vzhľadom na súčasnú ekonomickú situáciu u južných susedov. Zato Čechov a Poliakov neubúda, hoci boli správy, že poľskí dovolenkári dostávajú od svojej vlády dotácie na trávenie voľných dní vo svojej vlasti. Nie je to celkom pravda.

„Naša vláda nám nedáva na dovolenky strávené v Poľsku špeciálne bonusy, tie môžu dať odbory alebo

súkromní majitelia firiem. Lenže je to viazané na konkrétne destinácie, ktoré vlastní práve odbory alebo firmy,“ hovorí na terase reštaurácie v Hornom Smokovci mladý robotník Jacek z Varšavy a dodáva:

„Pre poľských katolíkov je nepísanou povinnosťou aspoň raz za život ponoriť ruku do nášho tatranského plesa Morské oko, ktoré je najväčšie nielen v poľských, ale v celých Vysokých Tatrách. Je to tradícia a dodržiavame ju veľmi radi.“

Jacek sa ešte stihne opýtať, či to veľké hnedé, čo okolo nás práve prešlo, bol skutočne medveď a keď mu prikývneme, zahundre:

„Škoda, už je skoro tma, mohol som si spraviť fotografiu, aby mi doma verili.“ Po jeho slovách sa zrazu na sekundu rozžiari obloha od blesku z blízkej sa búrky.

■ SMRTIACE NEBEZPEČENSTVÁ

V jednej minúte zažil Jacek dva fenomény, ktoré v Tatrách najviac desia nielen turistov, ale aj domácich. Jednou hrozbou sú medvede, druhou blesky. Tie prvé, teda mohutné všežravé šelmy, za posledných šesťdesiat rokov v tomto regióne dokázateľne nikoho neusmrtili, aj keď ich útokov na človeka bolo nemálo. Naproti tomu blesky zabili len v tomto lete v okolí Tatier šesť ľudí a niekoľko ďalších prežilo ich úder s ťažkými traumami. Strach z bleskov je

Lanovka na Skalnatom plesu smeruje na Lomnický štít.

oprávnený, človek nemá ako predvídať, kam to množstvo energie bude v búrke smerovať. Strach z medveďov je tiež pochopiteľný, ide o šelmu s nevypočítateľným správaním sa, ale tieto silné zvieratá netreba demonizovať. Mnohé udalosti sú nafúknuté či už vystraše-

nými turistami alebo senzáciovými médiami.

„Medveď je krásne zviera a mám s ním svoje skúsenosti. Urobil som film o tatranských medveďoch a mám voči nim rešpekt. Nikdy som nezažil útok tejto šelmy, ale nikdy som ju ani nedráždil. Prečo sa čudujú turisti, ktorí zdaniho krotkého túlavého a žobrajúceho medveďa považujú za milého macika z rozprávky, krmia ho ako domáceho miláčika a potom nevedia, čo robiť, keď si ich macko prisvojí ako zdroj chuťoviek a nechce sa s nimi rozlúčiť?! Pri Bilikovej chate tak medvedica zobrala z chrbta turistu ruksak plný sladkostí aj s kusom jeho kože,“ hovorí filmár Pavol Barabáš.

■ MEDVEĎ JE V TOM NEVINNE...

Situácia s medveďmi v Tatrách je chýlostivá a názory na ňu sa rôznia podľa prístupu organizácií a skupín, ktoré sa k téme vyjadrujú. Sú v tom zapojené Štátna ochrana prírody (ŠOP SR), poľovníctvo, lesníctvo, občianske združenia, neziskové organizácie, médiá i verejnosť. V mnohých prípadoch v súvislosti s medveďmi ide o nepodložené a nepotvrdené informácie, z čoho následne môžu vyplývať unáhlené a nesprávne závery. V poslednom desaťročí nielen v Tatrách konflikty medzi človekom a medveďom narastajú. Je to podľa ochranárov priamy následok výrazného zaberania prirodzeného prostredia, v ktorom medveď žije. Ťažba dreva v národných parkoch a nekontrolovaný zber lesných plodín sú realitou. Na druhej strane tvrdenia, že medveď je tým jediným oprávneným dominantným obyvateľom hôr vyznievajú viac „ekologicky“ než fundovane ekologicky. Človek v Tatrách a iných horách predsa svojou prítomnosťou a činnosťou formoval prostredie už pred stáročiami.

V médiách často odznejú správy zdôrazňujúce negatívne stránky prítomnosti medveďa v horách, čo u ľudí môže vyvolať strach a niekedy až nenávisť voči medveďom, ktoré sú tu odjakživa. Je to vždy v súvislosti s napadnutím človeka, ale aj s poškodením majetku. Zväčša však ide len o chabú objektivitu informácií o spoluzití človeka s medveďom v oblastiach jeho výskytu.

„Často sa po náhodnom útoku na človeka pristupuje k lovu medveďa, aby sa zamedzilo ďalším konfliktom alebo škodám. Existujú dva oficiálne spôsoby lovu medveďa – regulatívny lov a ochranný lov,“ hovorí Michal Haring, ktorý má svoje skúsenosti s medveďmi aj z amerického parku Yellowstone.

„Predpokladom riešenia konfliktov turistov, pastierov či chatárov s medveďmi je poznanie ich spôsobu života a potrieb. Iste, niektoré medvede vykrádajú včeliny, úrodu na poliach, skládky odpadu a napádajú aj ovce či dobytok. Ale nie je to tak v prípade šelmy, ktoré sú vo vyšších horských polohách. Týka sa to takzvaných vyhnančov, ktorí nemajú dostatok potravy, lebo nie sú pánni vlastného teritória. Práve to sú tie medvede, ktoré vidí aj verejnosť. Medveď nie je civilizovaný tvor, je to divé zviera. Ľudská civilizácia však vplyva na jeho prostredie a správanie. Treba hľadať kompromis a mal by platiť dlhé obdobie,“ uzatvára M. Haring. Na kom-

promis však musí pristúpiť človek. Medveď by na to možno aj mal inteligenciu, ale nemá na to príslušné kompetencie. Riešenie situácie s medveďmi určite nepríde ako blesk z jasného tatranského neba, ale že „Nad Tatrou sa blýska“, nespochybniteľne platí stále.

Ako sa vymeriavala a kreslila cestovná mapa na obnovenie slovenskej štátnosti

Lepšie by bolo spomínať pri plnších sýpkach

Tento rok si pripomíname 20. výročie udalostí, ktoré zavŕšili národno-emancipačný proces Slovákov. V roku 1992 sa uskutočnili voľby, ktoré otvorili cestu k zvrchovanosti, prijatiu Ústavy SR a napokon aj k rozdeleniu federácie. Aj preto sme sa rozhodli publikovať seriál osobných spomienok aktívnych účastníkov týchto udalostí. Dramatické deje tohto historického obdobia glosuje tentoraz Augustín Marián Húska.

Augustín Marián HÚSKA – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Ako pamätník i účastník týchto udalostí nechcem vo svojich zostručnených spomienkach vytvárať mytológiu o idylickom paralelnom rozchode. Nebol idylický, ale ani krvavý. Mal svoje slabé i silné stránky a na niektoré z nich laborujeme aj po dvadsiatych rokoch. Šlo o akúsi dvojhrú. Bola to našťastie lokálna hra tzv. „staršieho brata“ (dominujúceho) a tzv. „mladšieho brata“ (submisívneho). Takéto hry nikdy nebývajú zábavnými partičkami. Každý z hráčov tejto dvojhrú mal svoje tromfy v rukáve. Lenže slovenské boli slabšie.

■ PROGRAM PATRIOTOV

Patrioti, vtedy sústredení okolo platformy VPN „za demokratické Slovensko“, sa stali politickým hnutím, ktoré vzhľadom na vtíkanú „váhavosť“ slovenského vlastenectva“ rozsegmentovali svoj program tak, aby ho prispôbili adaptívnym schopnostiam tak slovenskej, ako aj českej spoločnosti. Václav Havel pozval svetovú autoritu ústavného práva – Čechoameričana židovského pôvodu profesora Erica Steina, aby pomohol vytvoriť novú „trojedinú ústavu“ Česko-Slovenska. Profesor E. Stein dva roky v Prahe študoval ústavný i politický vývoj a nakoniec odmietol nesplniteľnú úlohu. Bol zriedkavo číra osobnosť humanizmu, ale vo svojej knihe o rozpade Česko-Slovenska (Academia Praha, 2000) zhromaždil masív objektívnych údajov a zdokumentoval skrivodlivosť Čechov voči Slovákom, i keď Čechom pôvodne „fandil“. Vrelo odporúčam prečítať si túto knihu a jeho vysvetľujúci aparát.

Pre nás je dôležité, že ponuku hnutia, ktoré zvíťazilo v roku 1992

na Slovensku, považoval E. Stein za jedinečnú otvorenú „cestovnú mapu“ pokojného štátotvorného vývoja Slovenska. Naša ponuka naozaj tak znela: Najprv v Slovenskej národnej rade (SNR) prijímame deklaráciu zvrchovanosti, potom SNR prijme Ústavu Slovenskej republiky a napokon vyzveme českých partnerov, aby obe zvrchované republiky prijali dohodu o vzájomnej medzištátnej súčinnosti.

Pohrobkovia a „sirotkovia“ čechoslovakizmu donekonečna opakujú reči o vierolomnosti zo strany slovenských patriotov. Ale zabúdajú, že české zákonodarné a exekutívne orgány už v roku 1990 zadali, neskôr prerokovali a schválili tzv. krízový scenár – známy plán B o príprave, vykonaní a zabezpečení českej separácie od Slovenska, ak slovenská reprezentácia nebude ochotná pristúpiť na podmienky, ktoré sú Česku prijateľné. Nuž, kto bol vierolomnejší? Aj na Slovensku a v západnom exile boli tiež politické zoskupenia, ktoré chceli slovenskú štátnosť hneď a za akýchkoľvek okolností. Lenže táto cesta nesľubovala efekt rýchleho obnovenia štátnosti a najmä by neumožnila, aby aj Slovensko aj Česko využili dočasný efekt „veľmocenského vákuu“. Keďže slovenská reprezentácia bola legitimitovaná väčšinou v pluralitných voľbách (1992), rozhodla sa odkryť svoje karty a – slovami E. Steina – predložila „cestovnú mapu“ ako nahradíť spoločnú štátnosť paralelnou, teda konfederatívnou štátnosťou.

■ VYSTUPOVALI JEDNOTNE

Všetci slovenskí účastníci rokovania – začínajúc Mečiarom, Kováčom, Kňazkom, mnou, cez Filkusa,

Gašparoviča, Lалуha aj Moravčika – boli sme až do vytvorenia dvoch paralelných štátov vo vystupovaní jednotní, a teda v tom najexponovanejšom čase nezlyhali. Neskôr, už pri budovaní druhej štátnosti sme sa, bohužiaľ, rozkmitli aj vlastnou vinou aj vinou podkušiteľov a „cudzích mecenášov“. Touto pasážou chcem zdôrazniť, že všetci bez rozdielu máme aj silné, aj slabé stránky svojej „vrodnosti“ i „inovačnej talentovanosti“ a že pri ďalšom vývoji musíme opatrne využívať svoje prednosti a vytesňovať nedostatky.

Mám práve 83 rokov, a teda v sebe reflektujem aj mladícku, aj zrelú, aj stareckú skúsenosť. Vyrástol som v dolnoľiptovskom vlasteneckom prostredí a toto určilo štartovacie parametre mojej osobnej dráhy. Ako dieťa som zažil improvizovaný vznik prvého Slovenského štátu, ktorý zachránil územne okyptené Slovensko pred jeho parcelizáciou medzi susedov. Vnímam som ako dorastenec šikovné lavírovačné kroky slovenského štátneho „krízis manažmentu“ počas vojny. Myslím si, že aj dnešní politici a uvedomelí vlasteneckí občania sa musia učiť, ako lavírovať v krízovom prostredí superveľmoci, veľmoci i malých štátnych mocí. Moja skúsenosť aj v dospelosti ako analytického a porovnávaciu vedca ma utvrdila v dvoch neoddeliteľných pilieroch koexistenčného prežívania – a to je národnokultúrna identita a duchovné (kresťanské) zakotvenie v hľadani zmyslu bytia i s nádejou možnosti konečného splnutia tohto bytia s virtuálnym (metafyzickým) zmyslom bytia. Na druhej strane práve limity tejto planéty nás nútia akceptovať aj ekologický pilier, aby sme vďaka predkom preniesli ich génový substrát do dneška a aby sme nezabudli na potomkov, ktorí chcú niešť posolstvo predkov ďalej bez zruinovania Slovenska, Európy a planéty.

Poznamenávam, že do roku 1989 som nebol v žiadnej strane a dokonca počas „zostreného triedneho boja“ som pre otcovo uväznenie musel opustiť vysokú školu a skoro na dva a pol roka som sa ocitol ako „vojak pétépák“ v uhoľnej bani na Ostravsku. Potom som diaľkovo vyštudoval a pracoval vo výskume. Medziiným som sledoval vývoj hospodárstiev tzv. malých, piatich ázijských tigrov – Hongkongu, Taiwanu, Singapuru, Malajzie a Južnej Kórey – aj vývoj tzv. japonského hospodárskeho zázraku vo zničujúcej vojne. S takýmto odborným a skúsenostným pozadím ma koncom roku 1989 zvolili za spolupredseda štrajkového výboru v mojom ústave a neskôr som sa dostal aj do Koordináčného centra VPN. Pomáhal som zostaviť program VPN Šanca pre Slovensko pre voľby v roku 1990. Presadil som doň tézu Romana Zelenaya o požiadavke „medzinárodnoprávnej subjektivity Slovenska“. Spolu so Slavom Kočúchom sme ju dostali aj do programu HZDS na Programovom sneme s doplnkom, že odmietame „federatívny spoločný štát“, lebo vytvára tzv. prečíslenie českých a federálnych funkcií nad slovenskými a ponúkli sme cez našu „cestovnú mapu“ ako nahradíť spoločný štát „súštatím“ dvoch zvrchovaných republik.

■ OSTNE LÁKADIEL

Pochopiteľne, všetci sme vedeli, že po studenej vojne sa nestratia zo sveta ekonomické záujmy jednot-

livcov, korporácií, štátov a veľmoci. Tieto „záujmy“ vyjadrujú – medzi iným – vrodéný egoizmus, hoci sú zabalené do rôznych doktrinálnych lákavých balení. Už za prvé dva roky fungovania tzv. federálnej reformy sme pocítili, že pod „kepeňom jednotného trhového priestoru federácie“ sa skrýva český záujem, pochopiteľne na úkor slabšieho. Aj všetky „recepty“ Medzinárodného menového fondu a Svetovej banky nás nabádali, aby sme sa pri privatizácii „otvorili“ svetovému trhu. Slovensko zrútením RVHP stratilo odbytový priestor a Havel sa vzdal slovenského zbrojného priemyslu šmahom ruky. Všetky tzv. postsocialistické štáty (okrem Severnej Kórey) sa napokon museli prispôbiť tzv. globálnym „hráčom trhu“. Väčšinu sveta okúzlil antikatastrofický koniec studenej vojny. Bol to naozaj humanistický altruizmus, ktorý dohodou Busha seniora a Gorbačova na Malte neumožnil radikálnym generálom siahať na červené tlačidlá jadrových kufríkov. Ale víťazný blok neokonzervatívcov a neoliberalov spustil špekulačnú špirálu, ktorá globálnymi kolapsami potvrdila, že aj neregulovaný superkonzumizmus sa stáva takým istým výbehovým modelom, akým sa stal pred dvadsiatimi rokmi dirigistický komunizmus.

■ GIGANTIZMUS NEUSPEJE

Dnes už vieme, čo je to kríza cenín, kríza eura a kríza všeobecného ekvivalentu. Ocítili sme sa síce uprostred recesie a musíme prijímať mimoriadne, často aj centralizačné opatrenia, ale vždy len ako dočasné. Pokusy zachraňovať krízou zmietanú Európsku úniu (EÚ) a eurozónu na superštát – na Spojené štáty európske, podmieňajú stabilitu Európy. Slovenská republika je malý štát závislý od kooperácie s vonkajším prostredím. Inými slovami povedané, musíme sa realisticky cítiť vazalom silových pomerov v priestore, v ktorom koexistujeme. Musíme však avizovať aj veľkým, aj malým partnerom, že na limitnej planéte nemôže fungovať bezlimitný vývoj, že gigantizmus už evolúcia vylúčila zo svojho portfólia, že centralizmus a koncentrovanie moci vždy napokon kolabuje. Bruselocentristom treba pripomenúť napríklad publikované závery geopolitiky USA. Masmediálne šumy zakrývajú podstatu, že federalizácia EÚ je centralizáciou a koncentraciou a že okolie, vrátane USA, sa bude taktu k tomuto javu správať. Všetky pokusy formovať EÚ na monolit Spojených štátov európskych sú aj vnútornou, aj vonkajšou hrozbou. Ak sa tento poznatok pokúsia slovenskí predstavitelia pokojne vysvetliť európskymi politikom, ukáže sa, že postoje Merkelovej i Hollande sú modifikovateľné. Radšej prijímame dilatované dvojaké, trojaké a mnohoraké európske súčinnosti, vrátane paralelných mien, ako riskovať úplný rozpad a boj všetkých proti všetkým. Začnime lokálne i centrálnu liečbu, revitalizovať Slovensko a solidárne hľadať spojenectvo v EÚ pri krízovej terapii, na princípe demokracie, konfederatizmu a solidarity.

Čas sa kráti. Dosiahli sme štátny reparát a vytvorili sme druhú Slovenskú republiku. Pri všetkých trampotách sa táto republika dožila dvadsiateho výročia. Bolo by lepšie spomínať pri plnších ako pri prázdnejších sýpkach. Najhoršie je však vegetovať pri cudzích sýpkach. Zjednoťme sa pri záchranných prácach – sme to dlhým našim predkom i svetu, ktorý potrebuje pomocníkov a nie lokajov.

Ako je už dávnejšie zrejme, v novembrových prezidentských voľbách v USA bude vyzývateľom Baracka Obama republikánsky kandidát Mitt Romney. Guvernér štátu Massachusetts bol úspešný obchodník a okrem iného zachránil zimné olympijské hry v Salt Lake City v roku 2002 pred korupčnými funkcionármi. Je bohatý, flexibilný a pobožný; kto môže mať niečo vážne proti takémuto kandidátovi?

Bude americkým prezidentom mormón?

Môžu to však byť baptisti a evanjelici, ktorí majú silné pozície v južných štátoch, a tiež tzv. Tea Party, ktorá je pevnosťou konzervatizmu v USA. Spolu tvoria väčšinu v Republikánskej strane a všetci sú plní nedôvery voči Romnemu, pretože je mormón.

Šestmiliónová komunita mormónov v USA je tichou silou, pretože na verejnosti spôsobujú čo najmenej rozruchu pre svoju vieru. Mormonizmus, plný názvom Cirkve Ježiša Krista svätých posledných dní, je mladým náboženstvom – nemá ani 200 rokov. Zakladateľom (prorokom) cirkvi bol Joseph Smith v mestečku Nauvoo (štát Illinois), kde vzniklo prvé veľké sídlo a prvý veľký chrám mormónov. Smith bol chudobný poľnohospodársky robotník, ktorý sotva vedel čítať a písať. Tvrdil, že sa mu zjavil Boh, Ježiš a anjel Moroni, ktorí mu ukázali cestu k zlatým platniam, na ktorých bolo napísané staroegyptským písmom nové náboženstvo. Na Boží príkaz preložil tieto texty „prorockými okuliarmi“. V roku 1830 vyšla Kniha Mormon a nový kult si prevapujúco rýchlo získal mnohých nasledovateľov. K mormónskym zvykom vtedy patrila i polygamia: samotný Smith mal 33 žien. Mormóni však prvolali aj hnev a nenávisť inovercov (metodistov, baptistov a presbyteriánov) a v roku 1844 Smitha zavraždili. Mormóni sa sťahovali na západ a o tri roky neskôr sa usadili pri slanom jazere medzi horami, kde okrem Indiánov nežili nijakí iní osadníci. Ich centrum – Salt Lake City je menej americké ako iné veľkomestá.

Aj Mitt Romney je v otázke viery diskretný. Mohol by však veľa rozprávať o mormonizme ako o náboženstve a forme života. Na žiadosť svojej cirkvi pôsobil dva a pol roka v misiách v Bordeaux a Paríži, odvtedy hovorí celkom dobre po francúzsky. Rodina Romneyovcov je už niekoľko generácií spojená s cirkvou. Mittov pradeda žil v Mexiku a mal päť žien. Aj jeho otec sa tam narodil a iba ako päťročný prišiel do USA. Mitt má ešte aj dnes viacerých bratrancev a sesternice v Mexiku. On a jeho žena Ann majú päť synov, ktorí tiež vyrastajú v duchu mormónskych tradícií. Mitt slúži svojej cirkvi aj ako laický biskup. Vystríha sa hovoriť o histórii svojej rodiny a o svojich polygamných predkoch. Iba po dlhom zdráhaní priznal, že v posledných dvoch rokoch venoval svojej cirkvi 4,1 milióna dolárov.

John F. Kennedy bol prvým katolíckym prezidentom USA, Barack Obama je prvým čiernym prezidentom, bude Mitt Romney prvým mormónskym prezidentom?

Ivan LUŽÁK

Maťo Ďurinda: Slovensko nie je krajinou zaspätých Šípkových Ruženiek Skupina Tublatanka oslávi tridsiate výročie albumom a turné

Zhovárал sa Roman KALISKÝ-HRONSKÝ – Foto: archív

Martin „Maťo“ ĎURINDA (1961) sa ako chalan chcel stať hokejistom, no napokon mu dal život namiesto hokejky do rúk gitaru. Naučil sa na ňu hrať sám, podobne aj na klavír po piatich rokoch LŠU. Spievať ho učila jeho mama Margita Ďurindová, hlasová pedagogička na vysokej škole v Nitre. V roku 1982 začal študovať farmáciu na Univerzite Komenského, kde potom úspešne sponoval. Ako študent sa stretol s Ďurjom Černým a Paľom Horváthom, s ktorými založil skupinu Tublatanka. Kapela viac ráz zmenila personálne zloženie, až sa ukotvila v súčasnej zostave: Maťo Ďurinda – spev, gitara, klavír; Juraj Topor – basgitar, vokál; Peter Schlosser – bicie. Od jej vzniku roku 1983 vyšli skupine tieto radové albumy: 1985 – Tublatanka, 1987 – Skúsime to cez vesmír, 1988 – Žeravé znamenie osudu, 1989 – Pravda víťazí, videozáznam koncertu, 1990 – Nebo, peklo, raj, 1992 – Volanie divočiny, 1993 – Poďme, bratia, do Betlehema, 1995 – Znovuzrodenie, 2001 – Pánska jazda, 2005 – Patriot, 2006 – Vianočný deň, 2010 – Svet v ohrození. Okrem toho Tublatanka vydala aj kompilácie: 1996 – Najväčšie hity No. 1 Pravda víťazí, 1996 – Najväčšie hity No. 2 Ja sa vrátim!, 2002 – Láska útočí, 2003 – Zlatá Tublatanka 20 rokov, 2006 – Gold, 2010 – 25 rokov (DVD záznam koncertu).

Skupina Tublatanka

• **Prvá zostava skupiny Tublatanka sa začala formovať už v roku 1982, ale oficiálne datujete vznik kapely o rok neskôr. Blíži sa tridsiate výročie, a to už je čo bilancovať. Robíte to?**

My bilancujeme priebežne. Má to svoj význam, aby sme sa mohli pozeráť dopredu a tvoriť nové veci. Nápadov máme stále dosť. Sme aktívni a veríme, že nám to aj vydrží. Samozrejme, tridsiate výročie založenia Tublatanky si chceme primerane pripomenúť. Nielen preto, že nás teší, ako dlho sa držíme, ale najmä kvôli našim priaznivcom. No a to sa nedá inak iba pracovne, teda tým, že prideme s niečím novým.

• **Čo chystáte?**

V budúcom roku vyrazíme na veľké turné po celom Slovensku aj po Českej republike, kde máme tiež veľa verných priaznivcov už od našich prvých verejných vystúpení. Na koncertoch v rámci chystaného veľkého turné bude znieť prierez celou našou tvorbou, ale aj nové pesničky. Pripravujeme na vydanie nový sériový album so štrnástimi skladbami. Verím, že novinka sa stretne s priaznivým ohlasom, pretože si na nej dávame veľmi záležať.

• **Aký ohlas mal váš predchádzajúci radový album s názvom Svet v ohrození?**

Album Svet v ohrození zaznamenal veľký úspech nielen v predaji, ale aj podľa spätných väzieb, ktoré sa k nám dostali od fanúšikov. Myslím si, že k tomu prispel tiež rovnomený antiteroristický videoklip k titulnej piesni.

• **Kto bol tvorcom klipu a čo bolo inšpiráciou k filmovému stvárneniu skladby Svet v ohrození?**

Vznikol v našej dielni. Od námety a scenára cez kamerové zábery, strih, réžiu som sa toho ujal ja a spolupracoval som so strihačom a režisérom Jozefom Žitňanským. Vedel som, čo chceme obrazovým stvárnením vyjadriť. Smutnou inšpiráciou mi bol nepríjemný autentický zážitok z roku 2005. Vtedy som na dovolenke v egyptskom letovisku Sharm al Sheik na Mubarakovej promenáde zažil výbuch teroristickej nálože. Zahynuli tam vtedy aj turisti. Nám sa našťastie priamo pri explózii nálože nestalo nič, boli sme v susednom rezorte.

No ten výbuch vo mne osobne zostáva už navždy. Ostal mi v podvedomí s tým, že viem, ako je každý z nás kedykoľvek a kedykoľvek zraniteľný a smrteľný. Keď sa niekde udeje podobná tragédia, nenecháva ma to chladným a nezúčastneným. Ak raz človek niečo také zažije na vlastnej koži, na nezmyselné zabíjanie sa pozerá cez inú optiku ako vzdialení diváci kdesi pri televíznych správach. Do videoklipu Svet v ohrození som po hľadani v archívoch zaradil aj originálne zábery, ktoré urobili svedkovia teroristických útokov. Ten klip je síce tvrdý, ale realistický. Všetci sme v ohrození, no aj to je, žiaľ, obraz dnešného sveta.

• **Vidno, že mnohé veci, ktoré ovplyvňujú naše životy, vás nenechávajú chladným. Myslíte si, že rocková muzika ako nezanedbateľný segment kultúrneho dedičstva môže svet nejakým spôsobom zmeniť na lepší?**

Netvrdím, že ho môže celkom zmeniť, ale môže k tomu prispieť. Rockeri po celom svete sa už desaťročia verejne angažujú v záležitostiach, ktoré ovplyvňujú život na tejto planéte. Nie je to len politickým obsahom textov mnohých svetoznámych umelcov, ale aj konkrétnymi akciami. Celosvetovo televízne vysielané podujatia v osemdesiatych a deväťdesiatych rokoch ako Live Aid proti hladomoru v Etiópii či za oslobodenie Nelsona Mandelu v londýnskom Wembley, ale aj vystúpenia za ochranu dažďových pralesov v Rio de Janeiro, to boli megakoncerty, na ktorých účinkovali desiatky najpopulárnejších umelcov. Alebo pôsobenie Bona Voxa, speváka a lídra skupiny U2, ktorý sa neustále angažuje za oddelenie najchudobnejších krajín a prerozdelenie svetového bohatstva, to je ďalší príklad, a bolo by ich ešte mnoho. Podľa mňa rocková kultúra v mnohom prispieva k tomu, že ľudia vidia nádej na zlepšenie sveta.

• **Tublatanka svojho času tiež prispela k zmene smutnej socialistickej reality vtedy, keď sa rúcali základy bývalého režimu. Ako to vidíte dnes?**

Zrejme myslíte to, že sme pri demonštráciách v novembri 1989 poskytli aparáturu na ozvučenie bratislavského Námestia SNP. Ako každý iný občan vidím to s odstupom vyše dvoch desaťročí. Som rád, že sme v správnom čase mohli prispieť k významným

udalostiam a pomôcť zmeniť situáciu konkrétne takou formou. Nikdy sme sa tým nechválili, ale je fakt, že slovenskí rockoví hudobníci boli vtedy veľmi aktívni a nebáli sa dať otvorene najavo svoje presvedčenie. Veď aj my sme mali svoje dosť nepríjemné skúsenosti s vtedajšou vrchnosťou, ktorej v rámci kultúry najmä rockeri vždy ležali v žalúdku.

• **O niečo neskôr sa neoficiálnou rockovou hymnou poprevratových udalostí stala skladba Pravda víťazí. Myslíte si so svojimi súčasnými životnými skúsenosťami, že pravda skutočne víťazí?**

Mala by víťaziť. Veď to si azda praje každý normálny človek. Je však zjavné, že realita nám až príliš často ukazuje aj odvrátenú stranu verejného života, keď pravda je akoby relatívna a väčšina spoločnosti sa oprávnene môže obávať, že v mnohých oblastiach života sa presadzujú či až víťazia záporné hodnoty. Lenže s tým sa predsa nedá zmieriť a pritom aj normálne žiť. Hodnotový systém verejnosti sa dá zlými príkladmi pokaziť, ale verím, že tá slušná väčšina občanov chce, aby v spoločnosti boli uznanosť a presadzované správne pozitívne hodnoty, podložené dobrými zákonmi. Všeobecná ľahostajnosť voči veciam verejným je to najhoršie, čo by sa nám mohlo stať, ale som presvedčený, že naša krajina má zdravé jadro. Tublatanka koncertuje po celej republike a my naživo vidíme, že ľudia dokážu dať najavo, čo si myslia. Toto naše Slovensko nie je a podľa mňa ani nebude „kráľovstvom zaspätých Šípkových Ruženiek“.

• **Posunul sa za posledné roky hodnotový systém v oblasti, ktorej sa pracovne venujete?**

Po zmene spoločenského systému pre všetkých tvorcov bolo, hoci predtým takmer nepredstaviteľným prínosom, najmä zrušenie cenzúry. Aj ekonomicky sme v rámci kultúry dostali voľnosť, mohli sme robiť každý, čo chcel, alebo presnejšie na čo mal. V kontexte celej slovenskej kultúry je hudba jedným, a veru nie zanedbateľným segmentom. Dnes už azda nikto nepochybuje o tom, že slovenskí tvorcovia v tomto kultúrnom segmente priniesli a chcú prinášať hodnoty, ktoré pretrvávajú a ostanú tu aj do budúcnosti. Hodnotový systém sa teda posunul k pozitívnemu výsledku

slobodu vo všetkých sférach, teda aj v médiách. Tá spočiatku okrem slobody prejavu priniesla aj slobodu šírenia kultúrnych hodnôt, neskôr i pahodnôt či pákultúry, žiaľ. Média sa so zavedením duálneho systému stali postupne objektom aj nástrojom trhového mechanizmu, až sa zrazu ukázalo, že v mnohých oblastiach si prisvojili veľkú časť nielen spoločenského vplyvu a formovania verejnej mienky, ale aj reálnu moc. Vyvíjali sa ako samostatná sféra s vplyvom na politiku a ekonomiku, a tým aj na kultúru. Tie médiá, ktoré mali v programoch hudobné relácie, teda v deväťdesiatych rokoch vlastne asi všetky, začali určovať, kto zo slovenských autorov a interpretov je a kto nie je pre verejnosť vhodný. Namiesto politickej cenzúry dostala hudobná sféra cenzúru ekonomickú.

• **Je to priam neveriteľné. Prejavuje sa tento vplyv naďalej?**

Máme síce slobodu tvorby aj vystupovania i šírenia svojich diel, ale nie sme skutočnými páni vo vlastnom slovenskom rádiovom éteri. Lebo reálna situácia je taká, ako ju podľa svojej vôle či svojvoľe nastaví a nadiktuje súkromný rádiový éter. Po roku 2000 sa to postupne vyhroutil až tak, že rádiá v slovenskom éteri sa vysielaním podobajú ako vajce vajcu. Iste, svet je globalizovaný aj v hudbe a my sme ozaj veľmi malí páni na to, aby sme svojou tvorbou zaplavili iné krajiny, ale varí by stačilo, aby sme pre našu hudbu mali priestor u nás doma. No ten je priam úbohý. Dostať dnes do éteru novú pesničku, aj keď je skutočne kvalitná, to je ťažká úloha. Ja som prajný a chcem, aby sa domáca scéna rozvíjala, podporujem ju. Ale čo sa dá povedať šikovným muzikantom, ktorí dávajú svoje peniaze za nástroje, platia za priestory na tvorbu a skúšanie, potom za producentov a štúdiá, nahrávajú dobrú muziku, ale do éteru ju nikdy nedostanú, hoci je skutočne kvalitná?

• **Napríklad to, že slovenský éter v skutočnosti nepatrí Slovákom...**

Iste, ja chápem, že v slobodnom podnikaní sa nedá a nebolo by dobré médiám diktovať, čo majú vysielat'. Lenže ak štát rôznymi spôsobmi umožní využívanie nášho vysielacieho priestoru zahraničným vlastníkom médií, mohol by sa zaujímať aj o to, čo s ním robia. Nie je predsa normálne, aby som si pustil v aute na diaľnici rádio kdesi pri Trnave a počúvam z neho tú istú muziku, ako keď idem po diaľnici niekde okolo Chicaga. Tam je logické, že nepustia slovenskú pesničku, ale tu u nás?! Iné štáty si domácu produkciu v éteri

• **To znie priam zlovestne. Čo tým myslíte?**

Pýtali ste sa, aká je dnes situácia. Poviem vám svoj názor, ale predtým sa treba obzrieť do minulosti. Kedysi tu bol jeden štátny rozhlas a jedna televízia. Tieto elektronické médiá v rámci rockovej hudobnej tvorby púšťali verejnosti len to, čo prešlo cez cenzorov a malo aj slušnú kvalitu. Dnes už je to pre mladých ľudí nepredstaviteľné, ale tak to bolo. Nevravím, že Tublatanka sa vtedy do vysielania nedostala, ale bolo to sporadické. Nahráť vlastný album bolo problematické, no nám sa to vďaka popularite, ktorú sme získali neustálym koncertovaním, napokon podarilo. Po zmene režimu naša úspešnosť v predaji albumov, v koncertovaní, vo vysielaní piesní cez rozhlas i videoklipov cez televíziu narastala. Darilo sa aj našim kolegom, čo nás vždy tešilo. Na svetlo sa dostali aj tí, ktorí boli predtým cenzormi absolútne zakázaní, no a vznikali aj nové kapely. Veľmi sme si nepripúšťali, že sa to môže dosť rýchlo, i keď postupne zmeniť, a veru zmenilo sa to podstatne.

• **Čo sa udialo?**

Zlatá éra slobody tvorby a jej prezentácie bola úzko spojená aj so zlatou érou slobody médií. Veď aj o to išlo v prevratovom období, chceli sme

chrániť. Američania sa dlho bránili muzike z Británie, hoci je v rovnakej reči. Francúzi a Poliaci majú zákon, že štyridsať percent hraných skladieb musí byť od domácich autorov. Podobne vlastenecky sa správajú aj Maďari, Taliani a Nemci napriek tomu, že nemajú zákon, ale hrajú si svoje pesničky v rodnej reči. No my Slováci sme až takí otvorení zahraničnej produkcii, že je to priam vraždenie piesní v slovenčine. Držím palce všetkým, ktorí chcú pomáhať našej kultúre. Viem, že v tom má svoju úlohu aj Matica slovenská, ktorú si vážim ako serióznou národnú a kultúrnu ustanoviteľa a pozdravujem všetkých jej členov a priaznivcov.

Pokiaľ na hrade hrdo a suverénne nezaznelo: My národ slovenský...

Ústava SR - výsledok zápasu o štátnosť

Peter MULÍK – Foto: internet

Štátoprávny vývoj Slovákov, ktorý sa začal v polovici 19. storočia, zaznamenal v 20. storočí mimoriadne výkyvy. Pokým sa rok 1918 zdal byť istou záchranou slovenského národa pred hysterickým zápalom maďarizačných opatrení Uhorského kráľovstva, československá štátnosť sa ukázala nielen ako pozitívum, ale aj ako hrozba pre samotnú myšlienku identity slovenského národa.

Ústavnoprávne sa Slováci v prvej ČSR prepádali do bezprávneho stavu, kde ani nesmeli hovoriť v mene slovenského národa, lebo boli označení za separatistov. Labilné medzinárodnoprávne postavenie prvej Slovenskej republiky spôsobila viazanosť na Veľkonemeckú ríšu ako vtedajšieho európskeho hegemóna. To však nemení nič na skutočnosti, že Slovenská republika (1939 – 1945) bola zavŕšením dvadsaťročného úsilia o slovenskú politickú autonómiu. Akou hrdoťou napĺňali našich otcov a dedov slová prvej slovenskej ústavy: „Slovenský národ pod ochranou Boha Všemohúceho od vekov sa udržal na životnom priestore mu určenom, kde s pomocou Jeho, od ktorého pochádza všetka moc a právo, zriadil si svoj slobodný slovenský štát. Slovenský štát združuje podľa prirodzeného práva všetky mravné a hospodárske sily národa v kresťanskú a národnú pospolitost', aby ... ako vykonávateľ sociálnej spravodlivosti a strážca všeobecného dobra v súladnej jednotnosti dosiahol mravným a politickým vývojom najvyšší stupeň blaha spoločnosti i jednotlivcov.“

■ ŠKRTENIE KOMPETENCIÍ

Návrat Slovákov do ČSR po roku 1945, bez náležitých a záväzných garancií národnej a štátnej suverenity, znamenal postupné a masívne obmedzovanie slovenských kompetencií. Slovenský národ trpel viac ako iné národy komunistického „svetového socialistického tábora“, lebo okrem totalitných praktík strácal aj národnú suverenitu, čo v takej miere ako nás nepostihlo ani Litovčanov, Lotyšov a Estónov. Zavŕšením tohto trendu bola Ústava ČSSR z roku 1960.

V úvodnom Vyhlásení ústavy sa píše: „Socializmus v našej krajine zvíťazil!... Pôjdeme ďalej ruka v ruku s bratským Zväzom sovietskych socialistických republík ... a krajinami svetovej socialistickej sústavy, ktorej je naše republika pevným článkom ... Do čela republiky sa postavila Komunistická strana Československa, osvedčený predvoj.“ V tomto ideologickom duchu sú formulované aj ďalšie články týkajúce sa konkrétnych oblastí spoločenského života: „Celá kultúrna politika v Československu, rozvoj vzdelania, výchova a výučba sa vedú v duchu vedeckého svetového názoru, marxizmu-leninizmu.“ Práva a povinnosti občanov sú chápané explicitne ideologicky: „Práva, slobody a povinnosti občanov slúžia na upevnenie a rozvoj socialis-

tickej spoločnosti ... V súlade so záujmami pracujúceho ľudu je všetkým občanom zaručená sloboda prejavu... najmä sloboda tlače ... Občania sú povinní ... dbať vo všetkom svojom konaní na záujmy socialistického štátu ... Vrcholnou povinnosťou ... je obrana vlasti a jeho socialistického zriadenia.“ Parlament a zastupiteľské orgány všetkých stupňov mali slúžiť režimu. Národné zhromaždenie malo pôsobiť, „aby sa plnili úlohy socialistického štátu“. Prezident republiky, poslanec parlamentu, člen vlády, poslanec národného výboru musel zložiť nasledujúci sľub: „Sľubujem na svoju česť a svedomie, že budem verný Československej socialistickej republike a veci socializmu.“ Na Slovensku pribudol v sľube ešte nemenej obskurný termín „odkaz Slovenského národného povstania“. Tento sľub potom bolo možné vykladať celkom účelovo, podľa okamžitej potreby, takže ktokoľvek mohol byť obvinený, že svojimi názormi, postojmi a činmi ohrozuje vec socializmu.

■ DVE TOTALITY

Zvykne sa tvrdiť, že Slováci prežili dve totality. Prvú za prvej Slovenskej republiky a druhú pod československou komunistickou vládou. Ak by sme porovnávali totalitné prvky oboch, čo do trvania veľmi rozdielnych období, najväčší rozdiel by sme asi našli v postavení súdnej moci, ktorá v rokoch 1939 – 1945 nebola ovládnutá politickou mocou. Zato ústava z roku 1960 je najvýraznejší dôkaz totalitnej ideologizácie právneho systému: „Súdy a prokuratúra ... chránia socialistický štát, jeho spoločenské zriadenie ... Celou svojou činnosťou vychovávajú občanov k oddanosti vlasti a veci socializmu, k zachovávaniu zákonov a pravidiel socialistického spoluzitania ... Miestne ľudové súdy prispievajú k upevňovaniu socialistickej zákonnosti, k zaisťovaniu spoločenského poriadku a pravidiel socialistického spoluzitania. Sudcovia sú ... viazaní jedine právnym poriadkom socialistického štátu. Sú povinní riadiť sa zákonmi a inými právnymi predpisy a vykladať ich v súlade so socialistickým právnym vedomím.“

Ústava ČSSR z roku 1960 nerešpektovala slovenskú národnú suverenitu a spôsobila zánik Zboru poverenikov – ako zvyšku asymetrickej výkonnej moci na Slovensku. Nerešpektovala ani konformné československé štátoprávne deklarácie SNP. Zvýšila pocit krivdy a útlaku Slovákov, ktorý sa iba znásobil už predchádzajúcou pražskou politikou, ako bolo

nenaplnenie Košického vládneho programu, odbúranie slovenských kompetencií tromi pražskými dohodami a prijatie Ústavy ČSR z 9. mája 1948. Slovenská otázka sa potláčala najmä za A. Novotného, ktorý sa usiloval o „upevnenie demokratického centralizmu“. Odmietal rehabilitácie „buržoáznych nacionalistov“ (Clementis, Husák a ďalší), zastával ideu postupného splyvania Slovákov s Čechmi, ignoroval slovenské národné požiadavky (známe faux pas pri návšteve Matice slovenskej v auguste 1967).

■ DEMOKRATIZÁCIA POMEROV

Dočasný odmäk komunistického režimu v druhej polovici 60. rokov 20. storočia spôsobil, že sa slovenské elity pokúsili dosiahnuť solídne štátoprávne postavenie Slovenska. Na oprávnenosť slovenských národných nárokov na symetrickejšie usporiadanie republiky narážal už v roku 1963 stranický historik J. Gosiorovský, keď napísal „federácia je v súlade s marxisticko-leninskými názormi“. A. Dubček otvorene v pléne Ústredného výboru Komunistickej strany Československa (1967) žiadal demokratizáciu pomerov, zvýšenie právomocí slovenských orgánov. Zásadný obrat aj v prospech slovenskej otázky znamenal až január 1968. SNR sa po oficiálnom komuniké komunistickej strany zo 6. januára 1968 osmelila a politikou malých krokov začala rozpracovávať myšlienku federalizácie ČSSR. Návrh akčného programu ÚV KSČ z konca februára 1968 už počítal s federatívnym riešením štátoprávného usporiadania ako dlhodobším procesom. Jednoznačný posun smerom k federácii priniesla konferencia v Smoleniciach 6. – 8. marca 1968, organizovaná na nepolitickú úroveň ako stretnutie českých a slovenských pracovníkov spoločenskovedných ústavov ČSAV a SAV. Stanovisko SNR pod názvom Vyhlásenie k nastúpenému smeru progresívneho rozvoja československej spoločnosti bolo prijaté symbolicky 14. marca 1968. Nasledovalo vyhlásenie zákona o česko-slovenskej federácii (ktoré sa ešte ani vtedy nepísalo so spojovníkom!) 28. októbra 1968 v Bratislave.

■ HISTORICKÝ DÁTUM

Ústavnoprávny vývoj Slovákov bol na tom istom Bratislavskom hrade úspešne zavŕšený až 1. septembra 1992. V ústavnom zákone č. 460/1992 Zb. čítame: „My národ slovenský, pamätajúc na politické a kultúrne dedičstvo svojich predkov a na stáročnú skúsenosť zo zápasov o národné bytie a vlastnú štátnosť, v zmysle cyrilometodského duchovného dedičstva a historického odkazu Veľkej Moravy, vychádzajúc z prirodzeného práva národov na sebaurčenie, spoločne s príslušníkmi národnostných menšín a etnických skupín žijúcich na území Slovenskej republiky, v záujme trvalej mierovej spolupráce s ostatnými demokratickými štátmi, usilujúc sa o uplatňovanie demokratickej formy vlády, záruk slobodného života, rozvoja duchovnej kultúry a hospodárskej prosperity, teda my občania Slovenskej republiky uznášame sa...“

Prvý preklad do slovenského jazyka základného diela Životy slovenských apoštolov Cyrila a Metoda v legendách a listoch – Moravsko-panónske legendy od profesora Jána Stanislava vyšiel naposledy v roku 1950. Išlo o tretie a posledné vydanie diela, aké by si každý kultúrny národ pestoval a šíril. Len my nie. Dnes je, i napriek neustálej snahe o hľadanie podpory u zodpovedných predstaviteľov, pre verejnosť nedostupné.

Slováci žili vo väčšine Karpatskej kotliny

Ján Stanislav o dejinách

Denisa STANISLAVOVÁ

Po prvý raz vyšiel preklad v lete 1933, v jubilejnom roku 100. výročia založenia prvej kresťanskej svätiny na Slovensku. Druhé vydanie vyšlo v januári 1935 a zdobi ho šesť ilustrácií, ako aj štyri iniciálky na obálke podľa vzoru starých hlaholských iniciál od akad. maliara Martina Benku. Tretie vydanie vyšlo v Matici slovenskej, ilustrované akad. maliarom Orestom Dubayom, a bolo doplnené textom o živote Nauma, v ktorom sa dozvedáme podrobnosti o odchode žiakov Cyrila a Metoda z Veľkej Moravy. Obsiahnuté údaje potvrdzuje tzv. bulharská legenda o biskupovi Klimentovi z prvej polovice 10. storočia.

■ ŽIVOT V SLOVE

V tomto roku uplynulo 35 rokov od smrti vedca, učenca a oddaného jazykovedca, univerzitného profesora Jána Stanislava, DrSc. Po P. J. Šafárikovi je našou druhou najväčšou slavistickou osobnosťou. Narodil sa 12. decembra 1904 v Liptovskom Svätom Jáne a zomrel 29. júla 1977 v Liptovskom Mikuláši vo vlaku na ceste do Bratislavy. Vyštudoval slovenskú a románsku filológiu na Filozofickej fakulte UK v Bratislave (1928). Absolvoval štúdiá v Paríži, Krakove a Lublane. Vo vedeckovýskumnej oblasti sa venoval dialektológii, staroslovenčine, výskumu jazykových a kultúrnych pomerov na Veľkej Morave. Zaoberal sa slovenskou historickou gramatikou. Študoval a zapodieval sa najstaršími dejinami slovenského jazyka a Slovákov, najmä ich osídlením v Panónii.

Profesor Stanislav sa významne zaslúžil o priblíženie prínosu učencov sv. Cyrila a Metoda. S touto tematikou mu vyšli viaceré publikácie. V knižke Slovenská liturgia na Slovensku a sídlo Metodovo a Gorazdovo napríklad uvádza: „Touto bulou, ako je známe, pápež Ján VIII. (...) rehabilitoval Metoda a poslal ho Svätoplukovi ako pravoverného arcibiskupa. Vtedy ho Svätopluk žiadal, aby mu pápež vysvätil bavorského kňaza Vichinga za biskupa v Nitre. Pápež vyhovel, ale žiadal, aby tento bol vo všetkom podriadený Metodovi. Nariadil tiež, aby všetci kňazi, diakoni alebo iní duchovní, či už Slovania alebo hociktorej národnosti, ktorí žijú vo Veľkej Morave, boli podriadení a poslúžni vo všetkom arcibiskupovi Metodovi.“ Záverečné slová buly, ako ich vo svojom diele uvádza profesor Stanislav, svedčia o tom, že v celej Veľkej Morave bola pravdom staroslovenská, nie latinská bohoslužba. Vyplýva to z textu buly: „Ak sa Svätoplukovi a jeho veľmožom skôr páči latinské omše počúvať, pápež nariaďuje, aby sa pre neho – „pre teba“ – omše latinsky odbavovali.“

■ SLOVENSKÝ JUH

Zo Stanislavovho vedeckého bádania vyplýva, že Slováci boli kedysi veľký národ, rozprestierajúci sa na väčšine Dunajskej kotliny. V Dunajskej kotline Slováci sídlili najneskoršie od začiatku 6. storočia. Po Šafárikovi Stanislav ako prvý poukázal na to, že Slováci bývali aj v Panónii pred príchodom Maďarov. Autor zhromaždil historické svedectvá o slovenskom osídlení Panónie pred Pribinom a Kocelom, resp. po vyhnaní Avarov. Jeho vedeckým prínosom je, že Pribinovo a Kocelovo kniežatstvo začlenil do slovenských dejín. Podrobným štúdiom toponymie vykreslil celkom iný obraz starého slovenského osídlenia, než ho označujú všetky dovtedajšie mapy slovenského územia, od stavu z roku 1773. Zisťuje tiež, že popri Dunaji bolo dostatočne husté slovenské osídlenie. Slovenské bolo i okolie Bratislavy. V tomto výnimočnom vedeckom diele Slovenský juh v stredoveku, ktoré vyšlo po prvý raz v roku 1948 v Matici slovenskej, objasňuje i otázku Žitného ostrova. V päťdesiatych rokoch stihla vynikajúce dielo nepriazeň, bolo zošrotované napriek tomu, že sa stretlo s mimoriadne priaznivým ohlasom v medzinárodných odborných kruhoch a držia si ho v úcte dodnes slavisti z celého sveta. Až v roku 1998 bolo dielo opäť verejnosti sprístupnené, keď vyšiel prvý diel, a v roku 2004, pri príležitosti 100. výročia narodenia autora, aj druhý diel s mapovými prílohami.

■ KULTIVOVANÝ JAZYK

Moravsko-panónske legendy patria bez pochybnosti medzi najdôležitejšie pramene o činnosti sv. Konštantína – Cyrila a Metoda a o Veľkej Morave. Jasne zobrazujú nielen životy oboch slovenských apoštolov, ale celé kultúrne, politické i cirkevné pozadie, na ktorom rástlo ich dielo medzi cudzími národmi a u nás. Pravdivosť historických údajov oboch legiend čím ďalej tým viac potvrdzujú iné historické pramene tej doby, a preto ustavične rastie aj ich veľký dokumentárny význam. Ako píše prof. Stanislav: „Legendy sledujú život oboch slovenských apoštolov od ich detstva až po smrť. Málo sa vie v našej širokej verejnosti aj o tom, že staroslovenský jazyk javí sa taký kultivovaný, ako keby bol mal za sebou veľkú literárnu minulosť: bohatstvo výrazov, bohatstvo slov, bohatstvo foriem, to všetko tu je – bez akýchkoľvek jazykových násilností, vyjadrujú majstrovsky všetky jemné odtienky biblického textu s podivuhodnou akribiou, čo je fakt veľmi cenný, keď si uvedomíme, ako veľmi záleží v biblickom texte na každom slovíčku, ba literke.“ A pokračuje: „Preto sa budeme stále vracaať k legendám, ako ku krásnemu umeleckému žriedlu. Len z nich môžeme vychutíť túto najranejšiu epochu našich dejín.“

Žiaľ, musíme konštatovať, že paradoxne i dnes, v čase slobodného samostatného štátu, cítime nezáujem a lahostajnosť zodpovedných činiteľov pripomínať si prelomové okamihy našej histórie, ako i ľudí, ktorí sa pričínili o osvetlenie dôležitých historických faktov. Je smutné a nehodné chvály zabúdať na veľkánov ducha a ich dielo, ktorým vyláždili cestu poznania pre nastupujúce generácie. Zdá sa, že jediná autorita, ktorá chápe historickú potrebu vydať v jubilejnom roku dielo Životy Cyrila a Metoda, bude opäť len toľko diskutovaná a takmer za relikv považovaná Matica slovenská. Nezaslúžil by si vedec, ktorý celý život tvoril pre svoj národ a držal sa kréda: Som ľudového pôvodu, svojmu ľudu robím a zostal som mu verný, viac pozornosti zo strany oficiálnych predstaviteľov štátu?

Autorka je vnučkou prof. J. Stanislava.

V Martine sa začne 90. ročník Scénickej žatvy Sviatok ochotníckeho divadla

Maroš M. BANČEJ – Foto: archív SŽ

Keď sa povie Scénická žatva, nielen ochotníckymi divadelníkmi, ale aj všetci milovníci divadla zbystria pozornosť. Tento sviatok divadelníkov z celého Slovenska i zo zahraničia oslavuje tohto roku neuveriteľný 90. ročník. Od 28. augusta do 1. septembra bude žiť Martin divadlom, pričom slovičko „ochotnícke“ znamená v prvom rade tradíciu, kvalitu a prekvapenia. Národné osvetové centrum z poverenia MK SR spolu s mestom Martin pripravilo pri príležitosti jubilejného ročníka skutočne špičkový festival.

Detský divadelný súbor Zákamenné.

Scénická žatva sa môže hrdiť titulom najstarší festival neprofesionálneho divadla v Európe. Je to prehliadka, ktorá je vyústením práce približne stovky divadelných súborov a jednotlivcov, ktorí sa zúčastňujú na postupových okresných, krajských a celosloven-

sých prehliadkach. Je to vlastne komplexný obraz ochotníckeho divadelného diania na Slovensku, keďže ide o amatérske divadlá dospelých, divadlá dospelých hrajúcich pre deti i divadlá mladých, divadlá poézie, detskej dramatickej tvorivosti a už niekoľko

rokov sa prezentuje aj umelecký prednes poézie a prózy.

■ TVORIVÉ FÓRUM

Každoročná martinská Scénická žatva je fenoménom v našej divadelnej kultúre. Je ojedinelá nielen čo do počtu ročníkov, ale pre-

do všetkým pre obrovský záber pri výbere súborov z celoštátnych postupových prehliadok činoherného a hudobného divadla. Projektový manažér Scénickej žatvy Michal Ditte nám k tomu povedal: „Martinská žatva bola vždy najvyššou školou a mala svoje diskusné fóra s renomovanými divadelnými kritikmi a školenia i tvorivé dielne s vysokoškolskými pedagógmi. Preto nie je jednoduché nájsť ďalšie inšpiračné podnety pre jej nový štatút. Všeobecne platí, že každý dobrý festival má svoju neopakovateľnú atmosféru.“ Samozrejme, že na tú martinskú nedajú účastníci a diváci dopustiť. Inšpiratívne predstavenia, tvorivé dielne, sprievodné koncerty a večery vo festivalovom stane, kde vznikajú divadelné i ľudské priateľstvá na celý život.

■ OCHOTNÍCKY FENOMÉN

Keď sa pozrieme naspäť do histórie, ochotnícke divadlo začalo svoje víťazné ťaženie v 19. storočí ako reakcia na národnostný a sociálny útlak, pričom vďaka silnému národnobuditeľskému pohybu pribúdalo aj autorov, ktorí toto divadelné zázemie zásobovali dramatickými textami. Mená ako Juraj Palkovič, Gašpar Fejérpatoky-Belopotocký či Ján Chalupka sú ostatne na Scénickej žatve prítomné dodnes. V novodobej histórii vyskúšali amatérski divadelníci takmer všetky vhodné priestory v Martine. Od Domu kultúry ROH cez Starý závodný klub (teraz pod názvom Dom odborov Strojár), Kino Mladost, SOUS, Halu na ulici A. Pietra, Turčianske osvetové stredisko, Biblickú školu až po priestory Divadla SNP Martin (Národný dom a Štúdio). A v čom spočíva hlavný prínos ochotníckeho divadla na Slovensku? „Ochotníci hľadajú a nachádzajú také prostriedky, ktoré

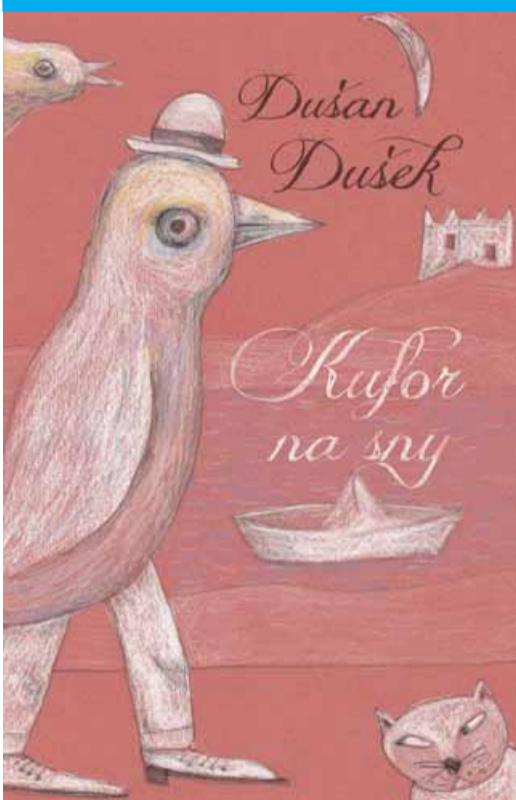
môžu byť inšpiratívne aj pre profesionálne scény. Idú za maximálnou jednoduchosťou, za hravosťou, poéziou a národným svojrázom,“ povedala nám dlhoročná organizátorka Scénickej žatvy Mgr. Alena Štefková z Národného osvetového centra. Je pritom dôležité, že táto konfrontácia jasne ukázala, že ochotnícke divadlo si hľadá a nachádza vlastnú cestu. Nenapodobuje profesionálov a nepúšťa sa do nerovného zápasu s nimi. Nechce im robiť konkurentov v nákladnosti scénickej výpravy a v inscenovaní dramatických textov.

■ ČO NÁS ČAKÁ V MARTINE

Scénická žatva 2012 ako vyvrcholenie sezóny amatérskeho divadla a zavŕšenie celoročného tvorivého úsilia jednotlivcov i súborov vo všetkých divadelných druhoch a žánroch sa začne oficiálne slávnostným otvorením 28. augusta na Divadelnom námestí v Martine o 20. hodine. Počas nasledujúcich štyroch dní čaká divadelníkov a divákov maratón predstavení a sprievodných programov, ktoré zahŕňajú divadelné inscenácie, koncerty súčasnej nezávislej hudobnej scény a príležitostné výstavy. Tradičnou aktivitou festivalu sú tvorivé divadelné dielne EduArt, ktoré sú zamerané na vzdelávanie tvorcov v oblasti amatérskeho divadla a prebiehajú pod vedením profesionálnych lektorov. Keďže tento 90. ročník je jubilejný, Národné osvetové centrum v spolupráci s kastingovou agentúrou FaceBox vyhlasuje aj Divadelné preteky, na ktorých môže súťažiť každý divadelný súbor, aj keď nie je nominovaný do oficiálnej súťaže. Slávnostný záverečný ceremoniál Scénickej žatvy 2012, spojený s odovzďávaním ocenení, sa uskutoční v sobotu 1. septembra o 18. hodine v Národnom dome.

Muž, ktorý vie snívať

KNÍHA TÝŽDŇA

Dušan Dušek: Kufor na sny, Slovart, 2012, Bratislava

Keď sa začne hovoriť o stáliciach slovenskej prozaickej scény, nesmie v menoslove chýbať meno Dušan Dušek. Prozaik, scenárista, pedagóg. Skrátka, Dušek je autor, ktorý rozpráva príbeh tak prirodzene, ako iní ľudia dýchajú. Kniha Kufor na sny, ktorá v týchto dňoch vyšla v reedícii, si svoje „znovuzrodenie“ určite zaslúžila.

Dušek v nej otvára svoj kufor na sny a nedá čitateľovi v dobrom slova zmysle vydýchnuť. Či je to klasická poviedka s prekvapivou pointou, krátky, akoby snový text, próza v tvare scenára alebo rozšantený detský denníkový záznam, všade cítime majstra slova. Ostatne, sám autor v jednej zo sentencií umne zakomponovanej v knihe píše: Bohatstvo jazyka je práve v jeho možnosti byť úsporný. Autor sa so slovenčinou hrá a pohráva ako málokto. Je to jeden z mála autorov, ktorý dokáže opísať tragickú smrť, ale aj telesné radovánky tak, že nemáme pocit kliše, gýča či nebudaj trápnosti. Čitateľ doslova cíti, že autor chodí po svete s doširoka otvorenými očami a citlivými ušami, aby aj zo zdanlivých každodenností vydoloval to zázračno, ktoré my často zbesilo sa ženúci životom už ani nevnímame. Kľúčovú úlohu v Duškových prózach hrá porozumenie, láska a súcit, ale aj humor, jemná irónia a cit pre tajomstvo. Až sa niekedy nechce čitateľovi veriť, čo sa dá vydolovať zo zdanlivo banálnej situácie, keď manželka pošle muža do pivnice po zemiaky. Dušan Dušek je generácie blízky Dušanovi Mitanovi či Pavlovi Vilikovskému. S tým prvým menovaným má azda spoločnú lásku v bizarných príbehoch, s tým druhým cit pre slovo. Tak či tak sú jeho prózy v kontexte našej literatúry nezameniteľné. Leto už máme za sebou a zrejme nás čakajú občas upršané jesenné dni. Nepoznám veľa kníh, ktorých čítanie by pomohlo krásne predýchať predlžujúce sa večery, akou je Dušekova zbierka poviedok Kufor na sny.

Barbara PRIBYLINCOVÁ

MEDAILÓN

Svoju vlasť opustil spolu s rodičmi a so štyrmi súrodencami, keď mal desať rokov. Bolo to krátko po vojne a rodičia Ladislava Bolchazyho ako keby tušili, že čochvíľa prídu pre každého, demokraticky zmýšľajúceho človeka ťažké časy. Novou vlasťou sa pre rodinu Bolchazyovcov stala Amerika a ich syn Ladislav urobil pre svoju vzdialenú domovinu Slovensko obrovským kus práce.

Ladislav Bolchazy študoval latinčinu a angličtinu na Sacred Heart High School v Yonkers a Siena College v Loudonville. Stal sa asistentom profesora na La Salette

L. Bolchazy: Zasvätil život knihám

College and Seminary v Altamont a od roku 1979 bol riadnym profesorom na Loyola University of Chicago. Ako vysokoškolský učiteľ latinčiny a gréčtiny začal vydávať vlastné skriptá a učebnice. Neskôr, spolu s manželkou Marie Bolchazy-Carducciovou, založil vlastné vydavateľstvo Bolchazy-Carducci Publishers. V spolupráci s viacerými slovenskými vydavateľstvami pripravil vydanie diel: Slovak Biographical Dictionary (Matica slovenská), Anton Spiesz: Illustrated Slovak History (Perfekt) či Ján Ch. Korec: The Night of the Barbarians. Bolchazy vydal aj Dobšinského rozprávky pod názvom Slovak Tales for Young and Old s ilustráciami Martina Benku (Kriváň). Ladislava Bolchazyho za jeho prínos v oblasti kultúry ocenil v roku 2007 prezident Ivan Gašparovič Radom Ludovíta Štúra. Významný slovenský vydavateľ a pedagóg Ladislav Bolchazy zomrel 28. júla 2012 vo veku 75 rokov v Barringtone, v americkom štáte Illinois. „S úprimnou vďakou a s uznaním mu želám pokoj a večnú odmenu, Vám silu a útechu v tejto smutnej a krušnej chvíli. Nech sa náš nebeský Otec milostivo sklóni nad jeho nesmrteľnou dušou a nech poteší všetkých zarmútených,“ napísal v kondolenčnom liste vdove po Ladislavovi Bolchazym Márii Bolchazyovej predsedka Matice slovenskej Marián Tkáč.

(mab)

HUMORESKA

Keď pán Hrušínský v starom kultovom filme režiséra Menzla hovoril slávnu Vančurovu vetu: „Tento spôsob léta zdá se mi poněkud nešťastným...“ ešte netušil, aké léta nás postihnú v 21. storočí. Aj toto, ktoré máme pomaly za sebou. Raz úpek, vzápätí mrholilo, potom vetrisko, že ľudia zhladúvali strechy po susedných chotároch, a na dôvažok búrky. A keby to bolo len léto, čo nás kváří. Ešte aj potvora kríza neprestáva a médiá sú plné Jóbových zvestí ako naša matička Európa skončí. Došlo to dokonca tak ďaleko, že chudáci Španieli plánujú zrušiť svoj národný poklad. Tým

je ich tradičná siesta, ktorú im Brusel závidí, a tak pod zámenkou, že budú viac robiť, im na ňu siahol kradmou rukou. Ja byť Španielom, tak s prihliadnutím na globálne otepľovanie v súvislosti so zrušením siesty zažalujem

rovnaké grajciare kúpia v jeseni o skyvu menší kus chleba. Národ sedí pri obrazovkách, nasucho preglga a čo starostlivejšie gazdinky odbiehajú na kontrolu do špajze, či aspoň tých zemiakov a cibule je na najbližšie ob-

Tento spôsob léta

byrokratov z EÚ za trestný čin genocídy národa. Aj redaktorom v médiách tento spôsob léta nesvedčí. Akýsi holo-briadok vyslovene chrapúnsky berie z police supermarketu chlieb, ukrojí z neho riadnu skyvu a škodoradostne divákom oznámi, že kvôli tohtoročnému suchému a horúcemu létu si za

dobie hladu dost. Ešteže nám nemôžu zakázať siestu, lebo Slovač, keď má náhodou robotu, je zvyknutá a najmä ochotná robiť za pár grajciarov do roztrhania tela. východniari a Stredoslováci to na týždňovkách v Bratislave dokazujú. Z lešenia nezlezú ani v sobotu a poniektorí ani v nedeľu. Len sa

napochoytré prežehnajú pred developrom, ktorý sa na nich príde pozrieť na svojom najnovšom mercedese, a čo nábožensky založenejší sa ukradomky vyspovedajú do miešačky. Chudáci Španieli sa búria kvôli ukradnutej sieste a my sme radi, že naša vláda pred časom po krátkom váhaní nedovolila kórejským zamestnávateľom v automobilke pri Žiline používať na robotníkov fyzické tresty. Počasie na to všetko skrátka neberie ohľad, kašle na celosvetovú krízu aj na globálne otepľovanie, lebo ako sa zdá, po léte príde povodňová jeseň a taká zima, že zmrzne aj náš ostýchavo rastúci hrubý domáci produkt, medzi fajšmekrami prezývaný tiež HDP.

Na druhej strane som prišiel na to, ako súvisia šialené výkyvy počasie a produkcia komerčných televízií. Je vám horúco na skapanie a potíte sa? Zapnete si spravodajstvo a už vás z tých havárií, vrážd, znásilnení a iných šialeností zamrazí. Prehriatie organizmu je zažehnané. Je vám zima a mamlási v sprivatizovanej teplárni nekúria? Pozriete si smotánku, kde sa otrčajú s pohármí šampanského celebrity z voľajakých reality šou, a keď si spomeniete na účet za teplo, hneď vás horúčosť obleje. A potom že pozera- nie na bližajúcu obrazovku našincovi nič nedáva...

Milan ZEMO

Do výkladu dejín vstupujú odborníci nezaťažení marxisticko-leninskou ideológiou O čase, keď sa aj rabovanie vydávalo za vojnovú korisť

Dušan D. KERNÝ – Foto: Ladislav LESAY

O slovenských dejinách sa doteraz polemizuje tak ostro, že sa stávajú v posledných rokoch predmetom nielen prudkých mediálnych kampaní, ale aj politických sporov. Slovenské dejiny sú živé a spory o ne vstupujú do nášho každodenného života. Preto je pochopiteľné, že Slovenské národné noviny prejavujú mnohostranný záujem o názory tak laickej, amatérskej verejnosti a historizujúcej publicistiky, ako aj o pohľady kvalifikovaných historikov.

Dlhovekosť nájdete v zelenom chráme

Vieme oddychovať? Táto otázka nie je taká zbytočná, ako sa na prvý pohľad javí. Každý máme svoj spôsob oddychu v čase, keď nás uhňa život. Je tá naša forma oddychu správna? Skutočne nám pomôže načerpať sily? Ako to, že niektorí ľudia sú aj vo vysokom veku stále aktívni a plní elánu?

Naša herečka diva Marina Kráľovičová srší aj vo veku 85 rokov optimizmom. Prvú polovicu leta zasvätila ceste po stopách Mira Procházku. Jej manžel, slovenský básnik a publicista, opustil svet a rodinu pred siedmimi rokmi. Ich láska však naďalej trvá. Tak na manžela pani herečka spomína na európskych zastaveniach v Nemecku a vo Francúzsku, kam kedysi chodievali. Teraz ju sprevádzala ich dcéra. A druhú časť oddychu si rezervovala Marina tradične pre kúpele: „Chodím do Piešťan už 44 rokov, a preto som ešte tu,“ povedala s hrdosťou pre SNN, lebo Piešťany jej v tomto roku udelili čestné občianstvo.

Rekreológia skúma spôsoby, akými človek získa späť čo najrýchlejšie a najkvalitnejšie svoje vyčerpané psychické aj fyzické sily. Slovenský rekreológ doc. PhDr. Ján Viňazka tvrdí, že účinnou formou je turizmus. Pobyt v lese nič nenahradí, a hoci je lepšie navštíviť zelený chrám prírody aspoň raz týždenne, predsa len každodenný dotyk s lesom je najprospešnejší. Problémom je však čas, keď si v našom uponáhľanom svete môžeme dovoliť vydychnúť v lese, najmä ak žijeme v mestských aglomeráciách, ktoré sa každým rokom na Slovensku viac zahusťujú. Dobrou správou je fakt, že Slovensko drží prvenstvo v rámci EÚ v počte obyvateľov žijúcich na vidieku. Navyše sme druhou najlesnatejšou krajinou Únie hneď po Fínsku. Už len aby sme tieto prednosti aj využívali, ak v kúpeľoch z rôznych dôvodov nerelaxujeme tak ako naša vynikajúca herečka a človek plný entuziazmu Marina Kráľovičová.

Podľa rekreológa doc. Viňazka sa však v žiadnom prípade nesmieme uzatvárať. Ľudia majú vyhľadávať spoločnosť. Z jeho skúseností vyplýva, že pre spoločný turizmus sa dokáže nadchnúť oveľa väčší počet žien ako mužov. Možno aj tu je schovaný dôvod, prečo sa nežnejšie pohlavie dožíva vyššieho veku. Rovnako dôležitá je aj strava. Najlepšie je zbrať sa všetkých umelých prísad v potravinách, a preto doc. Viňazka používa mlynček na obilie, na ktorom sa dá pripraviť chutný pokrm zo semien. Návrat k prírode je podľa neho nielen pre starší vek veľmi dôležitý.

Stanislav HÁBER

Odhádzajúci riaditeľ I. Petranský rozvíjal činnosť ústavu.

Do mnohých týchto polemík sa priamo alebo sprostredkovaně zapája aj Matica slovenská – či už v zápase o pojem starí Slováci, o nápis na soche i o samotnú sochu kráľa Svätopluka alebo dokonca v posledne neúmerne medializovanej udalosti týkajúcej sa vnútorných zmien v Matici slovenskej s jej Historickým ústavom a Historickým zborníkom.

■ KLÚČOVÁ OTÁZKA

Tá znie – čo si o tom myslia mladí vzdelaní ľudia, po roku 1989 nastupujúca generácia, teda vzdelanci, ktorí chodili do školy a študovali bez tých deformácií a účelových historických výkladov, ktorými bolo poznačené celé desaťročie slovenské školstvo a historický výskum zvlášť. Redakcia SNN sa preto po prvý raz zúčastnila na významnej konferencii Slovensko – v rokoch neslobody 1938 – 1989, osobnosti známe a neznáme. Medzinárodná konferencia sa uskutočnila v priestoroch jedného z najpôsobiavejších pamätníkov na Slovensku – v banskobystrickom Múzeu SNP. V poradí na druhej konferencii bola výrazná najmä účasť mladých doktorandov histórie.

O názor na dvojdenný „turnaj“ mladej generácie vedcov sme požiadali účastníkov záverečného hodnotiaceho panelu. Profesor Karol Fremal z Katedry histórie Fakulty humanitných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici nám zasadil konferenciu s nadhľadom do širšieho rámca: „Začiatkom tretieho tisícročia sa v slovenskej historiografii 20. storočia, osobitne v historiografii o rokoch existencie prvého slovenského štátu, objavila nová generácia mladých slovenských historikov. Bolo ich niekoľko desiatok a združili sa okolo periodického zborníka pod názvom Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov. Odborné štúdium už absolvovali v ponovembrovom období a

neboli zaťažení marxisticko-leninskou ideológiou. Ich neformálnym predstaviteľom a zakladateľom uvedeného zborníka sa stal Martin Lacko.“

V rokoch 2002 – 2010 sa konalo deväť vedeckých konferencií a vyšlo deväť zborníkov, publikovali sa v nich desiatky príspevkov, vedeckých štúdií a odborných článkov o problematike prvej Slovenskej republiky, ktoré na konferencii odzneli. Tematicky mali konferencie vždy vopred určenú hlavnú tému, napr. Povstanie roku 1944, Politicko-spoločenské pomery, hospodárske a vojenské aspekty prvej SR, Slovenská republika medzi Povstaním a zánikom, Slovensko medzi 14. marcom 1939 a salzburskými rokovami, Perzekúcie na Slovensku v rokoch 1938 – 1945, Od Salzburgu do vypuknutia SNP, Život v Slovenskej republike.

Lenže za desať rokov existencie sa z mladých historikov postupne stali predstavitelia už strednej generácie historikov prelomu 20. a 21. storočia. Kontinuitu s nimi a s ich zborníkom nadviazala v súčasnosti najmladšia generácia mladých slovenských historikov spomínaného obdobia, ktorej neformálnym predstaviteľom je Anton Hruboň. Začali organizovať vedecké konferencie (uskutočnili sa dve) a vydávať zborníky pod názvom Slovensko v období neslobody alebo v období totalitných režimov 1939 – 1989. Takúto skutočnosť môžeme ako historik rokov 1918 – 1945 len privítať a odobrať každú ich iniciatívu.

■ DESAŤ NOVÝCH ROKOV

Na medzinárodnej konferencii odznelo dvadsaťpäť príspevkov; okrem prof. K. Fremala sa na konferencii zúčastnil, ale nevystupoval aj Dr. Martin Lacko. Bola preňho prekvapujúca taká účasť mladých historikov, doktorandov a zameranie na osoby a osobnosti v najnovších dejinách? Dr. Martin Lacko to hodnotí takto:

„Odpoveď na otázku asi vždy závisí od toho, s čím porovnávame. Presne pred desiatimi rokmi, na jar roku 2002, sa začal prvý ročník konferencie pod názvom Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov. Hoci akciu organizovala (spočiatku) jediná inštitúcia a zameriavala sa na oveľa kratšie historické obdobie, od prvého ročníka dokázala pritiahnúť približne rovnaký počet aktívnych účastníkov. Dalo by sa preto očakávať, že vedecké fórum určené pre mladších historikov s časovým rozsahom viac ako polstoročie pritiahne viac účastníkov. Najmä ak uvážime, že z vysokých škôl nám z roka na rok vychádzajú noví a noví absolventi histórie, a vôbec spoločenskovedných odborov, pribúdajú doktorandi. Z tohto pohľadu, myslím si, počet účastníkov nebol vysoký, skôr naopak. Zrejme to však súvisí aj s fragmentarizáciou, hlbokým ideovým i personálnym rozdelením súčasnej historickej vedy a celkovou celospoločenskou situáciou.“

Čo bol hlavný obsahový rozdiel oproti predošlému ročníku, ktoré príspevky boli úplne novým pohľadom či priniesli nové súvislosti? Už prvý pohľad na konferenčný program bol optimistický v tom, že sa nehemžili témami, ktorými je historiografia – i spoločnosť – presýtená, ako napríklad holokaust. Veľmi zaujímavé je, ako medzi mladšími historikmi začala v posledných rokoch rezonovať problematika slovenských obcí nútene odstúpených Poľsku v rokoch 1920 či 1938, resp. poľsko-slovenských vzťahov. Z hľadiska bratislavského Historického ústavu SAV je história troch desiatok pohraničných obcí možno periférna, ale práve časť mladších historikov sa akoby symbolicky snaží splatiť dlh, ktorý voči tejto bolestnej kapitole našich národných dejín historiografia i spoločnosť má. To som si uvedomil už na prvom ročníku tejto konferencie.

Je na škodu, že časť ohlásených referujúcich nakoniec neprišla. Ak mám zhodnotiť príspevky, ktoré som počul (a to je väčšina), tak môžem povedať, že väčšina bola prínosom. Našli sa však aj také, ktoré vecne mnoho nového neprinesli a navyše boli spracované povrchné, popisne. Inak to však – musím dodať – nebýva ani na konferenciách profesionálnych historikov. Aspoň zopár konkrétnejších postrehov. Potešilo ma, ako mladí, ani nie 30-roční historici dokázali triezvo hodnotiť kontroverzné osobnosti typu Husáka či Bifaka. Nie je to jednoduché – a ani samozrejme – ani u starších, skúsenejších historikov. Potešilo ma, že jedna z autoriek otvorila tému polície a žandárstva prvej Slovenskej republiky. Formou spracovania, ako aj tematicky bol veľmi prínosný trebars aj príspevok Lucie Halmovej o Jozefovi a Františkovi Hagarovcoch. Kto spočíta, koľko takýchto falošných legiend ako „bratia Hagarovci“ nám ostalo nevyvrátených i takmer štvrtstoročie po páde komunistického režimu?

■ POLITICKÝ GYMNASTA

Z pohľadu redakcie SNN konferencia priniesla aj z novinárskeho hľadiska zaujímavu spracovanú tému i terminológiu či jadrnú a výstižnú vyjadrovanie – pôvodné autorské alebo pre verejnosť historikmi vydolované. Tak sa hovorilo napríklad v príspevku Jána Jakubíka (Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica, UMB) okrem iného o povereníkovi školstva Matejovi Lúčanovi ako o „najväčšom politickom gymnastovi na Slo-

vensku“. A v rámci toho aj o tom, že Lúčan nehatil v šesťdesiatych rokoch „pronárodné diskotovanie o Slovenskom národnom povstaní a o hnutí štúrovcov, čo vlastne potom viedlo k vytvoreniu atmosféry, v ktorej sa v roku 1968 presadila federácia, a teda zmena štátnosti a postavenia Slovenska“. Pripomenulo sa, že M. Lúčan „sa stal spolu s A. Dubčekom najväčším podporovateľom študentskej snahy o vznik V-klubu“. Legenda tohto klubu v hlavnom meste prežila do dnešných čias. Pritom išlo o „nesamostatne mysliacu osobnosť“, ktorá sa zrejme pre malú atraktivitu historiografie pre predstaviteľov komunistickej strany stala v roku 1953 vedúcou katedry marxizmu-leninizmu na Slovenskej univerzite (tak sa vtedy ešte oficiálne nazývala dnešná Univerzita Komenského) a po roku 1956 drasticky zasahoval do vedeckých diel – napr. zakladateľa modernej slovenskej sociológie, po roku 1945 tajomníka Matice slovenskej pre vedné odbory a aktívneho účastníka SNP A. Hirnera v známej afére okolo encyklopedického slovníka. Aj keď bol rozhodným odporcom dôslednej rehabilitácie G. Husáka, L. Novomeského, ako aj A. Rašlu, v čom ťahal za jeden povraz z predsedom SNR Michalom Chudíkom, po roku 1969, po tom, čo sovietska okupácia Československa katapultovala G. Husáka do najvyšších mocenských pozícií, M. Lúčan bol podpredsedom vlády.

■ SEBASOVIETIZÁCIA SYSTÉMU

Na príbehoch osôb a osobností historici tak dokumentovali sebasovietizáciu Slovenska, sebasovietizáciu systému v ČSR. Tento proces súvisel s doslova postupne panujúcou spoločenskou atmosférou. Tento jav sa v rôznom období prejavoval rôzne a aj toto je jedna z oblastí, kde o našich dejinách a o príbehoch jednotlivých aktérov zďaleka nevieme dosť a všetko. Práve pre tento prístup konferencia patrí z pohľadu redakcie SNN za prínos aj pre laickú verejnosť.

Kým autor J. Jakubík položil otázku o tom, ako mohol byť M. Lúčan aktívnym účastníkom SNP v necelých šesťdesiatych rokoch, Lucia Halmová (UMB) sa nesústredila len na archívne dokumenty, ale najmä na rozprávanie priameho svedka. Podarilo sa jej tak naozaj výnimočné svedectvo Bratia Hagarovci známi a neznámi. Je to ojedinelá konfrontácia údajov z oficiálnych dejín protifašistického odboja komunistov na Hornej Nitre a životopisov politického činiteľa po roku 1945 Františka Hagaru. Práve rozprávanie príslušníka rodiny Hagarovcov robí príbeh výpoveďou strhávajúcou pozlátku z prepisovania dejín a osobných životopisov. Pritom si vypočuli nahrávku o vybavovaní si osobných účtov pod clonou udalostí v SNP, nesúlad medzi faktami o rozmiestnení nemeckých protipovstaleckých jednotiek v novembri 1944 a bojmi – vlastne „nebojmi“ – „partizánov“ a najmä – priam filmový scenár nesúlady s tvrdeniami o prepadoch a koristi, ktorá v skutočnosti bola výsledkom rabovania v strýkových dielňach v rodinnom podniku kde „partizáni“ predtým pracovali. Podstatné je, že Lucia Halmová poňala toto svedectvo ako súčasť širokej historickej palety o konkrétnej osobe a nie ako „znižovanie zásluh ľudí, ktorí bojovali proti nemeckým vojskám“.

Rozprávanie F. Oktavca o absurdnom procese s Alexandrom Hirnerom a spol.

Balada o slovenskej encyklopédii (2.)

V minulom čísle sme uverejnili prvú časť rekonštrukcie justičného prípadu, ktorý z dejín poznáme ako proces so slovenskými encyklopedistami. Spoznali sme praktiky štátnej bezpečnosti a vyšetrovateľov, akými zhromažďovali kompromitujúce podklady a dôkazy o protištátnej činnosti „podozrivých“. Prvý výsluch docenta Alexandra Hirnera – iniciátora slovenskej encyklopédie – stanovili na Štedrý večer. Trval od 19.10 do 22.45 h. Potom sa mu výpočúvajúci ospravedlnil – sľúbil žene, že príde na vianočnú večeru. Hirner mal týždeň voľna. Mohol ležať na samotke a rozmýšľať o svojich zločinoch...

Ján ČOMAJ - Foto: archív SNN

Alexander HIRNER

Druhý raz ho vypočúvali na Silvestra. Od tretej popoludní do polnoci. Pritom obe zápisnice majú sotva dve strany. Výsluchy pokračovali do 3. marca. Ich počet si Hirner nepamätal a nie všetky zápisnice sa zachovali. Keď bol vypočúvajúci s odpoveďami nespokojný, vytrhol hárok z písacieho stroja, takto nie, Hirner, alebo sa priznáte, alebo sa budeme inak rozprávať! A prišiel nový vyšetrovateľ. Nový výsluch. Vypočúvali ho asi štyridsaťkrát. Dovedna 252 hodín.

DOKTOR OKTAVEC POKRAČUJE

Mňa vzali do väzby 16. januára, sedemnásteho vykonali domovú prehliadku. Vyšetrovali ma spolu 201 hodín...

Hovoríte ako biblia, kričal raz jeden na mňa, ale o svojej vine nevravíte! Čo dám do protokolu? Na to nemyslíte?! Raz si guvernér Národnej banky Slovenskej republiky Imricha Karvaša, ktorý zachránil národný poklad pred Nemcami a z veľkej časti ním financoval Slovenské národné povstanie, plietli so spisovateľom Petrom Karvašom, s ktorým som mal bohatú korešpondenciu a zhabali mi ju pri domovej prehliadke. Keď sa ma po čase pokúšali primäť, aby som podpísal spotvorený zápis výpovede, omietol som.

– Človeče, – takmer nežne sa mi prihovril jeden z nich, – veď si už neškodíte! Stačila by jedna veta o každom, a pomohli by ste si! A ako sa cítite v cele? – Vravím, na špičkách vítam ráno okolo piatej východ slnka...

– Podpíšete? – opýtal sa ma prívětivo.

– Nie, – odpovedal som.

O pár minút som niesol svoje propriety do cely v severnom trakte väznice.

– Počujete? Nie je každý taký mamľas ako vy! – rozkričal sa raz. Strmo roztvoril skríňu, len sa potočiac, aby ma stále sledoval.

Vyťahol z nej pištoľ. – Je nabitá. Pokojne ju môžem použiť, keď ste už podpís odmietli. – Strieľam! – precedil medzi zubami.

– A ja už čítam, ak to prežijem, vetu v úradnom zápise: V sebaobrane som použil zbraň... Snažil som sa pokojne reagovať, aj keď mi nebolo všetko jedno. Akoby som ho bol tým odzbrojil. – No, počkajte! – zasyčal a tresol pištoľ na policu.

Ludovít Januška sa nestal udavačom z vlastnej iniciatívy, iba podľahol násiliu a zvodom, biču a cukru. Nasľubovali mu všeličo. A podviedli ho prečítaním vymyslenej výpovede docenta Hirnera. Rátal s tým, že zo súdu pôjde domov.

SAMOVRAŽEDNÉ RIEŠENIE

Ešte pred pojednávaním ma šéf vyšetrovania vyťahol z cely a ktovie prečo mi vraví: – Januška má štyri roky, vy sedem. Mali ste byť múdrejší, pán doktor! – Doteraz som bol len Oktavcom, chlapom mizerným, tvrdohlavcom a podobne – a zrazu pán doktor! Aj po procese prišiel za mnou: – Januška sa po rozsudku pokúsil v cele o samovraždu. Doktori ho zachránili.

V pojednávaní, v ktorom sa Januška stal vlastne žalobcom nás šiestich, je indicia schizofrénie a straty súdnosti. Nečudujeme sa Januškovmu samovražednému úmyslu. Všetko vychádzalo zo spôsobov výsluchov a z absencie akéhokoľvek práva.

Janušku zatkli 5. februára 1959 a už v tú noc ho začali vypočúvať. Skúsení vyšetrovatelia napriek svojej primitivnosti istotne postrehli, že tento muž je psychicky labilnejší ako ostatní, a refaz že je treba roztrhnúť na najslabšom mieste. Z materiálov sa človek mohol dozvedieť podrobnosti. Pri štvrtom výsluchu, ktorý sa začal o siedme ráno a skončil sa o deviatej večer, mu vyšetrovateľ Kopinec podstrčil pod nos akési pa-

piere. Podľa záverov rehabilitačnej previerky sa to odohralo asi takto: – Čítajte, človeče! A nezapierajte ako sprostý, keď dávno všetko vieme! Januška papiere odstrčil. – Nechcete to čítať? Bojíte sa? Tak to prečítam ja. A Januška zdrevel. Kopinec mu čítal falošnú zápisnicu, ktorú deň predtým napísali a dokonca aj podpísali, napodobňujúc podpis Alexandra Hirnera. Vystrašený Januška si prirodzene nemohol všimnúť, že podpis je falošný, s tým autori projektu rákali. S úžasom počúval text. Myšlienka, že by mohlo ísť o hru, mu zrejme ani len neprišla na um. A Kopinec len čítal a čítal: Priznávam zorganizovanie skupiny, ktorá si dala za cieľ porážku nášho zriadenia a v spolupráci s podobnými skupinami v zahraničí chcela vytvoriť politické podmienky pre vznik konfederácie podunajských štátov. Otcem myšlienky bol môj spolupracovník Januška. Keď sa myšlienky chopili ďalší kolegovia, Januška svoj projekt rozšíril aj o Poľsko tvrdením, prečo by tam nemali byť aj Poliaci, veď aj tí sú naši... Myšlienku sme chceli realizovať s pomocou Otta Habsburga, posledného potomka panovníckeho rodu z čias rakúsko-uhorskej monarchie...

Januška musel byť ošarosený. Uvedomil si, že mu nezostáva nič iné, len priznať vinu, ktorú nikdy nespáchal. Čosi sa však v ňom búril. Keď už nakoniec takmer všetko priznal, rozhorčene sa bránil, že Poľsko nikdy nespomenul, už aj preto nie, lebo neleží pri Dunaji! Vzoprel sa aj pri mene Otta Habsburg. O možných kontaktoch s ním nič nevie, ale ak to pán docent Hirner priznáva, asi to bude pravda.

KONFIDENTI V CELE

Zápisnica spísaná s Januškom sa veľmi zapáčila predsedovi senátu JUDr. Gašparovi Kubekovi. Dal si teda pred pojednávaním Janušku predviesť.

– Pán Januška, Hirner sa priznal, že chcel celú vec organizovať na čele s Ottom Habsburským. Tak prečo vy to máte tajiť? Povedzte áno a bude to v najlepšom poriadku. Máte za sebou všetky tie neprijemnosti, nevlúdne správanie vyšetrovateľov, samotku, odlúčenie od rodiny... O štvrtinu sa začne pojednávanie, tak to nepokazte! Prokurátor sa bude snažiť vymámiť od vás priznanie, že ste chceli založiť nový štát s Ottom Habsburským, vy o tom síce nič neviete, ale nepričte sa. Hirner to priznal, a hotovo. Možno to bude zatkať, vy však povedzte, áno, chceli sme to. Dajte si cigaretu, to ešte stihneme, a ja vám sľubujem najmiernejší trest a basu v Žiline, aby ste neboli ďaleko od rodiny.

Potom dostal štyri roky a päťtisíc pokuty.

Doktorovi Jozefovi Telgárskemu, ktorý pri výsluchoch odmietal akúkoľvek vinu, dali do cely konfidenta Gregara. Telgársky sa sprvu potešil, že nebude v cele sám, lebo samota ho deprimovala. Po niekoľkých dňoch mu však spolunocľaník liezol na nervy. Medzi výsluchmi ho strašil opismi najčastejšie používaných spôsobov mučenia a stále mu pripomínal proces so Slánskym a s Clementisom.

– Ľudsky a z duše ti radím, – hučal doňho, – priznaj všetko, čo od teba požadujú. Keď sa priznáš, fízli ti dajú pokoj, inak z toho smrdí šibenica.

U Ing. Štefana Veselého bol počas celej prípravy hlavného pojednávania obhajca raz, posedel si s ním štyridsať minút, potom sa obhajoby vzdal. S docentom Hirnerom sa obhajca rozprával dovedna dvadsať minút. Mne nasadili do cely konfidenta Velčíka a nejakého mladého muža menom Kamil. Pri jednom večernom výsluchu šéf vyšetrovateľov Šutvaj zdvihol telefón, mňa nechal stáť a on pol hodinu čítal dcérke rozprávku pred spaním. U esperantistu Tvarožka bol obhajca štvrtú hodinu, aj to v prítomnosti vyšetrovateľa Širanca. Keď odchádzal z cely, obrátil sa k Širančovi a s úsmevom vraví: – Prepáč, Janík, že som ťa tak dlho zdržal, ale povinnosť je povinnosť.

Autori scenára vedeli, že reči pri poháriku o akejsi konfederácii budú na hrdelný políciami. Nepriateľov ľudu treba odhaliť v širších súvislostiach. Predložiť celkové hodnotenie diela nemohli. Autormi hesiel boli vážení ľudia – literárny historik akademik Andrej Mráz, profesor architektúry národný umelec Emil Belluš, marxistický filozof akademik Vojtech Filkorn, významný európsky matematik profesor Jur Hronec, vo svete uznávaný fyzik profesor Ilkovič, známi lekári Čársky, Déer, Haviar... Ak sa však vyberú z encyklopédie drobnosti a patrične sa nafúknu, zabudne sa na celok. A keď sa pridá aj tá konfederácia, vznikne presvedčivý obraz nepriateľov. Projektanti procesu si na to vymysleli komisiu zalcov pri tlačovom odbore Krajského národného výboru. Títo pozberanci mali hodnotiť dielo stoviek slovenských vedcov. Ich mená sa už nikto nezozvie. Na základe ich expertízy obžaloba ako najvážnejšie chyby našej encyklopédie uviedla: V slovníku sa venovalo Biblii a cirkevným pamiatkam 1 517 hesiel, kým marxizmu-leninizmu len 641; do knihy sa vpašovali také bezvýznamné osoby ako Jozef Ciger-Hronský, Eugen Kramár a František Dibarbora... Vyzývavo uviedli mená maďarských spisovateľov, ktorí počas kontrarevolúcie v roku 1956 zradili socializmus, neštítali sa ani toho, aby po hesle Buďonnyj zaradili heslo buďonovský kôň, čo je akýsi typ zvierata, teda im išlo o zosmiešnenie legendárneho sovietskeho maršala, podobne za heslom bacil uviedli heslo Bacilek, čo bol jasný zámer a urážka predstaviteľa našej strany...

ZBYTOČNÝ SÚD

Začiatkom mája bolo všetko pripravené. Dňa 11. 5. 1959 vystúpil s obžalobou prokurátor JUDr. Ján Štulažter: Pred sebou máme skupinu rozvracačov zriadenia, ktorá sa neštítala myšlienky zatiahnuť do svojich pekelných plánov zarytého nepriateľa nášho ľudu, politickú mŕtvolu, potomka zhnitej rakúsko-uhorskej ríše Otta Habsburského. Členovia skupiny priznávajú, že kuli plány na rozbitie štátu robotníkov a roľníkov a nadchýnali sa myšlienkou akejsi konfederácie podunajských štátov, v ktorej by uvrhli náš pracujúci ľud pod nadvládu skrachovaných feudálov a buržujov. Je jasné, že zločinecká skupina Hirner a spol. mala aj ďalšie plány. Chcela zasiať semeno buržoáznej ideológie do mysli a srdca našich ľudí a našej mládeže. Pod rúškom, že vedecky pripravujú slovenskú encyklopédiu, vpašovali do nej heslá, kto-

ré sa vysmieľajú z hodnôt našich dejín...

Proces trval tri dni. Alexander Hirner priznal, že sa zapodieval myšlienkou o konfederácii. Nijaké spojenie s cudzinou však neprípúšťal. Ludovít Januška priznal, že sa mu myšlienka konfederácie podunajských štátov celkom páčila. Ján Olexa pripustil, že sa zamiešal do debaty, ale nešlo o nijaký komplot, to si tu niekto vymýšľa...

Vyšetrovateľ Kopinec sa pri tých slovách tak nazlostil, že vybehol na chodbu a začal mlátiť do parapetnej dosky, až ho musel súdny zriadenec upozorniť, že ruší súd.

Jozef Telgársky povedal, že reči, ktoré viedli, by mohol niekto aj takto vysvetliť, ale predseda si treba uvedomiť, že šlo len o nezáväzný rozhovor. Heslá encyklopédie bránil. Euard Tvarožek nepriznal nič. Celé je to výmysel, povedal, on nie je proti socializmu, ale proti socialistickému realizmu, nech si to pán prokurátor nepletie. Ja som bol stručný: o akejsi konfederácii som počul prvý raz od vyšetrovateľov. Istotne, v encyklopédii môžu byť aj nedostatky, povedal som, tie sú v každom diele. Úmyselné pašovanie akýchsi ideológií do náučného slovníka, či rozvracanie republiky odmietam.

Potom predseda senátu JUDr. Kubek prečítal rozsudok.

Docent Hirner – trinásť rokov v najťažšej skupine, odobratie vedeckých hodností, štátnych vyznamenani, občianskych práv a pokuta desaťtisíc korún (vtedy to bol asi polročný plat). Mňa odsúdili na sedem rokov, Jána Olexu na šesť, Eduard Tvarožek a Štefan Veselý dostali o niečo nižšie tresty, Ludovít Jančušek, ako vieme, si vyslúžil štyri roky. Hirner, Olexa a ja sme sa proti rozsudku odvolali na Najvyšší súd. Bol to vyhodnený peniaz. Mój pražský obhajca, skúsený v politických procesoch, povedal manželke: – Váš manžel je nevinný v plnom rozsahu. Trestný spis je vyfabrikovaný, rovnako ako celý proces. Ak si však predseda senátu Najvyššieho súdu chce zachovať miesto, musí rozsudok krajského súdu potvrdiť.

Nemýlil sa. Alexander Hirner a ja sme išli do uranových baní v Bytíži pri Příbrame. Ostatní na iné nútené práce. Len Januška zostal v žilinskej väznici.

Pre nás z latinského Per aspera ad astra – Utrpením k hviezdám, zostalo len to utrpenie. Na rehabilitáciu sme čakali ešte celé roky. Prvej som sa dožil paradoxne až po okupácii. Pripravovala sa v obrodnom roku 1968, ale nielen Božie súdy melú pomaly, takže kým to prešlo všetkými stupňami justície, boli tu už Rusi a písal sa rok 1969.

Po novembri 1989 prokuratúra zhromaždila jedenásť výpovedí zainteresovaných, aby sa juridické doriešila kauza Encyklopédia. Vyšetrovateľ JUDr. Štefan Vrbovský neprejavil iba právnický um a dôslednosť, ale aj cit pre spravodlivosť a ľudskosť. Po jeho záveroch nasledovala úplná súdna rehabilitácia na Najvyššom súde v Bratislave. To bola právna bodka za justičnou schizofréniou, ktorá dovedna trvala tridsať rokov.

Alexander HIRNER

V čom treba vidieť príčiny povážlivého nedostatku národného vedomia Slovákov Štepy nemožno pestovať na smetisku dejín

Keď sme my Slováci z rozličných sveta strán po desiatkach rokov mohli opäť navštíviť svoju vlasť pod Tatrami, jedným z prvých dojmov, ktorý nás priam šokoval, bola všeobecná vlačnosť, nezáujem, ba neraz až neznášanlivosť, s akou takmer všetci, s ktorými sme sa pustili do rozhovoru, reagovali na naše spontánne prejavy lásky k národu a našej slovenskej vlasti.

Prof. Milan S. ĐURICA – Foto: Ladislav LESAY

Významný slovenský historik prof. Milan S. ĐURICA

Mňa osobne tento postoj najviac prekvapil u jedného z podpredsedov vtedajšej vlády, ktorý aj teraz zastáva vysokú funkciu. Keď sa neskôr aj našim pričinením rozvinuli debaty o práve Slovákov ako nacionalistov či až šovinistov. Nechýbali aj takí, čo v prejavoch národného vedomia a hrdosti videli strašáka fašizmu. Zatiaľ sme my Slováci z rozličných demokratických štátov i vzdialených kontinentov nerobili nič iné, iba sme sa vyjadrovali a správali tak, ako sme to dlhodobo pozorovali a osvojili si podľa správania sa slobodných príslušníkov všetkých normálnych národov na svete.

■ NIČOTNÁ HRDOSŤ

Nedávno – po takmer pätnástich rokoch – výsledok prieskumu amerických sociológov z Chicagskej univerzity, podľa ktorého Slováci majú najnižší stupeň národného vedomia a následne i najmenej národnej hrdosti v celej európskej oblasti bývalých satelitných štátov Zväzu sovietskych socialistických republík, presvedčivo potvrdil, že náš údiv bol oprávnený a že reakcia časti slovenskej inteligencie iba dokazovala, že jej a značnej časti obyvateľstva dnešného Slovenska chýba čosi, čo sa v nepomerne vyššej miere oprávnené a zákonito prejavuje u všetkých národov Európy.

Tu teda máme právo i povinnosť položiť si otázku: Prečo sú dnes mnohí Slováci takí, akí sú? Prečo sa v takej extrémnej miere odlišujú od všetkých ostatných národov Európy, ba i celého kultúrneho sveta?

Na vyčerpávajúcu odpoveď by sme potrebovali napísať celú knihu. Preto sa tu pokúsím odpovedať iba poukázaním na jednu z najzákladnejších a ľahko evidovateľných príčin tohto stavu.

Národné vedomie a následná národná hrdosť sú podmienené dvoma faktormi, vyplývajúcimi zo samej podstaty ľudskej bytosti. Prvý z týchto faktorov je fyzicko-biologického charakteru a druhý je duchovno-kultúrna hybná sila. Obidve tieto zložky patria k sebe ako telo a duša človeka. Ako len harmonický súlad a rozvoj týchto dvoch zložiek vytvára z človeka opravdivú osobnosť, tak aj spoločenstvo ľudí príbuzného pôvodu a im vlastnej osobitnej kultúry vytvára plnohodnotný národ.

V našom stredoeurópskom geopolitickom a kultúrnom priestore hlavnými národotvornými faktormi boli mocensko-štátna štruktúra a cirkevno-náboženská organizácia. My sme Slováci, lebo naši vzdialení stredovekí predkovia už od 7. storočia začali prekonávať pôvodné spoločenské štruktúry rozšírených kmeňových zoskupení a pod vplyvom pozostalosti Rímskej ríše a nadvlády ázijských Avarov vytvorili prvé nadkmeňové obranné vojensko-politické štruktúry, z ktorých ako prví v tomto priestore – vyše sto rokov pred susednými príbuznými kmeňmi – vytvorili si mocensko-politické útvary predfeudálneho a ranofeudálneho charakteru. Už s druhou polovicou 9. storočia – podobne s chronologickým náskokom aj niekoľkých storočí pred inými slovenskými národmi – naši stredovekí predkovia dokázali si zriadiť aj vlastnú cirkevno-náboženskú organizáciu závislú priamo od rímskeho pápeža. Tieto dva faktory podmienovali etnogenézu Slovákov podobne ako neskôr u všetkých našich západných, severných aj východných slovanských susedov.

■ ZHUBNÝ ZLOM

Tento sľubný začiatok bol však drasticky zaseknutý postupnou stratou vlastnej národnej štátnosti už začiatkom 10. storočia. No prá-

ve historický fakt, že napriek chýbajúcej dlhodobej účinnosti tohto základného faktora etnogenézy si slovenský národ podnes zachoval svoju identitu, dokazuje, že už vtedy, v čase straty svojej štátnosti, proces jeho etnogenézy musel dosiahnuť takú kvalitu národnej identity, že ju nemohol zmazať ani historický vývoj v nepriaznivých politických podmienkach. Opierajúc sa o pevnejší pilier svojho nábožensko-kultúrneho dedičstva Slováci sa zachovali Slováckmi po celých osemsto rokov uhorskej štátnosti. Silou svojej národnej identity dokázali prekonať aj dva veľmi nebezpečné mocensko-politické náporov susedných národov s cieľom ich asimilácie tak v 19., ako aj v 20. storočí. Ba práve aj pod vplyvom týchto, živelný odpor vyvolávajúcich náporov sa im podarilo dokonca dva razy opäť získať aj vlastnú štátnu suverenitu.

Neprotirečí to však tomu, čo sme na začiatku konštatovali o povážlivom nedostatku národného vedomia? Neprotirečí. Lebo národná identita je skutočnosť objektívneho charakteru, kým národné vedomie je psychologický stav subjektívneho individuálneho aj spoločenského charakteru, ktorého intenzitu podmieňuje celý rad rozličných faktorov.

■ CHYBY VÝCHOVY

Prvým a najdôležitejším faktorom rastu a hĺbky národného povedomia vždy bola a je národná výchova. Túto v zdravej spoločnosti začínajú rodičia, teda základná bunka každej spoločnosti, ktorou je rodina. Najmä v našej súčasnosti však kvalitu výchovy širokých vrstiev národa podmieňujú školy všetkých stupňov. Nie je to náhoda, že všetky totalitárské režimy si pokladajú za absolútnu prioritu po uchvátení moci vyhradiť si úplnú kontrolu školstva.

Tak to bolo aj v septembri 1944, keď už hneď v prvých dňoch povstania, ktorého hlavným cieľom bolo vyhlásenie Československej republiky a teda rozbitie obnovené slovenskej štátnosti, vtedy ešte samozvaná Slovenská národná rada svojím nariadením číslo 5/44 zo 6. septembra 1944 sa chcela zmocniť škôl „všetkých kategórií a stupňov od detských opatrovní a útulní až po vysoké školy“. To bolo potom od roku 1945 spoločným programom, dôsledne realizovaným československými a komunistickými vládami.

Obidve slovenskému národu nežičiace zložky vtedajšej politickej moci veľmi dobre chápali kľúčovú dôležitosť školskej výchovy, a preto aj dosiahli to, čo nás teraz uponižuje a trápi. Odvtedy – okrem nás najstarších – všetky dnes žijúce generácie boli vychované školstvom totalitárneho systému, ktorý nielenže nemal záujem výchovou a výučbou pestovať národné povedomie, ale mal vyhranené závery vstúpať do mysli a do srdca slovenských detí a mladých ľudí ideologické dogmy marxistického internacionalizmu, bojovného ateizmu a politického čechoslovakizmu. Poľ storočia takéhoto celoplošného a exkluzívneho školenia nemohol nenechať v mysliach a citoch týchto generácií svoje zhubné stopy.

■ ZASIEVANIE ČECHOSLOVAKIZMU

Na toto sme sa usilovali upozorňovať vedúce osobnosti slo-

venského politického i kultúrneho života. Osobne som mnohým z nich pripomínal, že Slovensko sa nachádza v podobnej situácii, ako to bolo v Taliansku po zjednotení v šesťdesiatych rokoch 19. storočia. Vtedy na jednom z prvých zasadaní talianskej vlády jeden z tvorcov nového národného štátu vyhlásil: „Podarilo sa nám vytvoriť Taliansko. Ale teraz je našou hlavnou úlohou utvoriť taliansky národ.“ Poukazoval som aj na príklad východného Nemecka, kde ešte za Nemeckej demokratickej republiky po páde komunistickej totality nová vláda medzi prvými opatreniami reformovala školstvo. Prioritne prepustila zo služby 1 504 profesorov, docentov a iných učiteľov, ktorí sa špecializovali na vyučovanie marxizmu-leninizmu a boli aktívnymi členmi komunistickej strany a jej rozličných organizácií. Pre ostatných učiteľov organizovala osobitné kurzy, aby mohli korigovať svoje predošlé školenia a vyučovať v duchu demokratických slobôd. Aj to prispelo k následnému zjednoteniu Nemecka.

Nič podobné nepodnikla ani jedna z doterajších vlád Slovenskej republiky. Podnes sa na našich školách vyučuje podľa niekdajších osnov a s niekdajšími pedagogickými príručkami, často v tom istom duchu – ak už nie otvorene marxizmu-leninizmu, takurčite v duchu starého a opäť aj z katedier hlásaného čechoslovakizmu. A nie je to žiaľ iba na štátnych školách. Lebo keď som raz prednášal trom triedam maturantov na jednom katolíckom gymnáziu, z väčšiny otázok, ktoré mi tí dospievajúci študenti položili, až sála nevraživosť hraničiaca s nenávisťou voči všetkému slovenskému. Hovoril som o tom s riaditeľom školy. „Viem o tom,“ odpovedal, „ale nemôžem to nijako zmeniť. Dejiny vyučuje veľmi schopná učiteľka, pôvodom Češka, ktorá si žiakov dokáže získať a presvedčiť. Takže z našich žiakov robí Čechoslovákov. Ja nemám právo kontrolovať obsah vyučovania jednotlivých predmetov a žiadna štátna inšpekcia prakticky nejestvuje“. Potom sa nemôžeme čudovať, že práve najmladšie ročníky dospievajúcej mládeže sú takmer totálne odcudzené slovenskému národu, nemajú k nemu nijaký citový vzťah a necítia nijakú mravnú povinnosť učiť si jeho dejiny, pestovať jeho kultúrne dedičstvo a prispieť k budovaniu, posilňovaniu a udržaniu jeho štátnosti.

Záver je preto jednoznačný: Pretože v uplynulých takmer dvoch desaťročiach napriek politickým zmenám ani jedna z doterajších vlád Slovenskej republiky nedokázala – alebo nechcela? – podstatne zmeniť obsahy a pedagogické zameranie školských osnov najmä na poli slovenských dejín a občianskej výchovy, nemožno sa čudovať, že ani dnes, po takmer celých dvadsiatich rokoch obnovené slovenskej štátnosti, stupeň národného vedomia sa pohybuje v najnižších až kritických polohách a následne aj národná hrdosť je tu takmer neznámou veličinou.

■ NÁPRAVA DEFORMÁCIÍ

Pri posledných parlamentných voľbách väčšina slovenských voličov dokázala svojimi volebnými hlasmi odovzdať zákonodarnú moc do rúk zodpovedných čini-

teľov, ktorí sa už opätovne verejne vyslovili za nevyhnutnú nápravu tohto smutného a ponižujúceho stavu národného povedomia a národnej hrdosti. Ak vláda i parlament budú dôsledne uplatňovať tento vyhlásený program a podporovať náležité iniciatívy na jeho realizáciu, ak naše rodiny a najmä naše školy sa intenzívne zapoja do tejto široko koncipovanej akcie, tak sa situácia aj v pomerne krátkom čase niekoľkých rokov môže obrátiť na lepšiu.

Naše doterajšie vlády – žiaľ všetky bez výnimky – nezaložili doteraz akademickú ustanovizeň s jednoznačným a intenzívnym študijným programom historického a náboženského obsahu národných dejín – a v pomere k počtu obyvateľstva by sme ich potrebovali aspoň dve – ale naopak, až s nepochopiteľnou nezodpovednosťou zachovali nezmenený celý školský systém s jeho starými marxisticko-boľševickými osnovami, pedagogickými príručkami a učiteľmi. Títo v značnej väčšine podnes vyučujú a vychovávajú mládež k bezduchému materialistickému internacionalizmu, teraz aj pod elegantnou etiketou európskej „otvorenej spoločnosti“, a upevňujú v mladých dušiach hriechu neznalosť historických koreňov národa, do ktorej neprestávajú vstúpať absurdné tézy historickým vývojom na smetisko dejín vyhodeneho čechoslovakizmu.

■ MRVNÝ ZÁVÄZOK

Toto je jedna z hlavných príčin našej súčasnej duchovnej, ale nielen duchovnej biedy. Preto je najvyšší čas, aby sme sa my Slováci zobudili. Aby sme si uvedomili, že máme svoje hlboké historické korene v slávnej štátovej náboženskej i kultúrnej minulosti, ktorá nás mravné zaväzuje. Aby sme sa nebáli nikoho, ani blízkych či vzdialených veľmoci tohto sveta, ale si uvedomili naše sväté právo žiť a rásť v duchu našich národných tradícií. Na to nás oprávňuje aj najzákladnejší princíp každého demokratického zriadenia, podľa ktorého je aritmetická väčšina, ktorá rozhoduje o charaktere, hodnotách a cieľoch orgánov zákonodarstva i výkonnej moci v správe štátu.

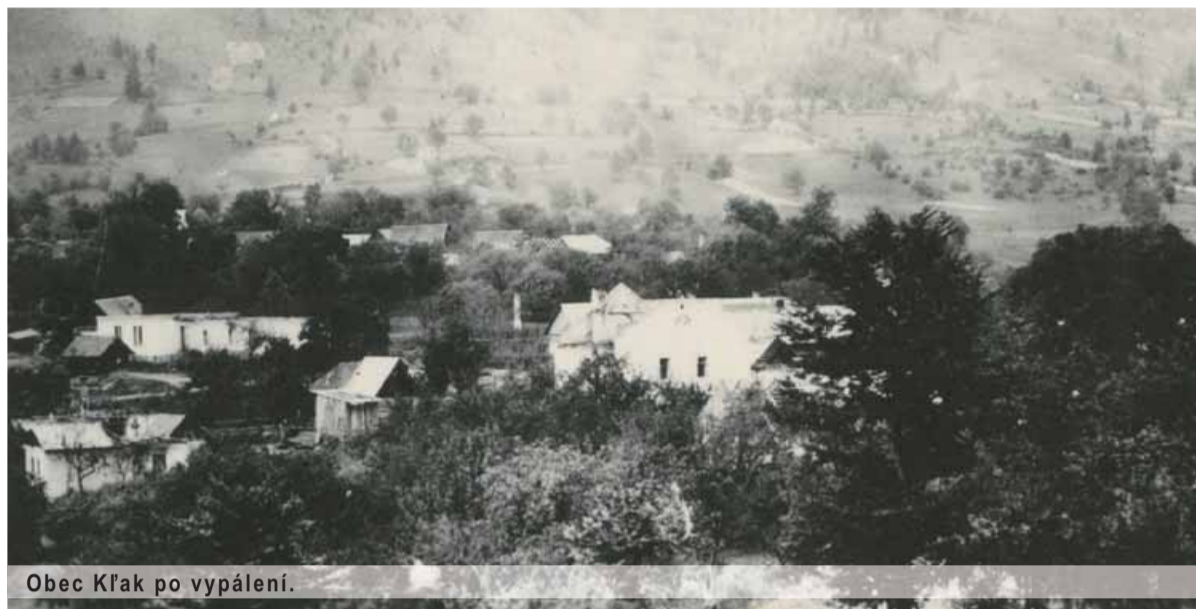
Je jedným z krikľavých paradoxov najnovšieho vývoja v našom štáte, že nad štyrmi pätinami veriacich občanov slovenskej národnosti neraz rozhodujúcu moc dostali do rúk predstaviteľia mikroskopických zoskupení Slovákom národne i nábožensky úplne cudzích alebo odcudzených jednotlivcov. Za takýto vývoj spoločnosti sme zodpovední všetci. Lebo iba správne použitie volebného lístka, prakticky jediný a práve preto nielen politický, ale aj mravné zodpovedný prejav moci, ktorou každého občana vybavuje základný ústavný zákon, môže túto absurdnú situáciu podstatne zmeniť a dať našej spoločnosti impulz na správnu orientáciu ďalšieho vývoja v súlade so základnými hodnotami našich historických koreňov na zachovanie a zveľadenie vzácneho dedičstva našich otcov.

Autor je historik.
Medzititulky redakcia

Slovenskí príslušníci Edelweissu zrejme nevinných nevraždili K r v a v o č e r v e n ý p l e s n i v e c

Pred takmer polstoročím, v novembri 1962, pred Krajským súdom v Banskej Bystrici sa za rozsiahlej publicity uskutočnil proces so slovenskými príslušníkmi protipartizánskej jednotky Edelweiss – Plesnivec, ktorí sa mali dopustiť početných vražd na rôznych akciách, najmä v dedinách Kľak a Ostrý Grúň pri Žarnovici, kde 21. januára 1945 bolo zavraždených 146 tamojších obyvateľov, vrátane žien a detí. Bolo to naozaj tak?

Peter BIELIK – Foto: archív

Obec Kľak po vypálení.

Do spomínaného roku sa o tejto tragédii referovalo často, spomínala sa pri rôznych príležitostiach a podrobne sa rozoberali jej okolnosti a aktéri – najmä pri súdnych vyšetrovaniach, ale nikdy sa nevrátilo, že by vinníkmi boli Slováci. Vždy sa uvádzalo, že dediny prepádli a vypálili Nemci najmä z jednotky SS, ako aj Feldjägeru, Feldpolizei, a Heimatschutzu. Tí poslední boli zo susedných nemeckých dedín Píla a Veľké Pole. Tak to trebárs uviedol na výsluchu v roku 1945 a nasledujúci rok na súde účastník tejto akcie František Richter, pôvodcom Nemec, tak to opisal veliteľ stanice ZNB vo Veľkom Poli v roku 1946, tak vypovedali miestni obyvatelia na súde s prezidentom Tisom v roku 1947 a napokon tak o tom referovali pisatelia článkov v miestnych novinách Pohronský hlas ešte v januári 1960.

■ NEVYSVETLENÝ OBRAT

Až zrazu v roku 1962 došlo k obratu. Ako sa zistili iní vinníci a prečo sa na nich prišlo až po sedemdesiatich rokoch, to už príslušné bezpečnostné a štátne orgány nevysvetlili. Túto otázku im vtedy ani nikto nepoložil a táto otázka sa nekladla ani neskôr, aj keď je zásadná...

Dnes už dobre vieme, že politické procesy za komunistickej éry boli neraz čiastočne zmanipulované alebo úplne vykonštruované, najmä keď sa im pripisoval aj propagandistický význam a rozmer – ako to bolo aj v tomto prípade. Aj preto mnohé z nich už boli revidované a ich účastníci rehabilitovaní. Rozsudok v tomto procese je však stále platný. Blížiaci sa výročie procesu je preto vhodná príležitosť na informovanie verejnosti o takých jeho stránkach, o ktorých sa vtedy občania nedozvedeli a rovnako nepoznali ani súvislosti, ktoré ho sprevádzali.

V prvom rade si treba všimnúť, že súd neskúmal účasť iných nemeckých jednotiek na akcii v Kľaku a v Ostrom Grúni ani príslušníkov Edelweissu pochádzajúcich zo Sovietskeho zväzu. O nich sa takmer ani nezmenili. Aj to poukazuje na to, že k prípadu sa neprístupovalo objektívne.

■ JEDNOTKA EDELWEISS

Bola to výkonná jednotka nemeckej vojenskej spravodajskej služby Abwehru. Na Slovensku pôsobilo takýchto špeciálnych jed-

notiek viac, no táto bola najpočetnejšia a najvýznamnejšia. Začala sa formovať v septembri 1944. Na jej čele bol mjr. Thun-Hohenstein. Štáb tvorili asi dvadsiati príslušníci nemeckej armády. V mužstve spočiatku boli najmä sovietski vojnoví zajatci, ktorí súhlasili so službou pre protivníka. Bolo ich okolo sto. Postupne sa k nim pripojili aj asi dve desiatky zajatých účastníkov povstania, ktorí sa tak zachraňovali pred trestom, ako aj niekoľko príslušníkov Heimatschutzu – milície z Hornej Štubne. V novembri k jednotke pričlenili asi dvesto príslušníkov Slovenskej pracovnej služby. Tí pôvodne na Záhorí vykonávali trojmesačnú predvojenskú službu. Po vypuknutí povstania časť z nich pričlenili do novovytvorenej špeciálnej jednotky Slovenskej pracovnej služby, kde mali byť nasadení na strážne úlohy už v rámci vojenskej služby. Začiatkom októbra ich premiestnili do Žiliny, kde dostali výcvik a boli vyzbrojení puškami a guľometmi. Ich veliteľom bol spočiatku poručík Martin Kaniok. Po absolvovaní výcviku v novembri ich začali nasadzovať na protipartizánske akcie, čo asi spočiatku nikto z nich nepredpokladal. M. Kaniok neskôr uviedol, že tieto akcie sabotoval a pomáhal slovenským občanom. V polovici decembra tretinu jednotky aj s M. Kaniokom odvelili do Bratislavy a zvyšok pod velením kapitána Ladislava Nižňanského premiestnili do Kremnice. Nižňanský bol pôvodne účastník povstania, ale po zajatí sa dal do služieb Edelweissu. Ako veliteľ si však podľa všetkého počínal pasívne, aj preto ho súd spod obžaloby na prvom procese v roku 1946 oslobodil.

Koncom januára sa jednotka vrátila do Žiliny a pri tejto príležitosti z nej do Bratislavy premiestnili ďalších asi 80 členov. Potom neustále sa zmenšujúcim počtom operovala na viacerých miestach západného Slovenska. Niektorých jej členov zastihol koniec vojny na území Čiech...

■ PROCES S DIREKTÍVAMI

Do prípravy procesu sa okrem štátnej bezpečnosti a prokuratúry zapojil aj vrcholný orgán komunistickej strany – byro Ústredného výboru KSS. Na jeho čele stál Karel Bacílek, známy účastník na vykonštruovaných politických procesoch a zároveň opora centralizačnej línie vtedajšieho vedenia KSC. Na zasadnutí 26. októbra 1962 byro

predstihom informoval o priebehu procesu – napríklad kedy bude obžaloba predložená súdu a za aké trestné činy, kedy sa začne súd, kedy sa vyhlási rozsudok... Uviedol tiež, že aj keď vyšetrovanie nie je skončené, pred súd bude postavených 14 osôb – Ladislav Nižňanský, Martin Kaniok, Bartolomej Gurský, Oldřich Vystavěl, Ján Stančok, Viliam Štulca, Ján Holbus, Martin Lajda, Milan Vričan, Ladislav Ruszo, František Kán, Ján Hudák, Ernest Capko, Ján Repaský a asi 12 ďalších sa postaví pred súd dodatočne. Pritom obvinení v tej istej veci sa zásadne súdia spolu. Zapojenie mimosúdneho orgánu do súdneho konania je dôvodom na zrušenie rozsudku a obnovu procesu. Byro schválilo, že proces treba čo najširšie využiť – a to vnútropoliticky: „ukázať ohavnosť klérofašistickej politiky celého režimu tzv. slovenského štátu a medzinárodného fašizmu vôbec“, čo „vytvorí predpoklady pre ešte účinnejší boj proti prejavom zvyškú ľudáctva na Slovensku“; ako aj zahraničnopoliticky: „ukáže sa podstata svetového fašizmu ... k oživovaniu ktorého dochádza v súčasnom období v ... najmä NSR“.

Proces s príslušníkmi jednotky Edelweiss.

Súd postupoval presne a rýchlo podľa Bacílkovej správy. Tridsiateho októbra vyšetrovatelia zaslali prokuratúre Správu o zakončení prípadu s návrhom na konečné opatrenia. Prokurátor, člen KSS, už 1. novembra dokázal podať obžalobu súdu – 76 husto písaných strán – s tým istým znením, čo neukazuje na samostatný postup oboch zložiek činných v trestnom

konaní. Súd, ktorý pozostával len z členov KSS, už 12. novembra začal hlavné pojednávanie. Skončilo sa 22. novembra. Jedného obžalovaného (v neprítomnosti) odsúdili na trest smrti, 12 obžalovaných dostali tresty na 10 – 15 rokov väzenia a dvaja na 5 – 8 rokov...

Ani načasovanie termínu vyhlásenia rozsudku nebolo asi náhodné. Nasledujúci deň – 23. novembra, sa začínal zjazd Komunistickej strany Slovenska. Ortieľ mal zrejme za cieľ čo najviac zapôsobiť na účastníkov zjazdu i na tých členov strany, čo neboli spokojní s postupujúcou centralizáciou Česko-Slovenska.

Všetkých obvinených odsúdili za tzv. vojenskú zradu, aj keď neporušili zákony štátu, ktorého občanmi boli v rokoch 1944 – 1945. A ak by sa jej boli dopustili, potom logicky pred súd mali postaviť aj ostatných, okolo dvesto vtedy ešte žijúcich slovenských príslušníkov Edelweissu – čo sa nestalo.

Zo 14 obvinených jedenásť odsúdili aj za vraždu alebo spoluúčasť na vražde. Aj tu vyvstáva otázka, prečo za tento trestný čin nebolo odsúdených ďalších asi sto príslušníkov jednotky, ktorí sa tiež mali zúčastniť na akcii v Kľaku a konať podobne ako odsúdení?

■ VYNÚTENÉ SVEDECTVÁ

Ako to bolo priznateľné pre procesy tohto druhu, z vraždenia sa „usvedčovali“ len príslušníci jednotky – buď seba samých, alebo jeden druhého. Uvádzali trebárs, že na akcii sa zúčastnila celá jednotka. Zaujali postavenie pri dedine a odtiaľ na signál všetci spustili do dediny dlhotrvajúcu intenzívnu paľbu, pričom len z jedného guľometu vystrelili 1 600 nábojov. Takto zabíjali aj civilov, ktorí pobehovali medzi domami len v spodnom oblečení...

Z vojenského hľadiska to bol nezmysel, veď takýto postup by poškodil ich samých, lebo v čase útoku nevedeli, že partizáni mali o trestnej výprave informáciu a z dediny sa stiahli. Museli teda rátať s tým, že sa stretnú so silným, približne rovnako početným protivníkom. Takouto strelbou by

alebo Ostrého Grúňa, ktorí svedčili na súde; nespomenuli ani to, že by niekto z nich pobehoval po dedine v nočnom oblečení; nikto neuviedol, že by videl niektorého z obvinených v týchto dedinách a už vôbec nie, že by niektorého z nich videli zabíjať. Ešte aj dnes si to možno overiť u obyvateľov Kľaku...

Ako ďaleko k pravde mali výpovede príslušníkov jednotky, vidno aj z tvrdenia J. Stančoka, že na akciu Kľak bol vyslaný spolu s B. Gurským a J. Hudákom ako prieskumná hliadka. Aj E. Capko tvrdil, že v Kľaku bol B. Gurský. V. Štulca tiež tvrdil, že J. Hudák bol v Kľaku. Napriek tomu, že Gurského a Hudáka „usvedčovali“ až dvaja svedkovia, na základe iných dôkazových materiálov súd nepotvrdil ich účasť v Kľaku a za vraždu neboli odsúdení. Akú hodnovernosť potom mali výpovede týchto „svedkov“ o účasti a činoch ďalších obžalovaných v Kľaku a v iných akciách?

Podľa výpovede O. Vystavěla časť jednotky vraj zvädzala priamo v Kľaku boje s partizánmi, ktorí na nich spustili paľbu z niektorých domov. Toto však nesedí s výpoveďou obyvateľa obce Jozefa Adamova, ktorý na otázku prokurátora jednoznačne uviedol, že z domov nikto nestrielal, ako aj obyvateľ Emila Zúbeka a partizánskeho komisára Antona Šagáta, že na jeho príkaz sa všetci partizáni pred príchodom Nemcov z Kľaku stiahli do hôr, takže k nijakým takýmto bojom nemohlo dôjsť...

Rovnako pochybné je „priznanie sa“ V. Štulca, že sám zastrelil päť partizánov, ktorí sa snažili utiecť z Kľaku. Podľa A. Šagáta a miestnych obyvateľov počas tejto akcie zahynuli len traja partizáni, ktorých ponechali v Kľaku, lebo boli ranení a chorí. Nemci ich v dedine našli a zabili bez boja. A podobných rozporov je viac.

Prečo príslušníci jednotky klamali, hoci tým veľmi poškodili seba a svojich druhov, o tom sa už na hlavnom pojednávaní zmienil L. Ruszo – pri vyšetrovaní sa robil na neho nátlak a mal strach. Po súde o rôznom druhu nátlaku, vyhrážok a manipulácie vypovedala väčšina z odsúdených.

■ KTO VRAŽDIL?

Slovenskí príslušníci Edelweissu v skutočnosti zaujali pozíciu pri dedine, kde mali zabrániť prípadnému úniku partizánov po útoku na Kľak. Keďže sa partizáni z obce stiahli už pred príchodom Nemcov, nemali po kom strieľať – ani nestrielali, a preto nikoho nezabili. Ich účasť na tejto akcii ostala dlhé roky neznámou nielen pre miestnych obyvateľov, ale aj pre slovenských Nemcov, ktorí sa zúčastnili na tejto akcii a boli priamo v Kľaku a v Ostrom Grúni. Tí sa o prítomnosti Slovákov na tejto akcii nezmenili na ani jednom procese, kde vystupovali ako obvinení, a to nielen pred rokom 1948, ale aj po ňom...

Tých, čo sú vinní za tragédiu na Kľaku a v Ostrom Grúni, skutočných vrahov treba podľa všetkého hľadať medzi príslušníkmi jednotky SS z Kremnice, medzi príslušníkmi nemeckých jednotiek v Žarnovici, ktorí sa tiež zúčastnili na tejto akcii, a tiež medzi príslušníkmi nemeckej bezpečnostnej služby SIPO-SD v Kremnici a Novej Bani, ktorí boli istým spôsobom zapojení do akcie. Táto ozbrojená zložka sa najviac podieľala na nemeckých represáliách v rokoch 1944 – 1945. Ak by sa do pátrania v tomto smere vynaložilo toľko úsilia a prostriedkov ako do propagandistického procesu v roku 1962, vinníci by už asi boli dávno známi.

Martýrov z Kragujevca si už nepripomínáme – ani výročie ich vzbury Keď sa drotársky regiment postavil proti cisárstvu

Začiatkom júna uplynulo smutné výročie popravy štyridsiatich štyroch slovenských vojakov náhradného práporu 71. trenčianskeho pešieho pluku v srbskom Kragujevci. Rozsudok smrti nad slovenskými vojakmi vynieslo velenie rakúsko-uhorskej armády. Dôvodom bola rebélia a odopretie poslušnosti. Vzburca bola prejavom odporu týchto vojakov proti vojne, proti veleniu armády a výrazom túžby vrátiť sa domov. Nezmyselnosť tragickej udalosti podčiarkuje skutočnosť, že sa odohrala už na konci prvej svetovej vojny, v čase, keď Rakúsko-Uhorsko prehrávalo boj o holú existenciu a rozpad monarchie sa neodvratne blížil.

René ŠKANDÍK - Foto: archív

Po historickej bitke pri Custozzi (1859) vznikol v roku 1860 v Benátkach 71. trenčiansky peší pluk. Od roku 1882 (okrem rokov 1893 – 1901) až do prvej svetovej vojny bol Trenčín stálym sídlom veliteľstva pluku, ktorý sa skladal z dvoch práporov – náhradného práporu a doplnovacieho veliteľstva pluku. Pluk doplňovali odvedencami z troch žúp – trenčianskej, oravskej a turčianskej. Aj preto sa mu hovorilo „drotársky pluk“.

■ KRVAVÉ KARPATY

Rakúsko-uhorská vojenská mašinéria nemala problémy s rukovaním slovenských vojakov. Tí v 71. pešom pluku tvorili až osemdesiat percent mužstva. Napriek tomu, že vo vojne nemali čo získať, veľká autorita panovníka, silná religiozita slovenského prostredia, viera v odvekú platnosť spoločenských poriadkov zaručovali na začiatku vojny bezproblémovú mobilizáciu Slovákov do armády. Odvelenie živelov slovenských rodín na východný front zo začiatku sprevádzala účinná propaganda úspešne živovaná vierou v „bleskové víťazstvo“, od ktorého závisel aj skorý návrat domov – na jarné práce na poliach...

Krátko po mobilizácii, 28. júna, vypravili trenčiansky 71. peší pluk na ruský front. Zúčastnil sa na tvrdých bojoch na haličskom úseku východného frontu ako súčasť 27. brigády 14. pešej divízie v rámci 1. armády. Trenčianski peši boli spolu s bratislavským 72. peším plukom súčasťou tejto brigády a preukázali veľkú statočnosť počas bojov v Haliči a Karpatoch, kde sa bojovalo zväčša bez podpory delostrelectva – často na bodáky. Práve toto obdobie zákopovej vojny je spojené s najotravnějšími zážitkami a najkrvavejšími obeťami slovenských vojakov v uniformách rakúsko-uhorskej armády v prvých rokoch vojny.

Rakúsko-uhorské velenie slovenských vojakov vysoko hodnotilo, 71. trenčiansky pluk dostal

niekoľkokrát pochvalu a uznanie za statočnosť a obetavosť. S uznaním sa o Slovákoch písalo v slovenskej, rakúskej aj maďarskej tlači.

■ PRESUN DO TALIANSKA

Pod silným tlakom Brusilovovej ofenzívy vyčerpanú 14. pešiu divíziu spolu aj s 71. peším plukom stiahli koncom októbra 1916 z východného frontu a presunuli na rakúsko-talian-sky front, kde boli súčasťou 5. armády.

Slovenskí vojaci čoraz ťažšie znášali následky naťahujúcej sa vojny a utrpenie vlastných rodín. Ich nespokojnosť prehľbovalo zlé jedlo, ktorého často ani nebolo, nedostatok šatstva, šírenie chorôb a celkovo zlá sociálna situácia. Medzi mužstvom sa šírili myšlienky bolševickej revolúcie v Rusku, prejavy nesúhlasu s vojnou, reptanie bolo čoraz hlasnejšie. Množili sa prípady dezercie. Mnoho vojakov prebehlo k Rusom, ďalší sa opätovnému nasadeniu na front vyhýbali dezerciou do zázemia. Vojensko-administratívne orgány v Uhorsku stále viac zamedzovali zamedzenie a stíhanie dezercie v zázemí, navyše keď sa zbehovia začali organizovať a vytvárali tzv. „zelené kádre“. Nad monarchiou reálne visela hrozba gerilovej vojny. Hlavným strediskom dezertérov bola oblasť Malých Karpát, kde sa koncom vojny sústreďovalo okolo štyri tisíc mužov. Odtiaľ prechádzali aj na druhú stranu rieky Moravy. Sú poznatky o ich pôsobení v Liptove aj na východnom Slovensku.

Ukončenie vojny a Brest-litovský mier na východnom fronte otvorili otázku recipročnej výmeny zajatcov. Pre Rakúsko-Uhorsko sa to mohlo javiť ako výhodný akt, ktorý doplní rednúce rady armády. Opak bol pravdou. Navrátilci sa stali vážnym problémom. Existovali vážne obavy, že by sa do radov armády mohli implementovať nežiaduce „sociálno-revolučné“ myšlienky ovplyvnené slovenskou ideou a rusofilstvom. Isté obavy boli aj z dovlečenia nákaz – najmä z moru.

■ LAVÍNA NESPOKOJNOSTI

Medzi navrátilcami, čo sa vracali k svojim jednotkám, boli aj príslušníci 71. trenčianskeho pluku, ktorých náhradný prápor bol dislokovaný v srbskom Kragujevci. Po príchode do Kragujevca ich podrobili tzv. ospravedlňujú-cemu konaniu. Museli sa ospravedlniť a vysvetliť prečo a za akých okolností padli do zajatia. Najmä voči navrátilcom slovenských národností sa od začiatku všíla vlna nedôvery, podozrievania a nepriateľstva. Ubohá sociálna situácia, znásobená národnostným útlakom, vyvolávala u radových vojakov pocit skrivodlivosti. Ich prejavy antisemitizmu pramenili z postavenia niektorých židovských dôstojníkov, ktorí si svoje armádne funkcie a pozície zabezpečili mimo riadneho armádneho postupu a len minimálny počet z nich mal frontovú skúsenosť zo zákopovej vojny. Vzájomné animozity a najmä hrozba nového nasadenia do frontovej línie na rieke Piave sformovali z navrátilcov v armáde otvorený rozvrtný element. Na jar 1918 sa rozhýbala lavína vzbur a pokusov o povstanie, ktoré vypukli v rôznych posádkach náhradných útvarov rakúsko-uhorskej armády. Všetky súviseli s príchodom navrátilcov z Ruska. Slováci podnietili päť z týchto 25 vzbur, čo pri ich štvorpercentnom zastúpení v armáde hovorí samo za seba. Rebélie vznikali väčšinou spontánne, živelne a len v niektorých prípadoch možno hovoriť o náznakoch vopred uváženeho, organizovaného konania vzbúrencov.

■ SLOVENSKÍ MARTÝRI

Napätá atmosféra v kragujevských kasárňach vyvrcholila večer z 2. na 3. júna 1918. Konflikt vyvolala náhoda. Vojak, čo sa vracal neskoro z vychádzky, sa dostal do sporu s poddôstojníkom – veliteľom izby. Jej výlučne slovenské osadenstvo, ktoré malo čoskoro odísť na front, sa hneď pridalo na stranu postihnutého vojaka. Výbušné prostredie sa vznietilo – vzbúrenci obsadili kasárne. Od-

zbrojili nováčikov, zmocnili sa asi päťsto pušiek. Časť z nich prenikla do mesta s cieľom prenasledovať dôstojníkov. Vtrhli aj na železničnú stanicu, kde prerušili trať, telegrafné a telefónne spojenie, aby nebolo možné privolať posily. Rebélia nadobúdala charakter bojovej operácie.

Vzbúrenci však nenašli v kasárňach dostatok streliva a nedokázali využiť prvé úspechy, ktoré dosiahli. Veliteľ práporu pplk. Marx urobil za podpory dragúnov, silného guľometného oddielu a horského oddielu účinné protipatrenia. Izoloval povstalecké centrum v kasárňach od vzbúrencov v meste a potom na kasárne zaútočili. Pre nedostatok streliva odpor vzbúrencov v nočných hodinách očividne slabol a ráno 3. júna útočiaci oddiely vnikli do kasární...

Stanný súd – aj pre zastrašenie odbojného domáceho srbského obyvateľstva – odsúdil 8. júna 1918 štyridsaťštyri slovenských vojakov na trest smrti zastrelením. Odveta mala mimoriadne rýchly spád. Ešte v ten deň ich popravili na Stanovljanskom poli. Rozsudok nad slovenskými vojakmi v Kragujevci bol jeden z najtvrdších, aké sa týkali vzbúrencov v rakúsko-uhorskej armáde v roku 1918.

■ PRVOREPUBLIKOVÝ PÁTOS

Kragujevskú udalosť už čiastočne spracovala československá historiografia. Tragédia rezonovala i v okolitých štátoch. Venovali sa jej aj marxistickí historici. Komunisti videli v slovenských vojakoch popravených v Kragujevci pokračovanie proletárskeho ducha a odkaz VOŠR.

V období prvorepublikového Česko-Slovenska sa odpor slovenských vojakov v Srbsku pripomínal s hlbokým pátosom. V tom čase sa dokonca zriaďovali výbory, ktorých úlohou bolo zabezpečiť logistiku pre delegácie smerujúce do Kragujevca. Išlo o podujatia, ktorých masový charakter plný nadšenia, by nám v súčasnosti vyrazil dych.

Príkladom môže poslúžiť rok 1928, keď Slovenský jubilárny výbor v spolupráci s Ústredným výborom národných slávností, čs. veľvyslanectvom v Belehrade a Československým zväzom v Juhoslávii zorganizovali oslavy príležitosti 10. výročia uctenia pamiatky slovenských martýrov z Kragujevca. Ich rozmer nám približuje dobová krajská tlač, ktorá 24. mája 1928 informuje, že „v delegácii budú zastúpené slovenské politické strany (poslanci a senátori), slovenské spolky a kultúrne ustanovizne (Sokol, Orol, Telocvičné robotnícke jednoty, Slovenská Matica, Živena, Slovenská národná rada atď.), mesto Trenčín, peší pluk č. 17 v Trenčíne, legionári a ďalší. Deputácia pozostávajúca asi zo 40 – 50 účastníkov navštívi najmä Kragujevac, kde položí na hrob slovenských martýrov veľký veniec, ďalej navštívi hrob kráľa Petra, ako aj hrob neznámeho vojaka“. Tlač ďalej vyzýva „aby sa i juhoslovanskí Slováci v čim väčšom počte pripojili k tejto výprave a manifestovali takto svoju lásku k národu a vlasti. Potrebné by bolo, aby každá slovenská obec (v Juhoslávii) zastúpená bola aspoň jedným delegátom“.

Napriek tomu, že podujatie sa pripravovalo na 8. júna 1928, do-

šlo k zmene a tlač informuje o presunutí podujatia na neskorší termín. Vo výzve sa ďalej píše „aby Slovač naďalej udržiavala záujem o túto vec a prispeli k tomu, aby tunajšia vetev nášho národa bola svojim časom ozaj dôstojne zastúpená i na jubilárnych slávnostiach v Kragujevci i na tohtoročných slávnostiach v Petrovci“.

■ BANKETY ZA DROTÁROV

Delegácia zo Slovenska vedená Fedorom Houdekom prišla vlakom 26. septembra 1928 do Nového Sadu. Tlač informuje: „Na stanici ju pozdravili zástupcovia mesta a k delegácii sa pripojila skupina občanov z Petrovca. Ďalej po príchode do Belehradu hostí pozdravil veľvyslanec Šeba, potom predstaviteľia Národného zhromaždenia, ministerstva vojnska a námorníctva, Národnej obrany, Československej a Juhoslovanskej ligy, Zväzu dobrovoľníkov, Sokoli, Československá obec a Československý zväz.“ Napoludnie bol pripravený banket aj za účasti ministrov a starostu Belehradu Kostu Kumanudiho. Poobede sa konal výlet na Avalu, kde sa poklonili hrobu neznámeho vojaka. Večer sa podával čaj v priestoroch československého veľvyslanectva. Význam udalosti zvýrazňuje účasť politických, cirkevných, vojenských a kultúrnych špiciek. Duch vzájomnosti sa preniesol aj na ďalší – večerný banket – usporiadaný pod záštitou starostu Belehradu.

Na druhý deň ráno, 27. septembra, sa k delegácii smerujúcej z Belehradu do Kragujevca pripojili ďalší zástupcovia Slovákov z Petrovca, Hložian, Kovačice, Nového Sadu a zo Starej Pazovy. Po krátkej zastávke v Lapove, kde sa im dostalo vreľého privítania, dorazili o 14. hodine do Kragujevca. Tlač v titulu hovorí o „impozantnom dočkaní a veľkom sprievode v Kragujevci“. Delegáciu privítali starosta Kragujevca, zástupcovia obce sokolskej a vojnska za spevu hasičov a žiakov. Dobová tlač uvádza: „Od stanice cez celé mesto, až po oficiersky dom sa pochodovalo pešky. Na čele vojsko s muzikou, potom Sokoli, žiaci a ľud. Sprievod sa uberal cestou, kde po stranách žiaci tvorili špalieri a ľud privolávajúci stále Na zdar! a Živelii!“

Delegácia položila veniec na hrob kráľa Petra a večer sa usporiadala banket, na ktorom odznali srdečné pozdravy.

Na druhý deň sa konal smútočný obrad pri hrobách štyridsiatich štyroch slovenských vojakov. Pobožnosť viedol katolícky kňaz Vinodolac. Po ňom v obradoch pokračovalo jedenásť pravoslávnych kňazov so spevokolom. Slovenskú evanjelickú pobožnosť vykonal trenčiansky farár Ján Zeman. Reč predniesli Fedor Houdek, zástupca 17. pluku plukovník Pozdišek a prof. Pavlovič, ktorý pripomenul slová vodcu vzbury na popraviske: „Keď ste zobrali našu slobodu, vezmite si naše životy, ale pamätajte, že dnes už nedá sa vládnuť silou.“ Za rodiny postrieľaných vojakov predniesol reč Ján Magát a na hrob vyspal hrst zeme zo Slovenska. Vojenská muzika zahrála slovenskú hymnu a srbský guslar Jačimović zaspieval pieseň o vzburu popravených Slovákov. O čase, keď sa drotársky regiment postavil proti cisárstvu...

Regiment slovenských vojakov.

Reklama naša každodenná

Rok 2012 je priestupný, to znamená, že má 366 dní. Ak ich vynásobíme päťdesiatimi minútami, je to 18 300 minút, a to je 12 dní a 17 hodín. Tých 50 minút reklám denne sa možno bude niekomu zdať priveľa. Vyráťali sme to tak, že počas dvojdielného filmu bolo šesť reklám a každá trvala približne 8 – 9 minút.

Okrem toho sme zo dve-tri reklamy pretrpeli pri iných kratších programoch, napr. pred a po spravodajstve a pod. Takže ten, kto pozerá TV dlhšie, odseď si pri reklamách aj viac než 50 minút. Tolerantný výsledok 12 dní a 17 hodín za rok je donebavajúca strata času, strata zo života! Koľko kníh by sme mohli zatiaľ prečítať, koľko príjemných vychádzok si užiť. Pritom sme otravovaní stále dokola tými istými ponukami liekov, kozmetiky, zázračných prostriedkov na čistenie... a všetko to stojí „len“ toľko a toľko a ak si to v priebehu reklamy rýchlo objednáme (je úplne jedno, že reklama beží aj v nočných hodinách), dostaneme zadarmo to a to. Reklamy sú však také dotieravé, nevkusné, necitlivé, že napokon vybudujú v divákovi trvalý odpor niečo si objednať.

Neviem, či alebo prečo, firmy, ktoré si dávajú do televízie reklamy, si to neuvedomujú. Či nikto z nich nevie, že väčšina občanov má taký príjem, že im leda vystačí na jednoduchý nákup základných potravín a životných potrieb a všetky ponuky reklám sú im ukradnuté?

Svätú pravdu môže mať ten, kto povie, že môžeme sledovať STV, kde reklamy takmer nie sú. Ibaže, to už nemáme možnosť voľby? Prečo nás súkromné stanice kŕmia programom, ktorý nechceme? Divák je pre nich iba konzument, ktorý musí stráviť všetko, čo mu naservirujú? A kde je tu úcta k zákazníčkovi? Je predsa všeobecne známe, že ľudia využívajú reklamy na rôzne drobné činnosti, ale aký majú umelecký zážitok zo stále prerušovaného filmu?

A napokon – ročne 12 dní a 17 hodín je spotrebiteľov prijímač zapnutý zbytočne, lebo ho používajú rôzni podnikatelia na svoj zárobok.

Súkromné televízie nemôžu bez reklám jestvovať. Preto sústavne zaznamenávajú sledovanosť svojich stupňových a „duchaplých“ reality šou. Nezáleží na tom, na aké vedomostnej úrovni sú ich diváci. Hlavné je, že vychovávajú najmä mladých tak, aby boli presvedčení, že sa dá žiť bez práce na úkor iných, prípadne, že sa môžu dopúšťať hocičoho nezákonného, chodiť na posmech takmer donaha, akokoľvek si zahaví telo a pritom sa arrogantne správajú. O svojich výchovných úspechoch nám referujú v krimi spravodajstvách.

Blažena KRIVOŠÍKOVÁ

Ak by v Uhorsku oceňovali podnikavé ženy, pocta by patrila Anne Turzovej

Malý bánovský raj – veľké bytčianske tajomstvo

Zuzana KUGLEROVÁ - Foto: Emil SEMANCO

Pri otázke, na ktorú ženskú postavu zo slovenských dejín sa najviac pamätáme, väčšina Slovákov by asi odpovedala - na krvavú grófkú Alžbetu Báthoryovú. A s trochou hanby treba dodať, že mnohí o ďalších významných ženských postavách z dávnej slovenskej minulosti nevedia nič. Sem-tam si ešte ktosi spomenie na Žofiu Bosniakovú. Ale pri nej sa naše chabé znalosti zväčša skončia.

Pozrime sa napríklad do nevelkej Bytče. Dávnou históriou dýcha renesančný zámok, ktorý tu stál už v trinástom storočí. Zaujímavým architektonickým objektom je aj vstupný kaštieľ, ktorým sa vchádza do zámockého komplexu. Tretí kaštieľ – vraví sa mu Sobášny palác – je tak trochu v pozadí, ukrytý za múrmi poperovského architektonického skvostu. Dal ho postaviť palatín Juraj Turzo v roku 1601 na očakávané sobáše svojho potomstva. Ved mal sedem dcér...

„Ex amore paterno pro solemmitate nuptiarum clarissimarum filiarum suarum...“, z otcovskej lásky na svadobnú slávnosť svojich milých dcér,“ týmito slovami pokrstil stavbu na svadobné hostiny, ktorú zveril talianskym architektom z rodu Mediolano a majstrovi Andreovi Pocabellovi, prezývanému Kresáč...

■ DVA PORTRÉTY

Keď prejdeme bránou, na ľavej strane prízemného traktu hneď vedľa dverí kaplnky zbadáme dva závesné portréty. Na menšom je namalované malé dievčatko. Zdá sa, že pozovanie pred maliarom sa mu nepáčilo, pretože tváričku má stiahnutú do nespokojného úškrnu. Na štítiku pri portréte je napísané, že je to Anna, dcéra palatína Juraja Turzo. Hneď vedľa malého obrazu je druhý, väčší. Tiež zachytáva Annu. Je z nej mladá krásavica, ktorá v čase vzniku podobizne musela očariť nejedného muža. Táto žena sa však takmer celkom stratila v tieni svojho otca. Medzi inými záslužnými činmi, ktoré mu vyniesli post palatína, zostal známy aj tým, že viedol proces s Alžbetou Báthoryovou. Pritom jeho dcéra Anna bola výnimočná osobnosť. Ak by v období, keď žila, existovalo ocenenie najlepšia podnikateľka Uhorského kráľovstva, iste by si ho zaslúžila, hoci sa musela prispôbiť osudu väčšiny žien vtedajších čias. Predovšetkým to znamenalo, že sa mladá vydávala. Za manžela si vzala rytiera Jána Suňoga, ktorému doniesla bohaté veno.

Prv než sa na túto zaujímavú osobku bližšie pozrieme, posviťme si trochu na jej otca Juraja Turzo. Žil v období, keď Rakúsko-Uhorsko muselo čeliť osmanskej invázii a ustavičnej tureckej hrozbe. Turzovský rod bol známy tým, že sa stotočne bil s moslimami. Preslávil sa na protitureckých výpravách. Juraj však nebojoval na bojujovom, ale diplomatickom poli. Bol viackrát ženatý. Jeho prvou manželkou bola Žofia Forgáčová. Porodila mu syna Františka a dcéru Zuzanu. Pri pôrode tretieho dieťaťa zomrela. Palatín sa preto oženil druhýkrát s dcérou kráľovského radcu Alžbetou Coborovou. S ňou mal päť dcér a jedného syna. Legenda vraví, že najmladšia Anna zdedila otcovu rozhladenosť a múdrosť. Strávila s ním veľa chvíľ v zámockej knižnici, kde mal Turzo bohatú zbierku významných spisov a kníh. Nečudo, že z nej vyrástla vzdelaná a rozhladená mladá dáma s úctyhodnou hĺbkou vedomostí.

■ NEŠŤASTNÝ ZVÄZOK

Grófká Anna nemala v manželstve šťastie. Ján Suňog bol skupáň, pri ktorom musela zabudnúť na honosný spôsob života v otcovom zámku. Pritom svojmu manželovi priniesla bohaté veno niekoľko dedín a poddanských obcí, medzi ktoré patrila aj Bánová. V tejto obci sa dodnes traduje rozprávanie o grófké Anne, mladej, krásnej,

ale nešťastnej dáme, ktorá sem chodila za miestnym rybárom. Povešť je povest' a skutočnosť je skutočnosť...

Bánová je prímestská štvrť krajského mesta Žilina. Jej najstarší obyvatelia si pamätajú, že keď sa zakladalo miestne družstvo, museli sa rozsiahle oblasti katastra vysušovať, pretože na nich boli močariská. Pár storočí predtým tu boli rybníky. Ich zakladateľkou bola práve grófká Anna. Nestala sa typickou ženou svojich čias, ktorá je odkázaná na milosť muža a žije len z toho, čo jej dá on. Práve naopak. S otcovou pomocou vybudovala sieť rybníkov a v nich chov dovtedy neznámych rýb. Tie potom predávala na jarmokoch a okolitých trhoch. Tak zbohatla a stala sa nezávislou od manžela.

Napriek lakomstvu je zaujímavá aj postava Jána Suňoga. V archíve Bytčianskeho zámku možno nájsť dokument, že palatínovi Jurajovi Thurzovi adresoval protest proti násilíu, ktoré spáchali poddaní bytčianskeho panstva na jeho majetku. O čo vlastne išlo?

Ján Suňog bol majiteľom Budatínskeho zámku a do jeho panstva patrila aj Divina. A tú v roku 1609 prepadli „bytčianski násilníci“. Aspoň tak to vo svojej staženosti píše dotknutý Suňog. Treba si uvedomiť, že rabovanie sa uskutočnilo v čase, keď sa ríša zmiatla v tureckom zovretí a všetky bohaté šľachtické rody museli vypravovať do cisárskej Viedne oddiely vojakov. Vyzbrojovali ich z vlastných peňazí. Možno sa práve takýto oddiel, ktorý sa práve vracal z bojov, alebo dajakí zbehovia zatúlali do Diviny a vyrabovali ju.

Palatín Turzo sa rytierovi Suňogovi za spôsobenú škodu omdlenil skutočne kráľovsky - sľúbil mu ruku svojej dcéry Anny. Svadba sa konala v bytčianskom Sobášnom paláci v roku 1622. Anna umrela v roku 1641. Aj keď sa jej pozoruhodnému životnému príbehu doteraz nevenoval nijaký spisovateľ ani filmár tak ako trebárs Alžbete Báthoryovej, bola to výnimočná osobnosť, ktorá ďaleko predbehla svoju dobu. Ako žena uspela v podnikateľskej sfére, kde dovtedy dominovali iba muži.

■ FAKTY A FIKCIE

Na povestiach je zaujímavé to, že vždy majú v sebe byľku pravdy. Grófká Anna sa podľa nich často zdržiavala na Bytčianskom zámku. Oficiálne archívne pramene uvádzajú dátumy narodenia, svadby, úmrtia, aj koľko ošápaných dal gróf Turzo zabiť, keď chystal svojej dcére svadobnú hostinu. Bolo ich vyše sto. Pánski správcovia zaznačili, aj koľko sudov vína sa vypilo. Keď ženíl jediného syna Imricha, veselie stálo 14 427 zlatých a 30 denárov. To len aby bolo zrejme, akí pedantní boli vtedajší učtári. Keď si predstavíme, že za zlatku bolo celé teľa, nečudo, že sa o Turzovských svadbách klebetilo kadečo. Vraj trvali dovtedy, kým nevesta neporodila. Pravda je však taká, že či sa už v roku 1603 vydávala najstaršia Zuzana za Imricha Perenyiho, o štyri roky neskôr Judita za Andreja Jakušica, Barbara v roku 1612 za Kristófa Erdődyho a potom postupne Helena, Mária, Katarína a napokon aj Anna, ani tá najväčšia svadobná hostina netrvala dlhšie ako týždeň. Všetko je zarchivované. Príbeh o láske krásnej Anny a rybára z Bánovej sa stratil v bezodnej jame času. O to väčší priestor sa núka autorskej fantázii.

Bytčiansky zámok patrí medzi najkrajšie renesančné stavby u nás. V čase, keď sa tento sloh šíril z Talian-

Zámok v Bytči.

ska na sever, bola Bytča centrom slovenskej renesancie. Palatín Turzo sem povolal najvzdelanejších ľudí tých čias - architektov, maliarov, staviteľov, umelcov. Vybuodoval triviálnu školu pre siroty, čo prezrádza, že mal aj sociálne ctenie. Funkcia najvyššieho dvorského úradníka aj vojenského veliteľa Uhorska ho často odvádzala na cisársky dvor do Viedne. Ktovie, či mladá, energická Anna v čase, keď nebol na panstve, neprevzala na seba časť jeho povinností a nedohliadala na hospodárstvo, na stavby, aj na chod školy. Práve v nej mohla spoznať chudobné deti a prostredie, ktoré bolo iným príslušníkom šľachtického stavu cudzie. S touto skúsenosťou sa neskôr vydala. Čoskoro zistila, že jej manžel nie je taký rozhladený ako jej otec. Aj k poddaným sa správal inakšie, bezohľadnejšie. Turzo bol vďaka etikete a skúsenostiam, ktoré získal na cisárskom dvore a vo svete, progresívny predstaviteľ svojho stavu s vysoko vyvinutým zmyslom pre umenie. Annin manžel Suňog bol zrejme z iného cesta. Nemožno to doložiť, ale znovu nám pomôžu miestne povesti a legendy. Jedna z nich hovorí o dcére pána Budatínskeho hradu, ktorú dal jej otec zamurovať do veže zámku, pretože sa chcela vydať za chudobného chlapca. Tým krutým rodičom mal byť práve rytier Suňog. Dievča má v miestnych povestiach aj meno. Volá sa Katarínka. Má toto dievča niečo spoločné s našou grófkou Annou? Bola to jej dcéra? Ak áno, prečo sa k nej Suňog správal s toľkou nenávisťou?

■ TUREK IDE, VOJNA BUDE

Nahliadnime na začiatok sedemnásteho storočia, v ktorom sa odvíjal Annin životný príbeh. Na cisárskom tróne vo Viedni sedí Ferdinand II. Habsburský. Veľká časť monarchie sa zmieta vo vojnovom konflikte. Cisár nebojuje iba s tureckou armádou postupujúcou zo sedmohradského a z budínskeho pašalika smerom na sever, ale aj s Gabrielom Betlenom, sedmohradským kniežatom, ktorý sa usiluje odkrojiť z cisárstva časť územia pre seba a vložiť si na hlavu uhorskú korunu. Krajinou zmieta občianska vojna. Cisár povoláva pod svoje zástavy každého, kto udrží v ruke zbraň. Jeho poslovia obchádzajú všetky šľachtické panstvá a verbujú. Či pán, či sedliak, každý je povinný slúžiť cisárovi. Niektorí šľachtici sa však z tejto povinnosti vykupujú. Tak to urobí aj Suňog, ktorý sa ženíl ako jeden z najchudobnejších šľachticov na Považí. Ženba mu očividne prospela a doniesla do prázdnej rodovej pokladnice vyčíslené dukáty. Povesti však vravia aj čosi iné... Vraj nanútil okolitým obciam „daň za stráž a ochranu.“ Čosi, čomu dnes vravíme výpalné. Anna, zvyknutá na to, že jej otec sa nevyhýbal žiadnej povinnosti voči cisárovi a nad chudobnými držal aj ochrannú ruku, si vo svojej energickosti a zásadovosti nevedela zvyknúť na manželove spôsoby. Nevydržala s ním pod jednou strechou a odišla bývať do kúrie v Bánovej. V dobových listinách je zapísaná ako jedna z obcí Lietavské-

ho panstva - rodného sídla Turzovcov. Tu sa archívne záznamy na okamih vytrácajú a na rad prichádza predstavivosť. Anna sa tu stretla so svojim rybárom, zaľúbili sa do seba a strážili si svoj malý raj a veľké tajomstvo. Možnože úbohá Katarínka, ktorú dal neskôr rytier Suňog zamurovať do veže v Budatíne, bola plodom ich lásky. Milostnú idylku však pretrhla smrť. Grófká Anna za záhadných okolností zomiera v pomerne mladom veku. Nikde sa príčina jej smrti nespomína. Len krátky, strohý záznam - deň, mesiac, rok - nič viac. Ako keby skon najmladšej dcéry palatína Turzo bola udalosť, na ktorú nehodno mňať pergamen. Prečo? Čo sa za tým skrýva? Mor alebo cholera? A je to vôbec možné?! Územie Slovenska zasiahlo vtedy viacerou epidémiou. Je ale absolútne nepredstaviteľné, že by gróf Thurzo nenapísal o smrti svojej najmladšej dcéry do rodinnej Biblie viac, ak by bolo príčinou toto... Grófká Anna musela vykonať čosi, o čom sa píšeť nesmeli.

V tomto momente sa znovu vrátme k Alžbete Báthoryovej. Niektorí spisovatelia ju vykreslili ako najmasovejšiu vrahyňu svojej doby. Niektorí však zabíjajú v nepomerne väčšom rozsahu než ona - inkvizícia.

■ BOSORKA S ERBOM?

Slovensko sa nevyhlo takzvaným čarodejnickým procesom so ženami, ktoré obvinili z bosoráctva. Na severnom Slovensku ich bolo viac. Jedným z najznámejších bol proces s Barborou Mikundovou, ženou žilinského kozušníka, ktorú radní páni obvinili z nemravného života a odsúdili na smrť. Nebola jediná, na ktorú dopadlo „kladivo na čarodejnice“. V Rajci skončilo v jeden deň na hranici až sedem žien obvinených z kacírstva a z toho, že obcovali s diablom, ktorý ich za to obdaroval výnimočnou krásou a bohatstvom...

Áká náhoda! Anna tiež bola aj výnimočne krásna aj výnimočne bohatá. Akoby predurčená na to, aby na ňu siahla ruka inkvizície, najmä ak na podzretie, že obcovala s diablom, poukázal žiarlivý manžel. Takéto obvinenia neboli zriedkavé; ich obeťou sa stala aj už spomínaná žena žilinského kozušníka. Niet žiadnej indicie, žeby medzi nešťastnicami, ktoré v Rajci upálili, bola grófká Anna. Až na jednu nenápadnú zmienku. Tamojší magistrát vyšetrol aj istú šľachticu, ktorej potom dopriali „vznešenejšiu smrť“. Neupálili ju, ale kať ju sťal mečom. Mohla a nemusela to byť Anna. Takto mohol skončiť aj rybár, z ktorého spravila správcu. Lámaný na kolese, štvrtý zaživa. Malá Katarínka sa dostala do rúk podvedného, ohrdnutého manžela. K nej bol osud trochu milostivejší. Rytier Suňog ju dal zaživa zamurovať, ale napokon ju z väzenia vyslobodili...

Je to iba hra fantázie. Anna s najväčšou pravdepodobnosťou odišla ticho v kruhu svojich najbližších ako uznávaná a obdivovaná žena, ktorá počas svojho krátkeho života veľa dosiahla. Tak veľa, že sa o nej v kraji, kde žila, dodnes rozpráva.

Reakcie do redakcie nám prichádzajú aj z ďalekého zahraničia

Vybrali sme z listov našich čitateľov

V čitateľskom fóre dávame pravidelne priestor vašim názorom a reakciám nielen na naše noviny, ale aj na celospoločenské dianie Slovákov doma i vo svete. Teší nás, že do redakcie nám prídu aj listy z ďalekých zemí, kam sa dostali Slováci, kde žijú a tvoria, kde čítajú Slovenské národné noviny. Svojim čitateľom sa otvárame aj na sociálnych sieťach, čítajte nás taktiež na internetovej stránke www.snn.sk!

■ ZBYTOČNÁ KRITIKA TISA

V tomto článku Ján Čarnogurský kritizuje Jozefa Tisa, že bol proti povstaniu v roku 1944, čo vraj bolo škodlivé pre Slovensko. Áno, Tiso sa nepridal k povstaniu a zostal vo svojej nevďačnej funkcii. Nemecko naďalej pokladalo Slovensko za spojenecký štát, aj keď najmä kvôli povstaniu s veľmi ohraničenou zvrchovanosťou. Napriek obmedzeným možnostiam Tiso a ostatní slovenskí činitelia zabránili, aby nemecké represálie postihli Slovensko plnou silou a Nemecko využilo a úplne podriadilo hospodárske zdroje Slovenska svojim vojnovým zámerom na úkor slovenského civilného obyvateľstva. Ak by bol prezident prvého Slovenského štátu konal podľa želania J. Čarnogurského, povstanie by si nevyžiadalo „len“ 15 000 – 20 000 životov, ale možno toľko, koľko si ich vyžiadalo porovnateľné varšavské povstanie, kde zahynulo 150 000 – 200 000 ľudí. Pán Čarnogurský azda ľutuje, že aj slovenské mestá nepostihol osud zničenej Varšavy?

Ján Čarnogurský sa tiež ocitol v podobných situáciách, v akých býval Tiso, vrátane rozhodovania o živote a smrti. Nedorástol v nich na jeho úroveň, opakované v nich zlyhával. Napríklad v roku 1999 ako člen vlády nehlasoval proti tomu, aby sa do útočnej vojny proti Juhoslávii zapojilo aj Slovensko. Z vlády, ktorá podporila tento zločin, nevystúpil. Ako predseda KDH nevyzval poslancov svojej strany, ktorí v NR SR mohli zrušiť toto amorálne rozhodnutie, aby tak urobili. Tí hlasovali proti mieru, ale J. Čarnogurský nežiadal ich odchod z KDH, ani sám toto hnutie neopustil. Jasné stanovisko najvýznamnejšej morálnej autority sveta, pápeža Jána Pavla II., ktorý odsúdil túto vojnu, pán Čarnogurský nepodporil ani slovami, ani činmi, nehovoriac už o tom, že táto vojna bola závažným porušením medzinárodného práva, čo tiež JUDr. Čarnogurskému bolo známe. Preto by sa pán Čarnogurský mal najskôr zamyslieť nad sebou a až potom sa venovať Tisovi.

Peter BIELIK

■ OTVORENÝ LIST Z MNÍCHOVA

O minusovom národnom povedomí a dobrovoľných utopencoch v mori cudzoty

Vážení pán minister Čaplovič!

Často o tom rozmýšlam a v duchu si kladiem otázku, či má jedna spoločnosť, čo by sa v našom prípade mohlo nazvať národom, právo na vlastný štát, keď mnohí jeho príslušníci, najmä z vrstiev inteligencie, jeho vznik nielen ignorovali, ale proti jeho vzniku dokonca verejne bojovali?

Zaručene si poviete, že som naivný. Napriek tomu si myslím, že národ bez zdravého národného povedomia ani nemá právo sa nazývať národom, nieto žeby mal ešte svoj vlastný štát. Alebo to skúsme ináč. Poznáte v Európe aspoň jeden štát, ktorého občania boli proti jeho vzniku – o to viac, že oň nemuseli ani bojovať?

Nemusíme sa ani ďaleko obzerať. Stačí sa pozrieť na Írov a ich dlhoročný boj za nezávislosť. Veď čo by za to dali Severní Íri, Baskovia, Škóti, Kurdi a iní, keby im niečo podobné ako Slovákom spadlo takpovediac do lona? Čím to asi bude, že napriek tomu, že sme mali dokonca také šťastie, nám ako ná-

rodu to podstatné chýba? To podstatné čo sa nazýva nie nacionalizmus a iné chorobné tendencie, ale zdravé, úplne samozrejme, celkom obyčajné národné povedomie. Podľa mňa je to najmä tým, že vôbec nepoznáme vlastnú minulosť. Kto z nás vie, odkiaľ sme prišli, odkedy žijeme tu, kde žijeme, a na čo by sme mohli byť dokonca hrdí.

Žijem už vyše 40 rokov v Nemecku a už nespočetne ráz som sa stretol s hrdou výpoveďou Nemcov: „My máme už vyše 500 rokov preloženú Bibliu! Je to pravda, majú byť na čo hrdí! Keď som im na to povedal, že jazyk našich predkov už pred tisícro rokmi uznal pápež Hadrián II. ako prvý európsky jazyk za jazyk liturgický, neveriacky vždy krútili hlavami. Kto to dnes v Európe vie? Ako je možné, že sme takýto neveriteľný fakt jednoducho pred Európou zamlčali? A nielen to. Kto to má na svedomí? Komu to prekážalo, aby sa to stalo všeobecne známe? Všetko otázky, ktorých zodpovedanie z našej strany by sa ihneď vykladalo minimálne za prejav nacionalizmu.

Po druhej svetovej vojne to nebolo o nič lepšie. Vládnuca komunistická strana odsúdila svojich vlastných odaných slovenských súdruhov dokonca na smrť a na desiatky rokov väzenia za buržoázny nacionalizmus.

Vtedy z Prahy viali tvrdé centralistické vetry a o výchove slovenskej identity sa nedalo slovo povedať, ani o nej čo len rozmýšľať. Opak bol skutočnosťou. Stovky slovenských chlapcov a dievčat študovali v Prahe a tisíce regrútov každý rok programovo nastúpilo na prezenčnú službu nie na Slovensku, ale v Čechách. Že sa tam z nich nestali vlastenci, to je viac ako samozrejme, a skúsenosti potvrdzujú, že sa mnohí z nich už nevrátili na Slovensko. Stratili sa bez stopy v českom mori a Slovensko tak prišlo o najmenej milión svojich občanov. Je síce pravda, že ich nikto nenútil, aby sa z nich v krátkom čase stali Česi, ale to je tiež priamy dôsledok nedostatku národného povedomia Slovákov. To je asi v skratke a trochu plagátovo vykreslená smutná skutoč-

Ako je možné, že naši susedia si mohli vymýšľať rôzne báchorky, mytologizovať si dejiny a nikomu to neprekáža. O to horšie, že medzičasom je to úplne samozrejme uznávaná súčasť ich dejín. Len nedajbože, aby sme my Slováci vyšli s akýmsi faktom z našich dejín a časť našej vlastnej inteligencie dostane ihneď záchvaty zúrivosti a vyjde na barikády. Čím to je?

Som presvedčený, že je to práve absolútnym deficitom poznania vlastných dejín a z toho vyplývajúcim nevyvetľiteľným komplexom menejcnosti. Že sú na to aj historicky objektívne dané podmienky, to vôbec nechcem popierať. Veď kedy a kde sa to mali naučiť? Za Rakúsko-Uhorska to bolo absolútne nemysliteľné. Za prvej republiky tak isto, veď vtedy išlo v prvom rade o výchovu jednotného československého národa. A za prvého Slovenského štátu? Vtedy sme boli rozdelení. Brutálne by sa dalo povedať, katolíci sa snažili vládnuť a evanjelici väčšinou zarabali na arizovaných podnikoch. Viem, že je to priťahnuté za vlasy, ale niečo pravdy predsa len na tom bude. Okrem toho, tých päť rokov – a to ešte vojnových – bol príkrátky čas na to, aby sa dobehlo to, čo sa zameškalo najmenej za jedno storočie.

Preto sa nemôžeme ani čudovať súčasnému stavu národného povedomia. Veď odkiaľ by ho mali aj mať? Odkiaľ sa mali dozvedieť, že máme byť na čosi hrdí, ak nemali to šťastie, že im to nedali takpovediac do vienka ich staré mamy alebo starí otcovia?

Ja som to šťastie mal, a preto si dovoľujem opýtať sa Vás ako jeden z tých „buta tóthov“ alebo „blbých Slovákov“, kedy sa začne na našich školách robiť to, čo je úplná samozrejmosť už najmenej sto rokov na českých školách. To, čo sa praktizuje na maďarských školách, to nám nemôže byť vzorom. Slováci zaručene nepotrebujú fanatických nacionalistov a gardy v čiernych uniformách! Slovákom by stačili len sebedovolení, tolerantní a napriek tomu na svoj pôvod hrdí občania. Pritom nám Slovákom by stačili na takú výchovu len fakty a nie povymýšľané báchorky. Serióznych dokladov a historických súvislostí máme viac ako dost, len ich treba dostať do učebných plánov od serióznych historikov a nie odpisovať to, čo stojí v učebniciach pre maďarské školy na Slovensku. Skrátka, konečne začať vychovávať zdravo a reálne uvedomelých občanov svojho štátu a nie slepých extrémistov akéhokoľvek razenia.

V minulosti sme už boli svedkami viacerých školských reforiem nielen v republike, ktoré sa usilovali o výchovu doslovných „fachidiótov“, a tak sa to aj skončilo. To nemôže byť náš cieľ. Že na tomto poli doterajší ministri školstva neurobili nič alebo takmer nič, to máte vlastne šťastie. To je Vaša šanca! Pri troške odvahy a dobrej vôle sa môžete zapísať do národnej pamäti ako prvý minister školstva, ktorý pochopil, o čo ide, a ktorý sa o to aj usiloval.

Verte mi, že Vám by to mnoho slovenských Slovákov nikdy nezabudlo a boli by veľmi vďační, keby ste sa ujali výchovy zdravého národného povedomia našej školskej mládeže. Viem, že to nebude ľahké, a zaručene nezožnete za to len potlesk, ale aj odsúdenie určitej časti inteligencie. Práve preto Vám na to prajem veľa odvahy, vytrvalosti, dobrej vôle a nakoniec azda aj úspechov.

So srdečnými pozdravmi

Akad. mal. Jano MRÁZ, Mnichov

■ PÍŠU MENÁ PO MAĎARSKY

Predseda Matice slovenskej M. Tkáč sa obrátil na šéfredaktorku tohto periodika so zásadným problémom uvádzania mien významných osobností v uvedenej rubrike.

„V zmysle ustálenej praxe, ale aj platných Pravidiel slovenského pravopisu, rody a osobnosti so vzťahom k Uhorsku uvádzame do roku 1918 so slovenskými krstnými menami. Preto nemožno písať Sándor (to dokonca úplne maďarským pravopisom bez diakritiky) Petőfi, ale sme povinní písať Alexander Petőfi. Na uvádzaní roka jeho smrti (1849) sa viacerí historici nezhdujú, preto by bolo vhodné použiť výraz pravdepodobný rok jeho smrti,“ uvádza predstaviteľ Matice slovenskej vo svojom stanovisku a ďalej vedeniu denníka adresuje túto výtku: „Rovnako je nepochopiteľné, prečo píšete v slovenskom denníku meno svetoznámeho hudobného skladateľa Franza Liszta po maďarsky v podobe Ferenc. Navyše ho označujete ako „maďarského skladateľa“, čo je nielen nepravdivé, ale aj pre mnohých Slovákov urážlivé tvrdenie. Franz Liszt sa považoval za Uhra a vlastnou mu bolo multietnické Uhorsko. Správne má byť uhorský skladateľ. Ako je známe, po maďarsky sa učil až v dospelosti a nikdy maďarčinu dokonale nezvládol. Na prahu cyrilometodského roka musím zdôrazniť, že bol to práve Franz Liszt, ktorý sa v roku 1863 pričínil o dôstojné milénarne oslavy sv. Cyrila a Metoda v Ríme. Prosim Vás, aby ste prehodnotili zdroje, z ktorých čerpáte údaje do tejto rubriky, a v celom denníku rešpektovali ustálené zásady písania slovenských mien,“ uzatvára M. Tkáč.

■ SNP - PAMÄTNÝ DEŇ?

Reagujem na výzvu v SNN č. 25/2012, kde ste vyzvali čitateľov, aby zaujali stanovisko k zrušeniu dvoch štátnych sviatkov. Mój osobný postoj mi pripadá takmer bezvýznamný voči sumáru názorov, ktoré som v tejto súvislosti zaznamenal – mali podobu od rezolútnej obhajoby terajšieho stavu až po zdôvodňovanie ich ďalšieho rozšírenia alebo radikálneho obmedzenia.

Osobne súhlasím so zrušením 17. novembra ako štátneho sviatku. Je účelovo jednostranne spolitizovaný (à la „Pražská jar“) a ne jeden sviatok ľubovľnej cirkvi by mohla pokojne prevziať najbližšia nedeľa. V tejto súvislosti sa opäť objavuje návrh zmeniť štátny sviatok SNP 29. 8. na pamätný deň s odôvodnením, že aj súčasná oficiálna ideológia SNP je rovnako falošná, neobjektívna ako všetky predošlé. Problémom štátnych sviatkov SR je aj to, že tie najvýznamnejšie pripadajú na dni mimo školského vyučovania a nestali sa súčasťou školskej výchovy k národnému povedomiu...

Že ide o nezanedbateľnú vákuum

vo výchove, môžem doložiť z vlastnej skúsenosti. Dodnes si presne pamätám (ako žiak 2. ročníka základnej školy) oslavy Dňa slobody 28. 10. 1933, ktoré sme prežívali s veľkým vzrušením. Trieda bola slávnostne vyzdobená štátnymi symbolmi, program riadil učiteľ, časť realizovali žiaci. Mne sa ušla recitácia krátkej básničky, ktorú si pamätám dodnes... Nech už ďalší život a čas priniesie čokoľvek, niečo v človeku zostáva natrvalo... Teda: 1. september – povinný a slávnostný začiatok školského roku!

Vladimír PEVNÝ

■ SLOVÁCI BEZ ŠKOLY

Zaujal ma článok s týmto titulkom na strane 7 od autorky Ivany Hornej, v ktorom vyzýva nespokojných občanov, aby sa obrátili na kompetentné štátne inštitúcie so žiadosťou na nápravu stavu, keď sú porušované práva Slovákov žijúcich na južnom Slovensku v menšinovom postavení.

Autorka konkrétne uvádza Slovenské národné stredisko pre ľudské práva, Verejného ochrancu práv, Odbor štátneho jazyka a Odbor nehmotného kultúrneho dedičstva MK SR, Výbor pre národnostne menšiny NR SR a Radu pre vysielanie a retransmisiu. Všetkým spomenutým subjektom som poslal mailom súčasne svoju sťažnosť na to, ako je budované slovenské školstvo na južnom Slovensku v obciach, kde Slováci tvoria menšinu. Ako príklad uvádzam dve obce z okresu Dunajská Streda, a to obce Okoč (www.okoc.sk) a Štvrtok na Ostrove (www.stvrtknaostrove.sk).

Podľa štatistiky z roku 2001 žije v obci Okoč 224 Slovákov a v obci Štvrtok na Ostrove 211 Slovákov. Obec Okoč nemá slovenskú školu ani slovenské triedy v maďarskej škole. Štvrtok na Ostrove má aj slovenskú školu s 38 žiakmi. Preto sú možné takéto rozdiely? Treba mať jednotné smernice, pri akom počte Slovákov musí byť v obci slovenská škola alebo aspoň zriadené slovenské triedy, a tie smernice potom aj dodržiavať. Znepokojuje ma tiež, ako rozdielne sa na južnom Slovensku vykonávajú bohoslužby v slovenskom jazyku. V Horných Salibách (www.hornesaliby.sk), okres Galanta, sú v evanjelickom kostole slovenské bohoslužby v nedeľu ráno o 9. hodine a potom maďarské bohoslužby o 10.30 hodine. Zatiaľ čo v rímskokatolíckom kostole v Horných Salibách sú bohoslužby len v maďarskom jazyku. Nechce sa mi veriť, že je v tejto obci a na okolí tak málo veriacich slovenských rímskokatolíkov! Vo Veľkej nad Ipľom (www.velkanadiplom.sk) sú napríklad v rímskokatolíckom kostole slovenské bohoslužby v nedeľu ráno o 9.45 hodine a potom maďarské bohoslužby o 11. hodine. Myslím si, že tak obec Štvrtok na Ostrove v okrese Dunajská Streda, ako aj obec Veľká nad Ipľom v okrese Lučenec, by mali byť vzorom, ako funkčne usporiadať slovenské školstvo v obciach na Slovensku, kde Slováci sú v menšinovom postavení a podobne by mali v takýchto obciach usporiadať aj konanie bohoslužieb. To iste platí aj pre miestne, obecne rozhlasové či televízne vysielanie.

Na záver chcem ešte spomenúť situáciu Slovákov v obci Iža (www.iza.sk) v okrese Komárno, ktorí tu začali ešte v roku 1995 budovať slovenský evanjelický kostol, ale pre nedostatok peňazí na jeho dokončení nepokračujú a stavba chátra. Aj tu by mala vláda podať pomocnú ruku a poskytnúť pomoc na dokončenie tohto kostola. Príkladom môžu byť Gbelce (www.gbelce.sk) v okrese Nové Zámky, kde orgány miestnej správy pomohli pri oprave slovenskej evanjelickej fary.

Ján VRTIELKA, Austrália

OČAMI MATICE

Marián TKÁČ
predseda Matice slovenskej

Darebáctvo

Ako pomenovať to, čoho som bol očitým svedkom, vlastne účastníkom, a čo má na míle ďaleko od seriózneho informovania verejnosti? Konkrétne ide o spomienku na Andreja Hlinku pri príležitosti 74. výročia jeho úmrtia v bratislavskom Ružinove. Jeden z „našich“ denníkov na druhý deň uverejnil správku, že „nikto“ si na Hlinku nespomenul. Evidentná nepravda. Iný z „našich“ denníkov na ďalší deň napísal svoj článok Matičiari našli Hlinkov prst a v ňom si všimol dvoch účastníkov ružinovskej spomienky, ktorí v nej hrali iba rolu prizerajúcich sa, a ignoroval iných troch aktívnych účastníkov, ktorí sa dokonca k zhromaždeným občanom prihovorili. Čitateľom teda vopchali do hláv, že jeden z dvoch prizerajúcich sa účastníkov osláv bol Mečiarovým ministrom (to je bomba, však?) a druhý mal akési problémy so švajčiarskym dôchodkom (vidíte, kto to oslavuje Hlinku!) Jednoducho nepodstatné a trochu spochybňujúce celú akciu. Zato na druhej strane onen denník neprezradil, že na slávnostnej spomienke na Andreja Hlinku sa zúčastnil a vystúpil zástupca župana Bratislavského samosprávneho kraja, rovnako aj starosta Bratislavskej mestskej časti Ružinov, ako i zástupca primátora mesta Ružomberok! To sa čitatelia nespeli dozvedieť, aby len to preboha nevyzeralo ako seriózna oslava?

Je mi smutno z manipulácie, ktorej sme dennodennými svedkami. Po internete koluje názorná ukážka, ako to funguje. Z originálnej fotografie, na ktorej jeden vojak pritláča hlavu pušky k hlave obeť a druhý vojak prikľadá obeť k ústam fľašu, uverejnia médiá buď len hlavu a obeť, alebo len „obeť“ a fľašu. Zásadne len polovicu pravdy, a to podľa toho, komu drukujú. Či tým s puškou alebo tým druhým. Výsledok? Bežný človek je dezinformovaný. Ide o to, aby ostal nevedkom, akými dreveným panákom, ktorého vodja za nos?

PREDPLATNÉ NA ROK 2012

Ročné predplatné 26 €
Polročné predplatné 13 €
Štvrťročné predplatné 6,50 €
Slovenské národné noviny
si môžete objednať aj na tel.
čísle 043 / 4012 837
a na adrese
snnredakcia@matica.sk

Nevyhnutnosť zmeniť Maticu, aby bola fit pre zmenené pomery na Slovensku

Hľadanie novej tváre, nových ciest, nových tém

Vznik Matice slovenskej bol významným úspechom slovenského národného hnutia a symbolom spolupráce medzi slovenskými katolíckymi a evanjelickými. Tento historický záväzok spred 150 rokov treba moderne pretvoriť. Treba zmeniť Maticu tak, aby bola prirodzenou, opodstatnenou súčasťou riešenia problémov na zmenenom a meniacom sa Slovensku, osobitne na slovenskom juhu. Zdôraznil to predseda Matice slovenskej Marián Tkáč.

Matica a jej členovia si pripomenuli prvé valné zhromaždenie v roku 1863 a vznik Matice slovenskej, ktorý v roku 1862 odsúhlasil cisár František Jozef I. Panovník sa darom tisíc zlatých stal zakladajúcim členom s číslom 111, to však nezabránilo uhorským úradom po dvanástich rokoch Maticu, tri slovenské gymnáziá zakázať a majetok zhabať. Pripomenul to vo vyhlásení predseda MS. V záujme otvorenosti

ka a slovenského juhu. Matičné úsilie je v zhode s predstavami ústavných činiteľov – za hľadanie novej tváre matičnej činnosti, nových tém, ktoré sú veľmi aktuálne v rámci existencie Slovenskej republiky, sa vyslovil predseda Výboru Národnej rady SR pre kultúru a médiá Dušan Jarjabek. Podľa poslanka „potrebné sú nové témy a tiež nová legislatíva, ktorá by umocnila opodstatnenosť Matice slovenskej“.

a v tomto smere tiež navrhovať zákony, pripomenul D. Jarjabek pri príležitosti výročia prvého valného zhromaždenia celonárodnej kultúrnej inštitúcie. Predseda MS v tlačovom vyhlásení konštatoval, že predseda výboru NR SR má pravdu – Matica zároveň vyjasňuje staré nešťastné kauzy a súčasne robí všetko pre to, aby to nebrzdilo hľadanie nových ciest pri plnení matičného poslania a obnove dôvery.

Nová budova Matice v Martine.

voči verejnosti Matica po prvý raz zaslala tento rok do parlamentného výboru správku o svojej činnosti. Pri plnení matičného poslania, ktorým je zjednocovanie všetkých občanov v záujme vlastenectva, chce obnoviť postavenie Matice ako myšlienkového zásobárne, podnecovateľa ideí a riešení tak v oblasti tradícií, ochrany nemotného kultúrneho dedičstva, ktorého je Matica súčasťou, ako aj súčasných problémov spoločnosti, osobitne vidie-

■ SLOVENSKÝ JUH

Význam vyhlásenia predsedu výboru NR SR pre kultúru a médiá je o to väčší, že poslanec D. Jarjabek to povedal pri príležitosti Dňa Matice slovenskej, v deň, keď si pripomenula prvé valné zhromaždenie zo 4. augusta 1863. Jednoznačne formuloval naliehavosť tém smerom do budúcnosti, podľa neho Matica má nesmierne veľa roboty najmä na juhu Slovenska, problémy by mala monitorovať, zastrešovať a čiastočne aj riešiť

■ MATIČNÝ ROK

Matica vznikla ako spolok podporujúci rozvoj vedy, umenia a literatúry, aby sa dospelo k odstráneniu biedy a hospodárskemu povzneseniu slovenského ľudu. Práve túto veľkú a záväzujúcu tradíciu si pripomenuli matičiari – medzi nimi riaditeľ Národnej knižnice Peter Cabada, na stretnutí v Martine predovšetkým ako podnet hľadania nových tém a vytvorenia nových ciest činnosti Matice slovenskej. A to tak

v celoslovenskom rámci, ako aj osobitne na slovenskom juhu. „Vlast' to sú práve tak pamiatky, ako aj stav jazyka a vidieka, ako aj problémy na jazykovo zmiešanom území, chceme sa angažovať pri záchrane tradičných hodnôt vidieka, vrátane obrábania pôdy,“ konštatoval predseda MS.

Podľa vedeckého tajomníka Matice slovenskej Imricha Sedláka dôležitý je aj priebeh podujatí v rámci Roka MS 2012 – 2013. Začnú sa od potvrdenia stanov MS 5. februára 2012 a ukončia sa v auguste 2013. Budú sa orientovať na poslanie a postavenie Matice slovenskej v slovenskom národnom, kultúrno-spoločenskom a vedeckom živote v jej histórii, súčasnosti a budúcej orientácii, čím sa ukáže nezastupiteľnosť Matice slovenskej v rozvoji slovenskej kultúry, vedy, v integračnom procese a prehlbovaní národného uvedomenia a vlastenectva.

ZAHRANIČNÍ SLOVÁCI

Podujatia oslovia všetky vrstvy slovenskej spoločnosti bez rozdielu politickej príslušnosti, náboženského vierovyznania a sociálneho postavenia. Je to veľká príležitosť posilniť postavenie Matice slovenskej v slovenskej spoločnosti po kauzách a turbulenciách v minulom období, objektívne predstaviť jej súčasné aktivity a veľké možnosti pri obohacovaní slovenského života v budúcnosti. Počas Roka MS sa uskutočnia aj iné významné podujatia, a to 150. výročie príchodu sv. Cyrila a Metoda na naše územie, 150. výročie vzniku Prvého slovenského gymnázia v Revúcej, 250. výročie narodenia a 200. výročie úmrtia Antona Bernoláka, 200. výročie narodenia Jonáša Záborského, 20. výročie druhej Slovenskej republiky, Matičný svetový festival slovenskej mládeže. Osobitná pozornosť v rámci Roka MS sa bude venovať Slovákom v zahraničí, slováckym Maticiam a ich účasti na podujatiach na Slovensku.

Dušan D. KERNÝ – Foto: archív SNN

V Brezne si uctili 75. výročie úmrtia Martina Rázusa

Nazývali ho aj svedomím národa

Spolok Martina Rázusa v Liptovskom Mikuláši vyhlásil Letokruh Martina Rázusa 2012 – 2013. Cyklus duchovných, kultúrnych, vzdelávacích a športových aktivít sa začal 8. augusta a potrvá do 18. októbra 2013. Úvodné spomienkové podujatie a oficiálne otvorenie pripravil klub Martina Rázusa – Maroško v Brezne. Pre klub, ktorý pôsobí pri Miestnom odbore Matice slovenskej v Brezne už päť rokov, to bola samozrejme veľká česť.

Martin Rázus vo svojej pracovni.

Veď Martin Rázus, významný slovenský spisovateľ, evanjelický kňaz, politik, zobrazoval kus nepochopenej histórie Slovenska. Za jeho

boj za svojbytnosť, za sociálnu spravodlivosť a za mravnú úroveň svojho národa sa stal morálnou autoritou a nazývali ho aj svedomím národa.

V stredu 8. augusta sa zišlo asi 150 účastníkov, z toho 42 hostí – zástupcov organizácií a inštitúcií, ako aj miest a obcí, kde Martin Rázus pôsobil, vrátane jeho potomkov a rodiny z celého Slovenska. Medzi nimi bola napríklad jeho vnučka docentka Viera Lichardová, ktorá sa tiež zaslúžila o postavenie sochy v Brezne.

Po úvodnom privítaní predsedníčkou okresnej rady Matice slovenskej Máriou Maculovou nasledovalo emotívne obrazovo-slovné pásmo o živote a diele Martina Rázusa v podaní Hany Peterajovej z Horehronského múzea. Sumeleckým akcentom predstavila bohatý zbierkový fond múzea najmä z čias jeho pobytu v Brezne, premietla minimálne stovku autentických fotografií a úryvkov z filmu Júlia. Hana Peterajová využila služby skúsených recitátorov – Jozefa Prepletaného, Márie

Strmeňovej a Boženy Tesárovej. Obľúbenú Rázusovu pieseň Doletelo spevné vtáča zaspievala Janka Šifrová zo Žiliny. Prítomným sa prihovoril viceprimátor Ján Ráčak, biskup Západného dištriktu ECAV na Slovensku Milan Krivda, podpredsedníčka Spolku Martina Rázusa v Liptovskom Mikuláši Daniela Fiačanová a predseda Matice slovenskej Marián Tkáč. Atmosféru spomienkového podujatia umocnil Chrámový zbor apoštola Pavla zaspievaním skladieb Hoj že Bože a Hoj zem drahá, ktorých autorom textu je Martin Rázus.

V mestskom parku pri soche Marina Rázusa sa uskutočnil pietny akt. Otvoril ho biskup ECAV Milan Krivda modlitbou. Nechýbalo kladenie vencov a matičná hymna Kto za pravdu horí v podaní v podaní Chrámového zboru apoštola Pavla. Všetci sa rozchádzali plní dojmov, no zo strany hostí padla aj jedna zvedavá otázka. Koľko učiteľov slovenčinárov a žiakov z miestnych základných a stredných škôl bolo na podujatí? Odpoveď znela vyhubavo – je dovolenkové obdobie. Ruku na srdce, tu asi máme rezervy.

Milan KOVÁČIK

Otvorme nové témy v mladej slovenskej tvorbe Literatúra ako pohľadnica našej doby

Nedávno mi udrel do očí zaujímavý výrok: Literatúra je pohľadnica doby. S týmto možno len súhlasiť. Ostáva na nás, čo si z našej doby odnesú budúce generácie, aké pohľadnice im pošleme do budúcnosti. Pri prečítaní kníh, ktoré sú tohtoročnými finalistami Anasoft litera, si možno všimnúť, že rezonujú autobiografické témy, život v zahraničí a snaha o nové prerazenie minulosti.

Témy, o ktorých píšú, sú samoučelné, pretože sa teraz nosia. Absencia príbehu je evidentná (pozri napr. Krajňak, Salmela). Knihy tak pôsobia nedynamicky a majú priemernú úroveň. Neurazia, no ani neutkvajú dlhodobo v pamäti. Chýba v nich čosi, čo robilo romány pútavými, a čím pretrvali v kolektívnej národnej pamäti desaťročia alebo dokonca dlhšie: silný príbeh, zapamätateľné charaktery, vtipný hravý jazyk, myšlienka.

Literatúra, tak ako všetko v dnešnej dobe, je tovarom či produktom. Primárnym cieľom je sledovanie predajnosti. To samozrejme nemožno vydavateľom vyčítať, ak chcú prežiť. Slovenský literárny trh je príliš malý na to, aby si vydavateľ mohol dovoliť luxus vydať knihu, ktorá nezaujima väčšinového čitateľa, a tak tu autor neraz nemá inú možnosť než správať sa oportunisticky a nadbiehať jeho vkusu. Bohužiaľ, od autorov sa

v súčasnosti čaká, že budú mať „panelákovú úroveň“, tak ako ju vidíme každý večer v jednej súkromnej televízii. Produkcie servírujú čitateľom obsah, ktorý lavíruje medzi nedostatčnosťou s občasnými zábleskami kvality a čitateľa ju nekriticky prijímajú. Kde však hľadať chybu? Pri analýze tohto problému možno hľadať odpoveď v oblasti marketingu, ekonómie. Keďže nám však ide najmä o hodnotenie kvalitatívnej literatúry, akou cena Anasoft litera je, upustíme od analýzy trhových nástrojov a skúsme hľadať odpoveď inde.

Zaujímavý pohľad ponúkajú súčasní filozofi, ktorí pri analyzovaní toho, kedy niečo uznáme alebo neuznáme za umenie, vidia autoritu. Týmto problémom sa zaoberal napríklad mladý filozof Michal Žgrada. Vo svojej vedeckej činnosti riešil problémy interpretácie a umenia. Dospieva k názoru, že za tým, čo budeme považovať za umenie a čo nie, sú autori-

ty. Medzi ne patria napríklad galérie, médiá, kritici. Jeden zo súčasných filozofov a estetikov A. Danto vo svojej knihe Zneužitie krásy tvrdí, že kritik je osoba, ktorá rozhoduje, čo je správne a nesprávne, čo je hodnotné a nehodnotné.

Pri analýze problému prichádzame ku konštatovaniu, že predpovedať, aké bude umenie v blízkej budúcnosti, znamená predpovedať, aké budú záujmy kritikov. Ak sa pozrieme na problém dnešnej slovenskej literatúry, následky tohto konštatovania jasne vidieť. Je otázne, do akej miery možno brať vážne recenzie na knihy v komerčných novinách a časopisoch.

Pri čítaní kvetnatej kritiky na knihu Heribana alebo Lasicu máme pochybnosti o kvalifikovanosti daného recenzenta a o nezištnosti takéhoto počínu. Poslaním komerčných médií je však predávať a nemajú povinnosť prinášať do istej miery

objektívny názor. Nám však teraz ide o hľadanie kvality. Zodpovednú úlohu kritikov by teda mali prevziať nezávislí recenzenti. Ako vyzerá situácia naozaj?

Podme priamo na štartovaciu čiaru. Ak sa pozrieme na zloženie porôt literárnych súťaží, pravidelne sa objavujú tie isté mená. Neformujú práve oni ako prví kritici to, ako budúci autori budú písať? Tie isté mená možno nájsť aj v redakciách časopisov pre začínajúcich autorov. Výsledkom celého procesu je, že máme knihy, ktoré sú lepším priemerom.

Opakujúci sa kritici ako autority ovplyvňujú a presadzujú literatúru im vlastnú už na základom prvom stupni. Nie je problém už niekde tu? Prečo sa do procesu tvorby literatúry nezapája väčšie množstvo ľudí, kde by bolo väčšie spektrum názorov? Je len na nás, aké pohľadnice našej doby pošleme budúcim generáciám Slovákov.

Mladá Matica sa bude musieť zhostiť danej úlohy a založiť literárnu súťaž, kde by boli v porotách noví ľudia s novým pohľadom. Možno práve tu by mohlo vzklíčiť semienko novej, modernej a najmä kvalitnej slovenskej národnej literatúry.

Matúš NOVOTNÁK,
člen OMM Vranov nad Topľou

Bez ohľadu na to, v akej dobe žijeme, mladý človek je stále ovplyvňovaný tromi zásadnými faktormi: rodina, škola a generáčne prostredie kamarátov. Aj keď sila médií je dnes bezprecedentná, predsa len duchovný a ideový základ získava mladý človek od týchto troch činiteľov.

Hlas Mladej Matice na školách

Mnohé významné osobnosti začali svoju vlasteneckú dráhu ako mladí študenti. Vyšli z národne uvedomelých rodín a intelektuálneho zázemia univerzít, lýceí a gymnázií bolo prostredím, kde sa sformovali ich pevné charaktery. Kolektív priateľov, ktorý vytvárali, potom strhol ďalších vrstovníkov do národného prúdu. Platilo to pre všetky generácie od bernolákovcov, štúrovcov, ako aj pre mladého Milana Rastislava Štefánika, Martina Rázusa a ďalších, ktorí povstali v priebehu 20. storočia. Je to pozitívna skúsenosť preverená časom.

V SNN sa viackrát konštatovalo, že paradoxne dnešné slovenské školstvo nevedie študentov k vlastenectvu. V otázke vlastenectva prevláda medzi učiteľmi na hodinách skôr opatrnosť. V čom je zásadný problém? Prameni predovšetkým z politicky nestabilného prostredia, v ktorom sa vládnuce garnitúry menia v rýchлом slede a nie každá má jednoznačne pozitívny vzťah k slovenskej národnej myšlienke. Okamžite sa to prejavuje v koncepcii vyučovania, a to predovšetkým národných dejín. Ak sa nájde učiteľ, ktorý bez okolov vlastenecky vedie svojich žiakov a študentov, treba sa pred ním skloniť, v tejto politicky paranoickej dobe je to malé hrdinstvo.

Národovedstvo súčasnej generácie Mladej Matice nie je výsledkom pôsobenia škôl. Na vysokých školách najmä v rokoch 2001 až 2003 sme boli svedkami prudkého brojenia proti národným veciam, čo v inej intenzite cítiť aj dnes. Mladá Matica dneška je prirodzenou reakciou na všadeprítomný materializmus, podceňovanie národných ideí médiami a v spoločnosti, pokusy o deformovanie a prekrúcanie našich dejín, reálny pocit, že s našou Slovenskou republikou nie je všetko poriadku. Mladá Matica sa úprimne snaží o obrodu matičného hnutia a súčasne odmieta extrémizmus! Navráťme sa ku koreňom neúnavných a čestných bojovníkov, ako boli matičiari Štefan Moyses, Karol Kuzmány, Ján Francisci, Štefan Marko Daxner, Jozef Škultéty a Jozef Ciger Hronský.

Matica slovenská nemá materiálne kapacity na celoplošné podchytenie všetkých škôl. Nemôžeme nahradiť činnosť štátu, no na druhej strane jednou z úloh musí byť zakladanie OMM na školách. V podstate rovnaká myšlienka bola desaťročie dozadu pri vtedajších kluboch OMM, no pre nedostatok podpory sa nedokázala dlhodobšie udržať. Treba ju znovu realizovať a nezabúdať na neustálu citlivú pozornosť pri práci s mladými, na zabezpečenie priamej pomoci bez zbytočnej byrokracie.

Po pozitívnej skúsenosti so založením OMM so študentmi SOŠ elektrotechnická v Stropkove v decembri 2011 podarilo sa nám 14. 6. 2012 založiť OMM so žiakmi na Gymnáziu v Giraltovciach a za pomoci D MS v Spišskej Novej Vsi na Základnej škole Ing. B. Kožucha 21. 6. 2012. Vo všetkých prípadoch sa ukázalo, že mladí ľudia majú záujem o národné veci. Naša komunikácia a činnosť musí však zodpovedať moderným formám 21. storočia!

Marián GEŠPER

Členovia OMM z okresu Vranov n. Topľou spoznávajú prírodné krásy pri splave rieky Ondava.

Prednáška a založenie OMM na gymnáziu v Giraltovciach.

Májové stretnutie matičnej mládeže bolo zamerané aj na ochranu životného prostredia.

Založenie OMM v Spišskej Novej Vsi na Základnej škole Ing. O. Kožucha.

Obráťme sa ku koreňom a zmeňme prístup k výchove mládeže

Kam smeruje slovenský skauting?

„Ó, mládež naša, tys držiteľkou rána.“ Naozaj ňou je? Po roku 1989 sa veľa zmenilo, no mnohí sme nečakali, že sa zrúti celý výchovný proces doma i na školách. Následky vidíme všade. Spomínam si na detstvo a mladosť. V minulosti na konci školského roku križovali Slovensko autobusy detí, zájazdy do múzeí, slovenských hrádov a zámkov. Dnes zavládla chudoba ducha a strácame národnú hrdosť.

Klaniame sa športovcom, ponížujeme učiteľov, prevláda anarchia. Čo mňa najviac bolí a mrzí, je rozklad výchovného procesu slovenského skautingu. Novodobí vodcovia rýchlo zabudli na hneď prvý skautský zákon: Skaut je ochranca prírody a cenných ľudských výtvorov. Dnes je bežné zažiť v tábore napríklad pochod

strašidelným lesom, kradnutie táborovej zástavy, prepadnutie a striefanie. To nie je skutočný skauting!

Na poslednom sneme, na ktorom som bol hosťom, som bol svedkom význaní: „Starí skauti nám nemajú čo povedať.“ Znie to strašne. Prepáčte, ale inak sa to nedá ani nazvať. Kde sú besedy

s lesníkom, ochrancami prírody, rezbármí a inými vzácnymi ľuďmi? Zvrátenosť mnohých táborov, neschopnosť vedúcich je alarmujúca. Tak čo s tým?

Mám veľkú túžbu prevychovať vedúcich skautských oddielov, a tým vrátiť skautingu dôležitú úlohu podieľať sa na zdravej výchove mladých ľudí. Preto, aby

mladosť nebola poznačená negatívnymi zážitkami a nezmyselnými akciami. Keď nedávno zomrel starý kamarát skaut, spomenul som si na jeho posledný rozhovor: „Kde ste sa podeli vy krásne, vznešené zlaté časy Slovenského skautingu?“

Preto musíme stihnúť obrátiť sa ku koreňom a spolu so staršími skautskými činovníkmi otočiť smer výchovy a zachrániť v skautingu to, čo sa ešte zachrániť dá. Moja najväčšia túžba je, aby Matica slovenská pomohla uchrániť a zveľadiť toto krásne a dôležité dedičstvo. Súčasne je to aj výzva pre odbory Mladej Matice, aby sa aktívne zapojili do skautingu a všeobecne ochrany prírody.

Alfonz LIŠKA

Symptómy sú hrozivé: tvár zrazu očervenie ako paprika s maďarským prízvukom, oči zaslia, že až no, dych sa zrýchli ako... ako neviem čo, telom otriasajú kŕče, brucho zabolí, kolená zoslabnú. Nebezpečná choroba? Naopak, liečebná kúra pre tých, ktorých zasiahne smiech, čo chce pomôcť zorientovať sa v živote z veselej strany.

Keď sa od plúc, teda na plnú hubu zasmejeme, zlé vírusy a baktérie umierajú hrôzou, a tak hneď a zaraz prejdeme na ďalší odstavec, lebo na tomto práve posunujú.

Zahod'te starosti, depresie a agresivitu, pretože smiech, ktorý je náplňou nasledujúcich riadkov, je prirodzený liek. A prečo humor lieči?

Nuž preto, lebo nepatrí pod naše zdravotníctvo. Nuž netýrajte telo vo fit-centre, smejte sa. Smiech odháňa nudu a stresy, ale i tých, čo nemajú zmysel pre nezmysel. Nikdy nestrácajte zmysel pre humor, už by ste ho nemuseli nájsť. Keď ťa prejde smiech, je to horšie, ako keby ťa prešlo auto. Tak či onak, keď ide o humor, psina musí byť, aj keby nám nebolo do smiechu.

(nn)

Dvojica ambiciózných slovenských podnikateľov v oblasti cestovného ruchu Onur a Šeherezáda vo svojej cestovnej kancelárii Margita a Besná, s. r. o., ochotne poradí a pomôže tisíckam zákazníkov pri naplnení až naštopaní ich snov.

■ Chcete si predžiť leto? ■

Foto vymenia alebo čestne vrátia a osobitne upozorňujú na exkluzívnu novinku v svojom ohňovzdorovom a vudu tesnom katalógu - na poznávací zájazd s názvom Vidieť Neapol a zomrieť. Cesta tam luxusným poschodovým klimatizovaným autobusom Danone, cesta spať v malej, ale čistotnej čiernej dodávke. Vav!

Aforizmy Petra Gossányiho

Nebojme sa lavín, ak ide o laviny vianočných darčiekov.

Mať pravdu za každú cenu je pridrahé. **V lesoch už máme viac smetísk ako mravenísk.**

Do školy života prijímaj každého.

Aforista je človek, ktorý si nepriateľov robí jednou vetou.

Vianočný kapor sa vo vani necíti ako ryba vo vode.

Počas predvianočného upratovania sa muži najradšej upracú do krčmy.

Žena prefikaná ako líška sa len s líščim kožuškom pod vianočným stromčekom neuspokojí.

Krátke správy

Počuli sme na pešej zóne

Čo to dá človeku práce, kým sa narobí!

Príslovie z Uličsko-Ubfanskej doliny

Študovanú ženu a loveckého psa nikto nepohladi.

Dialóg v Klube novinárov

„Ktorýže časopis páči sa vám?“

„Tak trochu ten, ktorý vydávam sám!“

Milan KENDA

FÓRY - FÓRY - FÓRY

Praví vynervovaný psychiater sestričke:

- Dnes tu už pre nikoho nie som. Aj keby prišiel naozaj sám Napoleon alebo Kolumbus!

- Miláčik, myslíš, že som pekná?
- Áno, poklad, máš postavu ako srna, ale ako sa volá to zviera s chobotom?

- Človeče, ako vyžiješ zo svojho platu?
- Celkom fajn. Ťažké je to len posledných 27 dní v mesiaci.

Z regionálneho chlebníka

Mladi pijak – hotove praše, no, prisamvačku, hej, kuka jak opic še, a to co najskorej.

A kec še jak cepelin scica, ta še mu omluva cala ulica, kotrej vun furt veľkodušne vizradzi, že kec je človek mladi, ta mu staroba ňevadzi. Ci koňo?!

Gastrokútik

Ako sa začína recept v gréckej kuchárskej knihe?

Vypýtajte si od EÚ dve vajcia.

Spoločenská kronika

17. augusta mala meniny Milica. Milica je ľudské.

Lapsus linguae

- Ide na mňa kríza stredného ucha.
- Nymfomanka poskytuje nymformácie.
- Afričania si zvolili novú čokoládu.
- Zemepisárka si nechala zväčšiť Peru.
- Peha sa v hitparáde držala zubami-knechtami.
- Podal naňho smútočné oznámenie.

LechaNoviny

Esemeska z Mýta pod Ďumbierom

„Zlato, dávam si posledné pivo a o 20 minút som doma. Pokiaľ nebudem, prečítaj si túto správu znova.“

Šarišská ha-ha-hádanka

Čo je to 90-60-90?
Jazda mestom okolo dopravného policajta.

Jeden až hen z Moskvy od nášho priaznivca

- Kúpte si noviny, kúpte si noviny!
- Spasibo, ja nekurjaščíj.

Trh práce

Spofahlivá penzistka zo žiliského kraja ponúka svoje služby ako očitý svedok pri dopravných nehodách. Zn. Ponúknite, koľko.

Stalo sa? Nestalo sa?

Gejza príde do reštaurácie a hovorí hlavnému:

- Včera som si tu zabudol kabát.
- Aký?

- To je jedno, ja nie som priberčivý.

V Moravoch nad Váhom

Písal srdcom, ale zničil si pečeň.

Ošľadnícka definícia

Najmenej nákazlivá je pracovná horúčka.

Návštevník redakcie sa zdôveruje na vrátnici Matice slovenskej

- Som slobodný, lebo svokrovci nemohli mať deti.

Žrebovateľná poučka

Nie je dôležité písať, ale uvěřovať.

V pezinskej krčme

- Tak čo to bude?
- Jeden čaj.
- Obyčajný, alebo bez rumu?

Z Gablíkovo výkladového slovníka

Almužna: plat, obyčajne v peniazoch
Investor: kaskadér
Región: oblasť charakteristická len nárečím

Na pomoc križovkárom

Čo robia sekretárky, ktoré nevedia písať, na 17?
Diktujú riaditeľom.

Stalo sa

(po hospitalizácii)
Medička Angela T. na vizite v PFN ma prezrela, preklepala, popočúvala a určila diagnózu: - Pán Lechan, ste tučný, okuliarnatý a plešatý.

P. S.

Pravopisné chyby v tomto materiáli nahradte, prosím, chybami výslovnostnými.

Fórum fórov

Príde Poliak k očnému lekárovi. Ten mu ukáže tabuľku s písmenami, na ktorej je C Z W X N Q Y S T A C Z, a pýta sa ho:
- Viete to prečítať?
- Prečítať? - prekvapene zvolá Poliak. - Ja ho poznám!

* Ráno po svadobnej noci sa roztržitý profesor pozrie na vedľajšiu posteľ a prekvapene zvolá:
- Pupiaková, a vy tu čo robíte?

* Príde novinár za abstraktným maliarom a vyzvedá:

- Majstre, na čom momentálne pracujete?
- Nič konkrétneho.

Čo píšu iní

* Raz dôjde na každého, nie každému... / L. Surinčák
* Bola to taká dobrá kniha, že mu ju bolo ľúto dočítať / M. Hollý
* Stále aktuálne heslo: Kreslo! / Z. Kalčíková
* Dnes sa pravda bez sponzora nepresadí / E. Mokráň

Poetická prehánka

Pravda z praxe, a nie z kníh:
Zaručený spôsob, ako neopakovať chyby, je premenovať ich.

Súdne ingrediencie

§ Ten chodec váhal, ktorým smerom sa má vydať, tak som ho prešiel, aby sa netrúpil.

§ Predavačka v oddelení mäsových výrobkov sekala mäso tak neopatrne, že si privodila jeden rok odňatia slobody.

§ Obvinený odcudzil na cintoríne pomník, ktorý hodlal prebrúsiť a použiť pre vlastnú potrebu.

Čo-to od Evy Mázikovej

- Manžela by som nevymenila za žiadneho iného. Ťažko znášam každé naše odlúčenie. Minule som bola v medzinárodnom expresse Detvan len chvíľu bez neho a už som mu napísal esemesku, ako veľmi mi chýba. Lenže omylom som ju poslala okrem neho aj ďalším štrnástim ľuďom.

Karikatúra: Peter GOSSÁNYI

Nem beszélek szlovákul!

- Arpád, ty si Maďar od kosti?
- Nem, nem, od Komárna.

Na futbalovom ihrisku v Čalove (Nagy Megyer) príde reportér a pýta sa fanúšika:

- Tak čo, Čalovo vedie?
- Igen, vedie a aj bude vedieť!

Slovenský Maďar na stavbe si spieva slovenskú pesničku:

- Keby som bol táčkom...

Maďarský Slovák mu dohovára:

- Čo si sprostý? Celý život chceš voziť betón?

P. S. Ak je to jedno, tak je to jedno.